

T.C.
MUĞLA SITKI KOÇMAN ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
TÜRK DİLİ VE EDEBİYATI ANABİLİM DALI

ZÜLFÜ LİVANELİ'NİN ROMANLARINDA İNSAN

YÜKSEK LİSANS TEZİ

Hazırlayan

Taner KILIÇ

Danışman

Yrd. Doç. Dr. Veli UĞUR

TEMMUZ, 2016

MUĞLA

T.C
MUĞLA SITKI KOÇMAN ÜNİVERSİTESİ

SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ

TÜRK DİLİ VE EDEBİYATI ANABİLİM DALI

ZÜLFÜ LİVANELİ’NİN ROMANLARINDA İNSAN

TANER KILIÇ

Sosyal Bilimler Enstitüsünde

“Yüksek Lisans”

Diploması Verilmesi İçin Kabul Edilen Tezdir.

Tezin Enstitüye Verildiği Tarih : 01.08.2016

Tezin Sözlü Savunma Tarihi : 11.07.2016

Tez Danışmanı : Yrd. Doç. Veli UĞUR

Jüri Üyesi : Doç. Dr. H.Yasemin MUMCU

Jüri Üyesi : Doç. Dr. Oktay YİVLİ

Enstitü Müdürü :

Prof. Dr. Mehmet MARANGOZ

TEMMUZ, 2016

MUĞLA

TUTANAK

Muğla Sıtkı Koçman Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü'nün 23.03.2016 tarih ve 725/3. sayılı toplantısında oluşturulan jüri, Lisansüstü Eğitim-Öğretim Yönetmeliği'nin 24.maddesine göre, Türk Dili ve Edebiyatı Anabilim Dalı Yüksek Lisans öğrencisi Taner KILIÇ'ın "ZÜLFÜ LİVANELİ'NİN ROMANLARINDA İNSAN" adlı tezini incelemiş ve aday 11/07/2016 tarihinde saat 11.00'de jüri önünde tez savunmasına alınmıştır.

Adayın kişisel çalışmaya dayanan tezini savunmasından sonra 90 dakikalık süre içinde gerek tez konusu, gerekse tezin dayanağı olan anabilim dallarından sorulan sorulara verdiği cevaplar değerlendirilerek tezin kabul edildiğine oy birliği ile karar verildi.

Tez Danışmanı

Yrd. Doç. Veli UĞUR

Üye

Doç. Dr. H.Yasemin MUMCU

Üye

Doç. Dr. Oktay YİVLİ

YEMİN

Yüksek lisans tezi olarak sunduğum “Zülfü Livaneli'nin Romanlarında İnsan” adlı çalışmanın, tarafımdan bilimsel ahlak ve geleneklere aykırı düşecek bir yardıma başvurulmaksızın yazıldığını ve yararlandığım eserlerin Kaynakça'da gösterilenlerden oluştuğunu, bunlara atıf yapılarak yararlanmış olduğumu belirtir ve bunu onurumla doğrularım.

01/03/2016

Taner KILIÇ

YÜKSEKÖĞRETİM KURULU DOKÜMANTASYON MERKEZİ
TEZ VERİ GİRİŞ FORMU

YAZARIN

MERKEZİMİZCE DOLDURULACAKTIR.

Soyadı : KILIÇ

Adı : Taner

Kayıt No:

TEZİN ADI

Türkçe : Zülfü Livaneli'nin Romanlarında İnsan

Y. Dil : Individual In Zülfü Livaneli's Novels

TEZİN TÜRÜ: Yüksek Lisans

Doktora

Sanatta Yeterlilik

TEZİN KABUL EDİLDİĞİ

Üniversite : Muğla Sıtkı Koçman Üniversitesi

Fakülte : Edebiyat Fakültesi

Enstitü : Sosyal Bilimler Enstitüsü

Diğer Kuruluşlar :

Tarih :

TEZ YAYINLANMIŞSA

Yayımlayan :

Basım Yeri :

Basım Tarihi :

ISBN :

TEZ YÖNETİCİSİNİN

Soyadı, Adı : UĞUR, Veli

Ünvanı : Yrd. Doç. Dr.

TEZİN YAZILDIĞI DİL : Türkçe

TEZİN SAYFA SAYISI:117

TEZİN KONUSU (KONULARI) :

1. Zülfü Livaneli'nin Romanlarında İnsan
- 2.
- 3.

TÜRKÇE ANAHTAR KELİMELER:

1. Zülfü Livaneli
2. Toplumsal Değerler
3. Şiddete Uğrayan Kadın
4. Dışlanan İnsan

Başka vereceğiniz anahtar kelimeler varsa lütfen yazınız.

İNGİLİZCE ANAHTAR KELİMELER: Konunuzla ilgili yabancı indeks, abstract ve thesaurus'u kullanınız.

1. Social Norms
2. Battered Woman
3. Outsider

Başka vereceğiniz anahtar kelimeler varsa lütfen yazınız.

- 1- Tezimden fotokopi yapılmasına izin vermiyorum
- 2- Tezimden dipnot gösterilmek şartıyla bir bölümünün fotokopisi alınabilir
- 3- Kaynak gösterilmek şartıyla tezimin tamamının fotokopisi alınabilir

Yazarın İmzası :

Tarih : 01/09/2016

ÖZET

Çağdaş Türk edebiyatı yazarları arasında yer alan Zülfü Livaneli, müzik yaşamının yanında romanlarıyla da adından söz ettirmeyi başarır. Dünya görüşü ve kişiliğini eserlerine yansıtan sanatçı, romanlarında kadın ve erkeğin duygu hâllerine, toplumsal değer yargıları içinde sıkışıp kalmalarına değinir.

Çalışmamızın birinci bölümünde sanatçının hayatı, sanatı ve eserleri üzerinde durulmaktadır. İkinci bölümde ise romanlarındaki kadın ve erkekler ayrı ayrı incelenerek onların psikolojik ve sosyal yönleri tanıtılmaktadır. Bu bölümde hem kadının hem de erkeğin yaşadığı duygular ele alınıp irdelenmektedir.

Çalışmamızın sonuç bölümünde ise genel bir değerlendirme yapılmaktadır.

ABSTRACT

Having a special seat among Contemporary Turkish Literature Authors, Zülfü Livaneli has achieved to make himself mentioned about his novels besides his music career. The artist, as the one who reflects his own sense of the world and his own personality to his works, deals mostly with the emotional situations of the individual as a male and female and their being suffocated in the society's value judgements.

In the first part of this study the life of the author, his art and works are emphasized and in the second part, male and female characters in his novels are separately examined and their psychological and social sides are introduced. In this section, emotions of the man and the woman are handled and analyzed.

In the conclusion part of the study, a general evaluation as a whole is held.

İÇİNDEKİLER

İÇİNDEKİLER.....	I
ÖNSÖZ.....	III
1.GİRİŞ.....	1
BÖLÜM I	
2.ZÜLFÜ LİVANELİ’NİN HAYATI VE SANAT ANLAYIŞI.....	6
2.1.HAYATI.....	6
2.2.SANAT ANLAYIŞI.....	8
BÖLÜM II	
3.ZÜLFÜ LİVANELİ’NİN ROMANLARINDA İNSAN.....	13
3.1.ZÜLFÜ LİVANELİ’NİN ROMANLARINDA KADIN.....	13
3.1.1.YALNIZ KADINLAR.....	14
3.1.2.ŞİDDETE UĞRAYAN KADINLAR.....	17
3.1.3.İRADELİ VE KARARLI KADINLAR.....	36
3.1.4.İHTİRASLI KADINLAR.....	40
3.1.5.MERHAMETLİ KADINLAR.....	46
3.1.6.ÖFKELİ VE NEFRET DUYAN KADINLAR.....	49
3.1.7.KÜÇÜMSELENEN KADINLAR.....	57
3.1.8.SADIK KADINLAR.....	65
3.1.9.KISKANÇ KADINLAR.....	68
3.1.10.KADIN TİPİ ÜZERİNE DEĞERLENDİRME.....	70
3.2.ZÜLFÜ LİVANELİ’NİN ROMANLARINDA ERKEK.....	72
3.2.1.MERHAMETLİ ERKEKLER.....	72
3.2.2.KÜÇÜMSELENEN ERKEKLER.....	79
3.2.3.ÖFKELİ VE NEFRET DUYAN ERKEKLER.....	83
3.2.4.ZALİM ERKEKLER.....	93
3.2.5.İRADELİ VE KARARLI ERKEKLER.....	99

3.2.6. YALNIZ ERKEKLER.....	105
3.2.7. ERKEK TİPİ ÜZERİNE DEĞERLENDİRME.....	111
SONUÇ.....	113
KAYNAKÇA.....	116

ÖNSÖZ

Günümüz romancıları arasında önemli yere sahip olan Zülfü Livaneli, romanlarında insan sorunlarını ele alır. Hissettiklerini, yaşanan anı, çilekeş yaşamı, siyasi-kültürel ilişkileri, insanın ruhsal bunalımını ve tarihi anlatır. Roman kahramanları genel olarak gerçek hayatta karşımıza çıkabilecek insanlardır. Sıradan, ezilen insanlara karşı kayıtsız kalamayan yazar, onların düşlerini, aşklarını, hayat karşısındaki tutumlarını, yalnızlıklarını usta bir dille düşünce süzgecinden geçirerek anlatır. Tarihi gerçekliği yorumlayan Zülfü Livaneli, romanlarını gözlemci taraflıyla sunar.

Zülfü Livaneli, romanlarında hayatın gerçek yanlarını, zorlukları, sorunları ele alırken kimi eserleri de tarihsel olaylardan ve kendi yaşamından izler taşır. Onun neredeyse her eseri sosyal mesaj verir. Kişilerin umutsuzluğu, acı ve sıkıntıları romanlarında kendini gösterir. Biz de bu çalışmamızda genel anlamda yazarın romanlarının hareket noktası olan insanı, yaşadığı çevre içinde, farklı ve özel yönleriyle tanıtmaya çalıştık.

Çalışmanın giriş bölümünde, toplumcu sanat anlayışının tarihî gelişimi üzerinde durulmuştur. İkinci bölümde, Zülfü Livaneli'nin biyografisi ve ardından "Sanat Anlayışı" bölümünde, yazarın sanat anlayışı, günümüz romancıları arasındaki yeri, romanlarının kaynağı ayrıntılı bir şekilde anlatılmaktadır.

"Zülfü Livaneli'nin Romanlarında İnsan Tiplenmeleri", tezin asıl bölümünü oluşturmaktadır. Bu bölümde; kadın ve erkeğin duygu durumları yer alır. Kadın ve erkekteki şiddet, öfke, nefret, merhamet, zulüm, kararlılık ve buna benzer duygularla taşra-kent yaşamı içindeki insanların toplumsal değer yargıları aynı çerçevede ele alınacaktır.

Sonuç bölümünde, yazarın romanlarındaki insanlar hakkında genel hükümler aktarılır.

Çalışmamızın amacı, Zülfü Livaneli'nin romanlarındaki insanı çeşitli yönleriyle tahlil etmek, romancılığımıza farklı bir bakış açısı getiren yazarın eserlerini inceleyip ne tür insanları malzeme olarak aldığını belirlemektir.

Bu çalışmamda, sonsuz hoşgörü ve sabırla bana rehberlik eden değerli hocam Yrd. Doç. Dr. Veli UĞUR'a ve manevi desteklerinden dolayı eşim Duygu ARSLAN KILIÇ'a teşekkür ederim.

Taner KILIÇ
MUĞLA-2016

1.GİRİŞ

Roman, edebiyatımıza Tanzimat'la birlikte girmiş, gelişimini sürdürmüştür. Cumhuriyet döneminde gelişim ve değişim sürecini hızlandıran roman alanında, konu ve düşünce yapısı bakımından farklı tarzda eserler verilmeye başlanmıştır. Sanatçılar, eserlerine kendi düşünce yapıları ve dünya görüşlerini yansıtmışlardır. Toplumcu gerçekçi eser veren yazarların bir bölümü özellikle köy sorunlarına yönelmişlerdir. Toplumcu gerçekçi bakış doğrultusunda işçilerin, dar gelirliilerin dünyası, köydeki yaşam tarzı sunulmuş, köyden kente göçün sebepleri ve sonucunda ortaya çıkan sorunlar, toplumcu dünya görüşüne uygun olarak sergilenmiştir.

1930'lu yıllarda Anadolu insanının gerçeğini, toplumsal değişimle yaşanan sancılarını anlatan öyküler ve romanlar, toplumcu gerçekçi edebiyatın ilk örnekleri niteliğindedir. Bu yıllarda Sadri Ertem, Sabahattin Ali gibi yazarların eserleriyle Anadolu köy ve kasabalarının sorunlarını konu edinen toplumcu gerçekçi roman ve hikâyeler meydana gelir. Sabahattin Ali, 1937'de yazdığı *Kuyucaklı Yusuf* romanıyla Anadolu'yu, ezilen köylüyü, düzene karşı çıkışı anlatmıştır. Berna Moran, bu roman ve Sabahattin Ali'yle ilgili olarak şunları der:

“Sabahattin Ali'nin gördüğü çatışma toplumsal yapıdan kaynaklanır; bir yanda bürokrasi ve eşraf vardır, bir yanda da ezilen halk.”¹

Toplumcu gerçekçi roman, daha sonra yetişen köy enstitülü yazarlar kuşağında çok daha şematik kalıplar içerisinde devam ettirilmiştir. Bunlar arasında *Sarı Traktör* romanıyla Talip Apaydın'ı, *Yılanların Öcü* romanıyla Fakir Baykurt'u sayabiliriz. Kendisi de bir köy enstitüsü mezunu olan Mahmut Makal'ın 1950'de yayımlanan ve köye dair mektup ve notları içeren *Bizim Köy* kitabı, köy romanı üzerine bir hareket kazandırmıştır. 1950'lerden itibaren Kemal Bilbaşar, Yaşar Kemal, Orhan Kemal, Necati Cumalı, Fakir Baykurt, Abbas Sayar gibi yazarlar taşra konularını işlemeyi

¹Berna Moran, *Türk Romanına Eleştirel Bir Bakış-2*, İletişim Yayınları, 16. Baskı, İstanbul, 2009, s.22

sürdürürken Rıfat Ilgaz ve Aziz Nesin gibi yazarlar daha sonra kent insanının hayatını ve kentin sorunlarına değinen konulara yönelirler.

1950’li yıllarda önemli yazarların yaygın bir şekilde işlediği ‘‘köy’’ konusunun 1960’lı ve 70’li yıllarda da yaygın bir şekilde ele alınmasında Nâzım Hikmet’in şiirleriyle güçlenen Marksist fikir ve inanışların da kuşkusuz önemli bir rolü vardır.

Orhan Kemal’in *Hanımın Çifliğı* romanı Çukurova yöresindeki köylü-ağa ilişkilerini anlatır. 1954 yılında yazdığı *Bereketli Topraklar Üzerinde* romanı Çukurova yöresindeki köylünün yaşamını anlatır. ‘‘Orhan Kemal, romanlarının konularını ekmek kavgası içinde geçen çocukluk ve gençlik dönemleri içinde hayatın karşısına çıkardığı fırsatlarla yakından tanıdığı çevrelerden almıştır. Bu yüzden kahramanlarını dilenciler, çöpçüler, viranelerde yaşayan evden kaçmış çocuklar, vapurlarda, köşe başlarında satıcılık, boyacılık yaparak evini geçindirmeye çalışan insanlar, işten atılmış küçük memurlar, işçiler, topraksız ya da toprağı elinden alınmış köylüler, gurbetçilerden seçmiştir.’’² Yaşar Kemal 1950’lerden günümüze kadar gelen bir romancıdır. Anadolu insanının sözlü anlatım geleneğı olan destanlardan, halk hikâyelerinden başarılı bir şekilde yararlanır. Köy hayatını romanlarına başarıyla aktaran romancı birçok ödöl kazanır. *İnce Memed* başta olmak üzere *Teneke*, *Üç Anadolu Efsanesi*, *Ağrıdağı Efsanesi*, *Yılanı Öldürseler*, *Çakırcalı Efe*, *Binboğalar Efsanesi* gibi birçok başarılı eser verir. ‘‘Pek çoğunun yapısını ağa-ırgat, halk-idare, zengin-yoksul gibi zıtlıklara dayanan sınıf çatışması üzerine kurduğı romanlarından Burdur’a bağı Karataş köyündeki küçük çıkarlar çevresinde çatışan insanların hayatından gözleme dayalı kesitler sunduğı *Yılanların Öcü*’nü; bu romanla bağlantılı olarak köyden kente göçen ailenin trajik bir hal alan hayatını ve köyde kalan yakınlarının ruhsal bunalımlarını işlediğı *Irazcanın Dirliğı* ve *Kara Ahmet Destanı* takip eder.’’³ 1950’li yıllardan 1990’lı yıllara kadar yazmayı sürdüren Samim Kocagöz, romanlarında toprak sorunlarına, sınıfsal ayrılıklara, ekonomik

² Gündüz, Osman, *Yeni Türk Edebiyatı 1839-2000 El Kitabı*, (Editör, Ramazan Korkmaz), Grafiker Yayınları, 2. Baskı, Ankara, 2005, s.447

³ a.g.e, 449

nedenlerle değişen düzene değinir. Berna Moran, köylü halkın mücadelesini anlatan toplumcu gerçekçi yazarlar için şunları söyler:

“Yaşar Kemal’in, Orhan Kemal’in, Fakir Baykurt’un ve Kemal Bilbaşar’ın yapıtlarında önemli yer tutan haksız düzen, sömürülen köylü ve kurtarıcı temalarından oluşan üçlü formül 12 Mart öncesi ve sonrasında da vardır, ama o günün toplumsal gerçekliğine transpoze edilmiş olarak. Anadolu romanında sömürülen köylünün yerini 12 Mart öncesinde Türkiye halkı, sömüren toprak ağasının yerini de kapitalist burjuva sınıfı alır. Anadolu romanında başkaldıran kurtarıcı figürü bir köylüdür. 12 Mart öncesinde devrimci gençlik üstlenir bu işlevi.”⁴

Yine Berna Moran, toplumcu gerçekçi eserler hakkında şöyle der:

“1980’den önceki 12 Mart romanları Türkiye’de toplumcu gerçekçiliğin egemen olduğu bir dönemin ürünleridir. Yazarlar, haksız düzen, sağ-sol çatışması, polis baskısı ve işkence gibi konuları işlerken dile getirmek istedikleri toplumsal gerçekleri ön plana almış, romanı bu yolda bir araç olarak görmüşlerdir. Anlatı teknikleri, biçim sorunları yani romanın sanat yönü ikinci plana itilmişti diyebiliriz.”⁵

12 Eylül 1980 sonrası siyasi olayların, romancıları tesiri altına aldığı görülür. İhtilalin karamsar atmosferi iyi şeylerin doğmasını engeller. Dolayısıyla edebi alanda da kısmi kısırlık görülür. Edebi işlev gücünü yitirdiğinden durgunluk ortaya çıkar. Bu durgun ortam, solun cinselliğe, bireyselliğe kaymasını, sağın ise tasavvufa eğilimini hızlandırdı. Her iki kesimin ortak paydası ise işkence mevzuudur.

⁴Berna Moran, *Türk Romanına Eleştirel Bir Bakış-3*, İletişim Yayınları, 16. Baskı, İstanbul, 2009, s.11

⁵a.g.e., 33

“1980’li yıllarda Türk romanının geçirdiği radikal değişime tanık olduk; yalnız içerik bakımından değil, roman anlayışı bakımından da. Nedenlerini toplumsal ve yazınsal olmak üzere iki başlık altında toplayabiliriz sanırım. Toplumsal deyince tabii, her şeyden önce 12 Eylül darbesinin etkileri geliyor aklı. Darbenin başta gelen hedefi, ülkede 1960’lardan beri ciddi bir tehlike olarak görülen soldu. Askeri cunta darbeye gerekçe olarak işlemeyen ve sorunların altından kalkamayan parlamentoyu gösteriyor, beliren iç savaş tehlikesini önlemek için iktidara el koymanın zorunlu hale geldiğini iddia ediyordu.”⁶

80’li yıllar romanlarında görülen konulardan biri de, iç göçün hızlanmasının yanında dış göç olmuştur. Avrupa’daki ikinci nesil Türklerin sorunları bir yönüyle bu dönemde dile getirilir.

90’lı yıllara kadar yazmayı sürdüren birçok romancımız, eserlerini aynı düşünce yapısı içinde sergilemiştir. Anadolu insanının sorunları, göçün getirdiği sosyal ve ekonomik sıkıntılar, köy hayatı gibi toplumsal meselelere hem ironik hem de dramatik olarak değinmeye devam ederler.

Yaşar Kemal, Aziz Nesin, Necati Cumalı, Talip Apaydın, Fakir Baykurt, Dursun Akçam, Abbas Sayar gibi usta romancılar; 90’lı yıllardaki romanlarıyla da insanların sorunlarına değinmeyi sürdürür. Değişik dönemlerde farklı temalara değinen birçok sanatçımız, Türk okuyucusunun hafızasında yer eder.

Zülfü Livaneli, 90’lı yıllardan itibaren halkın beğenisini kazanan bir romancımızdır. Kendisi de ihtilali derinlemesine yaşamış bir sanatçı olarak karşımıza çıkarken ihtilalin etkisini romanlarına yansıtmıştır. Ardından halkın köy-kent yaşamı içindeki örüntüsüne değinmiş, insanların duygu hallerine, halkın değerler yapısına yer vermiştir.

⁶Berna Moran, *Türk Romanına Eleştirel Bir Bakış-3*, İletişim Yayınları, 16. Baskı, İstanbul, 2009, s.49

Çalışmamızda yazarın romanlarındaki hareket noktası olan ‘’insan’’ı, yaşadığı çevre içinde farklı yönleriyle anlatacağız.

BİRİNCİ BÖLÜM

2.ZÜLFÜ LİVANELİ’NİN HAYATI VE SANAT ANLAYIŞI

2.1 HAYATI

20 Haziran 1946 tarihinde Konya’nın Ilgın ilçesinde dünyaya gelen Zülfü Livaneli’nin tam adı Ömer Zülfü Livanelioğlu’dur. İlk ve ortaokulu Ilgın’da okuduktan sonra liseyi Ankara’da Maarif Koleji’nde okudu. Stockholm’de felsefe ve müzik eğitimi gördü. Ayrıca ABD Fairfax Konservatuarını bitirmiştir.

Harvard ve Princeton gibi saygın üniversitelerde konferanslar ve dersler veren; romanları, fikirleri ve müziği ile dünya basınında övgülerle karşılanan bir sanatçı olan Livaneli, edebiyat, müzik ve sinema alanlarında 30’dan fazla ulusal ve uluslararası ödül kazanmıştır.

Ekim 1986’da Cengiz Aytmatov’un daveti üzerine Federico Major, Yaşar Kemal, Arthur Miller ve diğer ünlü sanatçı ve düşünürlerin katıldığı Kırgızistan ve daha sonra Wengen, Granada ve Mexico City’de toplanan Issyk-Kul Forumu’nda yer almıştır.

Livaneli, 1999 yılında San Remo’da En İyi Besteci Ödülü’ne layık görüldü. Müzik eserleri Londra, Berlin, Moskova, Atina, İzmir Senfoni orkestraları tarafından icra edildi ve Zubin Mehta, Simeon Kogan gibi şeflerce yönetildi.

Türkiye dışında İspanya, Çin, Kore ve Almanya’da da çok satanlar arasına giren romanlarında *Engereğin Gözü* ile Balkan Ödülü’ne, *Mutluluk* romanıyla ABD’de ‘‘Barnes&Noble Büyük Yazar Ödülü’ne, İtalya ve Fransa’da Yılın Kitabı Ödülü’ne, *Bir Kedi, Bir Adam, Bir Ölüm* romanıyla Yunus Nadi Ödülü’ne ve *Son Ada* romanıyla da Orhan Kemal Roman Ödülü’ne layık görüldü. *Mutluluk* romanı

ayrıca Yönetmen Abdullah Oğuz tarafından filme çekildi ve çeşitli dalda ödüller kazandı.

Kitapları 22 dile çevrilen Livaneli, ilk hikâye kitabını 1978 yılında yayımladı. *Arafatta Bir Çocuk* adını taşıyan kitap, İsveç ve Almanya'da da büyük ilgi gördü ve bu ülkelerde filmi yapıldı.

Livaneli, dünya kültür ve barışına katkılarından ötürü 1996 yılında Paris'te UNESCO tarafından Büyükelçilikle onurlandırılmış ve Genel Direktör danışmanlığına atanmıştır.

2002-2006 yılları arasında TBMM'de Avrupa Konseyi'nde milletvekilliği görevinde bulunmuştur.

Romanlarını 90'lı yıllarda yayımlamaya başlayan Livaneli'nin halkın arasından seçtiği farklı ve ilginç karakterleri okuyucularına aktarır. Romanlarının temelinde farklı insan özellikleri vardır. İnsanların sorunlarını toplumcu bir gözle dile getirmeye özen gösterir.

Kitapları büyük beğeniyle okunan yazar, eserleriyle Türk edebiyatına katkıda bulunmaya devam etmektedir.

2.2 SANAT ANLAYIŞI

Zülfü Livaneli, yazmaya 70'li yıllarda başlar. 1978 yılında yazdığı *Arafatta Bir Çocuk* öyküsüyle yazın hayatına atılır. Romanlarını ise 90'lı yıllarda yazmaya başlamıştır. Çocukluk yıllarında öykü ve romanlar okuyarak gizemli yazın dünyasında yerini bulmuştur. Küçük yaşlarda okuduğu yapıtlar, onun yazma yeteneğini ortaya çıkarmıştır.

İlk romanı *Engereğin Gözü*'nü 1996 yılında yayımlar. Yazar, 17.yüzyılı anlatan bu yapıtıyla 1997 yılında Balkan Edebiyat Ödülü'nü kazanır. Zülfü Livaneli, kitabına önce *Engereğin Gözündeki Kamaşma* adını verir, daha sonra adını *Engereğin Gözü* olarak değiştirir.

Yazar, 80 İhtilali'nden önce İsveç'e iltica eder. O dönemlerde muhtelif işlerle uğraşan Livaneli, 2001 yılında İsveç'te geçen bir roman ortaya koyar. Bu roman *Bir Kedi, Bir Adam, Bir Ölüm*'dür. Ona 2001 yılında Yunus Nadi Roman Ödülü'nü kazandırır.

2002'de edebiyat dünyasında sesinin daha fazla duyulmasını sağlayan *Mutluluk* romanı, 2007'de filme alındıktan sonra hem Türk hem de Avrupa ve ABD'de yankı uyandırmıştır. Roman "Barnes&Noble Büyük Yazar Ödülü"ne, *Mutluluk* filmi, Antalya Altın Portakal Film Festivali'nde ödüle layık görülür. Halkın ilgisini çeken ilginç olayları konu edinerek Türk toplumu hatta çeviriler neticesinde dünya okuyucusunu etkisi altına almayı başarır.

Çocukluk yıllarında başlayan kitaba ilgi serüveni, onun yazmaya başlamasını sağlamıştır. Livaneli, ilkokuldayken dahi üç dergiye abone olup posta yoluyla gelen bu dergileri heyecanla bekler olmuş. Okumaktan aldığı zevk gün geçtikçe artmıştır.

Zülfü Livaneli, çok kitap okuduğu için ailesi tarafından kitap okuması yasaklanır. O da gizli gizli okumayı sürdürür:

“Sonunda babam, gece kitap okumamı yasaklamak zorunda kaldı. Herkes yattıktan sonra bir arada bir odamın önüne geliyor, kapıdaki buzlu camdan ışık yanıp yanmadığını kontrol ediyordu.”⁷

Sanatçının Türk edebiyatında ilk tanıdığı yazar, Sait Faik’tir. Yeni tanımaya başladığı bu yazarı okumaktan büyük keyif duyar. Yazar, çocuk yaşta Sait Faik sayesinde kitaplardan etkilenişini şöyle anlatır:

“Sünnet düğününde yastığımın başına yığılan kol saatleri ve cumhuriyet altınları arasında üç tane de kitap vardı: Sait Faik adlı tanımadığım biri yazmıştı kitapları. Yaşıma göre ağır kitaplardı ama bugün Sait Faik’ten aldığım buruk, bohem ve dalgacı tadı, o dönemde okumaya çalıştığım bir ya da iki sayfada sezinlediğimi hatırlıyorum.”⁸

Ankara’da okurken dünya edebiyatı yazarlarını okumaya başlar, Hemingway, Jack London, John Steinbeck, Erskine Caldwell gibi Amerikan yazarlarına heves etmeye başlar:

“Yıllar sonra Ankara’da liseye giderken kitap tutkusu aşırı bir hal almıştı. Elime ne geçerse okuyordum ama beni en çok etkileyen yazarlar Hemingway, Jack London, Erskine Caldwell, John Steinbeck gibi Amerikan romancılarıydı.”⁹

Uzun zaman sonra yazacağı romanlar, birçok hayran kitlesine sahip olmasını sağlayacaktır. Farklı dillere çevrilen kitapları onda yeni yapıtlar yazma hevesi oluşturur. Sol düşüncesi nedeniyle 12 Mart darbesinde hapse atılır:

“İlk gün hiçbir sorgu yapmadan bodrum kattaki müteferrikaya attılar beni. Çiş kokan, havasız, berbat bir yerdi. Ayakları falakadan davul gibi

⁷Zülfü Livaneli, *Sevdalım Hayat*, Remzi Yayınları, 5. Baskı, İstanbul, 2007, s.,36

⁸a.g.e., 35

⁹a.g.e., 35

olmuş insanların inlemeleri arasında, herkes kendine bir gazete ya da karton uydurmaya çalışıyordu.”¹⁰

Türkiye’deki siyasi olaylardan ötürü İsveç’e iltica eder. İsveç’te farklı işlerde çalışır. Bu esnada yaşadıkları ona yeni tecrübeler kazandırır. Yazar İsveç’in başkenti Stockholm’e gelişini şöyle anlatır:

“Derken bir gece treniyle Oslo’dan Stockholm’e yola çıktım. Stockholm’deki T Centralen’de indiğimde sabah olmuştu. Aydınlık ve pırl pırl bir mayıs günü başlıyordu.”¹¹

Romanlarını yazarken tecrübelerinden faydalanır. *Bir Kedi, Bir Adam, Bir Ölüm* romanında İsveç’e iltica eden farklı milletten insanların yaşayışları, sıkıntılı hayatları onun eserlerine ilham kaynağı olur. Yaşamının dönüm noktası olan bu ülke, dönemin karışıklığında yaşanması bir yer olarak kalır; yine de insanın anavatanının dünyanın en güzel yerlerinden bile daha güzel olduğunu dile getirir.

Toplumcu gerçekçi sanat anlayışına bağlı olarak sanat hayatını sürdüren romancımız, ezilen, hırpalanan, horlanan insanları anlatır; onların sorunlarına değinir. Acılı yaşam süren insanları anlatırken cinsel istismarda bulunan bir adamın zulmünü dile getirir. Toplumun cinselliğe bakışının ne denli yanlış, bağnaz bir tutumda olduğunu göstermeye çalışan Zülfü Livaneli, muhafazakâr yaşamı kullanarak bazı zaaflardan yararlanan art niyetli insanların zalim hayatlarından kesitler sunar. Törenin sosyal hayatı düzenleyen görevinden uzaklaşarak kişilerin hürriyetlerini kısıtlayan bir ceza mekanizmasına dönüşmesine yer verir. Şiddetin, toplumumuzda kanayan bir yara olduğunu yineleyen yazar, kadına yapılan fiziksel ve psikolojik şiddetin ahlaksız olduğuna değinir.

Yazar, sosyal yapı içinde yer alan çarpıklıkların meydana getirdiği eşitsizlikleri anlatır. İnsanlara itaat etmenin, insanlara köle muamelesi yapmanın

¹⁰a.g.e.,108

¹¹a.g.e.,161

yanlış tutumlar olduğunu belirten Zülfü Livaneli, insanın birey olarak değerli olduğunu, eşit olmayan sosyal bir düzende, kişilerin mutlu olamayacaklarını dile getirir.

Sanatçı; kadına şiddete, cinselliğe, istismara, adaletsizliğe tepki duyar. Toplumcu felsefeye uygun anlayışını eserlerine yansıtır. Sema Uludağ, sanatçının *Mutluluk* romanındaki toplumcu gerçekçi anlayışını anlatır:

“Aslına bakılırsa *Mutluluk*, adındaki anlam kadar ruha huzur veren bir roman değil. Hatta okuyanı rahatsız ettiği bile söylenebilir. Çünkü bu romanda Livaneli, açlık grevlerinden yoksulluğa, kadın bedeninin sömürülmesinden insan hakları ihlallerine kadar Türkiye’nin yaşadığı ve halen yaşamakta olduğu çarpıklıkları gözler önüne seriyor.”¹²

Sanatçı, kimi romanlarında şaşırtıcı sonlara imza atar. Beklenmedik sonlar, okuyucuya, romanın nereden nereye geldiğini sorgulatar. Böylelikle yazar, şaşırtan sonlar ortaya koyarak yapıtlarının ilgi çekici olmasını sağlar, böylelikle eser hafızalara kazınır. Onun, günümüz romancıları arasında beğenilmesinde bu özelliği oldukça etkili olur.

Zülfü Livaneli’nin romanlarında olaylar, sürükleyici bir şekilde akar. Durumdan çok olay romanları diye tabir edilen eserlerini, okuyucu okumaya başladığında bitirmeden bırakmak istemez. Sanatçı; sıradan, basit sıkıcı konulardan ziyade, heyecan verici, sürükleyici konulara değinmeye özen gösterir.

Zülfü Livaneli, eserlerinde günlük hayatta kullanılan dili edebi eserlere aktarırken dile yeni anlamlar kazandırır. Ancak bunu gerçekleştirirken dilin, okurla arasında engel olmamasına özen gösterir. Dili yozlaşmaktan kurtarmak gerektiğini

¹²Sema ULUDAĞ, “Zülfü Livaneli’nin *Mutluluk*’u”, Radikal Kitap, 15 Kasım 2002 Aktaran: Zülfü Livaneli, *Mutluluk*, Doğan Kitap, 83. Baskı, İstanbul, 2014

düşünür. Yapıtlarında dilin inceliklerine önem verir. Bir sözcüğün kökenine inmeden metni varlıklı hale getirmenin doğruluğuna değinir. Yazar, eserlerde yer alan sözcük sayısının, sanatçının kalitesini gösterdiğini belirtir. Romanlarını oluştururken kullandığı sözcüklerle okuyucunun zihninde farklı tatlar bırakmaya çalışır.

Yaşamı, doğallığıyla anlatan yazar, kendine özgü cümleler kurar. Kimi zaman uzun, kimi zaman kısa cümleler kurarken farklı imgeler kullanarak her kesimden okuyucunun hiç sıkılmadan okumasını sağlar. Romanlarında çevre tasvirlerine dikkat eder. Romanına başlarken bu tasvirler gözden kaçmaz. İnsanın zihninde resmeden bu tasvirler, okuyucuyu etkisi altına almaya başlar. Tasvirler, okuyucunun zihninde panoramik bir görüntü olarak çıkar; hiç gitmediği, görmediği yerlere dahi gitmiş kadar olur. Dilinin yalın olması, okuyucunun hiç bıkmadan okumasını sağlar.

Zülfü Livaneli, romanlarında geriye dönüş tekniğini uygulamaktan hoşlanır. Romanlarında buna sıkça yer verir. Olayları aktarırken bir yerde bunu keser ve roman kahramanının geçmişte yaşadığı herhangi bir olayını anlatır. Sanatçı bunu verirken okuyucunun dikkatini farklı bir yöne kaydırır.

Romanlarında genellikle gözlemci bakış açısına dayalı bir anlatım göze çarpar. Olayların içine girmeyerek karakter analizlerini, ruhsal durumlarını anlatır. Anlatıcı olayları aktarırken yorumu okuyucuya bırakır. Böylelikle okuyucunun, romanda verilmek istenen iletileri, kahramanlar hakkındaki görüşleri değerlendirmesini sağlar.

1978'de yazdığı *Arafatta Bir Çocuk* adlı öyküsüyle yazın hayatına başlayan Livaneli, asıl başarısını romanlarında gösterir. Yazmış olduğu öykü ve romanlarını şöyle sıralayabiliriz:

Arafatta Bir Çocuk (Öykü, 1978), *Engereğin Gözü* (Roman, 1996), *Bir Kedi*, *Bir Adam*, *Bir Ölüm* (Roman, 2001), *Mutluluk* (Roman, 2002), *Leyla'nın Evi* (Roman, 2006), *Son Ada* (Roman,2008), *Serenad* (Roman, 2011), *Kardeşimin Hikayesi* (Roman, 2013).

İKİNCİ BÖLÜM

3. ZÜLFÜ LİVANELİ’NİN ROMANLARINDA İNSAN

Zülfü Livaneli, yaşam felsefesinde insanların eşit haklara sahip olması gerektiğini düşünür. İnsanların hor görülmesine, dışlanmasına, değersizleştirilmesine tepki duyar, bunu eserlerinde dile getirir. Yazar, romanlarında insanı, psikolojik ve sosyolojik yönleriyle bir bütün olarak ele alır. Sanatçı, yapıtlarında toplum baskısını, cinsel istismarı, toplumsal değer yargıları içindeki insanların yaşayışlarını, sıkıntılarını; içinde yaşanan toplumun siyasal rejimlerinden ötürü korkularını, kaçışlarını, dışlanmalarını, ezilmelerini ve bunun sonunda yaşadıkları psikolojik sorunları anlatır. İnsanların geçmişten gelen sosyal ve siyasal olaylardan kaynaklı travmaları hâlâ yaşamakta olduğunu anlatır.

Sanatçı, eserlerinde kadın ve erkeğe farklı roller vermiştir. Kadının pozitif ayrımcılık yapılacak bir yanı olduğunu, daha zayıf ve korunmaya ihtiyacı olduğunu belirtir. Erkek güçlüdür ve korumakla mükelleftir. Kadının ve erkeğin gücü denk değildir. Bu iki cinsiyet aynı duyguları hissetse de hissettikleri duyguları farklı şekilde dışa vurur. Algı ve anlayışları farklıdır.

Çalışmamızda, romandaki kahramanlar, kadın-erkek şeklinde ayrı ayrı ele alınacaktır.

3.1.ZÜLFÜ LİVANELİ’NİN ROMANLARINDA KADIN

Zülfü Livaneli, romanlarında kadını ön planda tutar. Onlar, itilmiş, ikinci plana atılmış insanlardır. Kadın, değer verilmesi gereken kişidir. Zülfü Livaneli, kadınları, içinde yaşadığı çevreden, sosyal hayattan, siyasi olaylardan ayrı düşünemez. Onların kendi duyguları, istekleri, arzuları vardır. Yazar, romanlarında kadını değişik ruh hâlleri ve kişilik yapılarıyla anlatır.

Çalışmamızın bu aşamasında Zülfü Livaneli'nin romanlarındaki kadınların kişilik özelliklerini incelemeye çalışacağız.

3.1.1.YALNIZ KADINLAR

Zülfü Livaneli kadının yalnızlık karşısındaki tutumunu gözler önüne serer. Onun öykülerindeki yalnızlık izleği, çeşitli şekillerde karşımıza çıkar. Roman kahramanlarının bir kısmı, yaşadığı çevreden kendini soyutlar. Etrafındaki insanların varlığı onlar için anlam ifade etmez. Yalnız kadınlar teması, fiziksel bir eksikliğin doğurduğu yalnızlık, anne, baba ya da diğer büyüklerin yokluğundan kaynaklı yalnızlık, bazen de çevrenin dışlanmasından kaynaklı yalnızlık şeklinde yer alır.

Leyla'nın Evi romanında kadının yalnızlığı, onu bunalıma sürükleyecek derecededir. Kadının geçmişine duyduğu özlem, bazen karakterin yalnızlığını ortaya koyar. Leyla Hanım, benliğini, küçük yaşta kaybettiği akrabalarıyla bütünleyici bir şekilde ortaya koyar. Yalnız kalmaya başladığı on dokuz yaşından beri kendini çevresindeki insanlardan ayırır. Geçmişteki kayıpların getirdiği yalnızlığı kimseye hissettirmek istemez:

“Yapayalnız kalmıştı. Bu kriz ilk ve son oldu. Çocukluğundan beri soğukkanlı bir kız olarak tanınan Leyla, ömrü boyunca bir daha hiç ağlamayacaktı. Kaybolan ailesinin, Paşa Dede'sinin, anneannesinin ve annesinin yasını bir tek kez açığa vurmuştu ve bu ömür boyu tutulacak bir yasa bedel olmuştu.”¹³

Leyla Hanım, geçmişine özlem duyan; anne, baba, anneanesi ve dedesinin ölümlerini derinden yaşayan, onları özleyen bir kadındır. Evinin elinden alınması, dedesi ve ninesiyle yaşadığı o günlerin acısının tekrarlanmasına, sebep olur. Leyla, güzel anılarını ortadan kaldıran davranışa maruz kalır. Leyla'nın yalnızlığı şu ifadelerle dile getirilir:

¹³ Zülfü Livaneli, *Leyla'nın Evi*, Doğan Kitap, 76. Baskı, İstanbul, 2014, s.128

“Çocuklar gittikten sonra Leyla tekrar yalnızlığına gömüldü. Yine dedeyi, anneanneyi, tanımadığı babayı, anneyi ve dayıyı düşünmeye koyuldu. Onları düşünmeden geçirdiği her anın geçmişine ihanet olduğu duygusunu taşıyordu ama daha da önemlisi geçmişe gömülmek onu bugünün sıkıntılarından kurtaran bir merhem gibiydi.”¹⁴

Yazarın diğer eseri olan *Bir Kedi, Bir Adam, Bir Ölüm*'de, mülteci olarak İsveç'e giden farklı ülke vatandaşlarının yaşamları konu edilmektedir. Bu ülkeye Japonya'dan gelen Yoriko adlı karakter yalnızlık, terk edilmişlik ve değersizlik bunalımı yaşamaktadır. İsveç'e iltica ettikten sonra her şeyin değişeceğini, güzelleşeceğini düşünen Yoriko beklediği mutluluğu yakalayamamıştır. Yoriko, İsveç'e kaçak girmiştir. Burada kaçak olarak çalışmaktadır. İsveç'te anlamadığını düşünmekte, yalnızlaştığını hissetmektedir. Yoriko, bunca sıkıntının yanında kendini fiziksel olarak da güzel bulmaz. Etkileyici ve çekici olmadığını düşünür. Hiç kimse ona sevgili olma anlamında teklif etmemiştir. Ancak etrafındaki kadınların sevgilileri vardır ve İsveçli kadınlar uzun boylu, sarışın ve çok güzeldir. Bu da onun negatif bir ruh haline bürünmesine, yalnızlık ve dışlanmışlık psikolojisine girmesine neden olur. Bürolarda temizlikçilik yaparak hayatını kazanan yalnız bir Yoriko vardır:

“Yoriko İsveç'e kapağı attığında çok umutluydu. Sosyal Demokrat yönetimin daha anlayışlı olacağını umuyordu ama burada hiç beklemediği koşullarla karşılaşmıştı. Halk yüksek bir yaşam düzeyine gelmişti, yabancılara ve onların sorunlarına kimsenin aldırdığı yoktu. Ayrıca Japonya hakkında hiçbir şey bilmiyorlardı. Yoriko'nun İsveç günleri kaçak olarak büroları temizlemek ve saklanmakla geçiyordu. Yalnızdı, yapayalnız.”¹⁵

Yoriko, Japonya'dan uzak bir ülkeye umut içinde gelir. Farklı bir ülkede yalnız, sevgisizlik içinde ve umutsuz olarak yaşar. Yoriko umudunu kaybetmiş bir şekilde yaşarken ölmeyi düşünmeye başlar. Yüksek binalarda temizlikçilik yaparken kendini

¹⁴a.g.e.,266

¹⁵Zülfü Livaneli, *Bir Kedi, Bir Adam, Bir Ölüm*, Doğan Kitap, 1. Baskı, İstanbul, 2012, s.126

o binalardan atma fikrini hep aklından geçirir. Çalıştığı binanın en üst katına çıkıp kendini boşluğa bırakır:

“Pencereyi açtı, pervaza çıktı. Dört yılını geçirdiği kente ve uzaktan görünen görkemli kraliyet sarayına baktı ve kendini uçmaya bıraktı. Mutluluktan içi içine sığmayarak uçuyordu şimdi. Kral ve kraliçenin ülkesinin üstüne süzülüyordu. Ertesi sabah ölüsünü bulduklarında bile yüzündeki mutluluk anlatımı silinmemişti.”¹⁶

Alfred Adler, *Bireysel Psikoloji* adlı eserinde ölmek isteyen bir kişinin aldığı ruh hâlini şöyle anlatır:

“Ölmek isteyen kimse ölümün umutsuz saydığı bu yaşamdan daha üstün olduğunu düşündüğü için ölümü ister.”¹⁷

Yoriko’daki aşağılık kompleksi, onun bunalıma girmesine sebep olur. Kahramandaki bu kompleks, onu yalnızlığa iten etmenlerden biridir. Aşağılık duygusu üzerine yazar Alfred Adler, *Bireysel Psikoloji* kitabında şöyle der:

“Aşağılık duygusu ruhsal hayata egemen olur. Bunun yetersizlik, eksiklik duygularında ve insanlığın sağladığı çabalarda sürekli olarak ve açık bir şekilde kendisini ifade ettiğini görürüz.”¹⁸

Mutluluk romanında Meryem karakteri, tecavüze uğrar. Köy halkı ve aile bireyleri, onu istemez. Artık horlanan, dışlanan biridir. Ailesinin onu izbeye hapsetmesiyle Meryem yalnızlığına itilir:

“Burada hapisti; izbeye kilitlemişti, üstüne kol demiri vurulmuştu. Ailesi onu buraya kapatmış, kendi içine almaz olmuştu. Teyzeleri,

¹⁶ a.g.e., 142

¹⁷ Alfred Adler, *Bireysel Psikoloji*, Altınpost Yayıncılık, 1. Baskı, Balıkesir, 2012, s.12

¹⁸ a.g.e., 77

halaları ve onların kız çocuklarıyla birlikte işemeye de gidemiyordu.’’¹⁹

Serenad romanında başkahraman Maya hem medeni hâl bakımından yalnız (boşanmış) hem de iş yerinde yalnızdır. Yaşam tarzı ve görüşleriyle ülkesindeki kadınlardan oldukça ileridedir. Maya, yalnızken erkek arkadaşı Tarık’la ilişkisini sorgular. Çünkü bu sorgu, yalnızlığa yıllardır alışkın olan Maya’nın, Tarık’ı hayatına sokma konusunda kararsız olduğunu gösterir:

‘‘Ahmet’le olan acı deneyimlerimden bende bir erkek tepkisi oluştuğu için genelleme yapıyordum. O anda masama bir sorgu meleği konsa ve bu çocuğun ne kötülüğünü gördüğümü sorsa verecek cevap bulamazdım.’’²⁰

Yazarın romanlarında, durumdan çok olaylar anlatıldığı için, çoğu zaman kahramanların yalnızlığından hareketle roman akar gider. Romandaki kadın kahramanların yalnızlığı, çoğu zaman psikolojik yalnızlıktır. İnsanların yalnızlığa itilmesinde çoğu zaman çaresizlik yatar. Çaresiz kadın ne yapacağını bilemez, bu nedenle yalnızlık bunalımına girer. Yapıtlarının tümüne bakıldığında ‘‘yalnızlık’ kavramı, sanatçının karakteristik özelliğidir.

3.1.2.ŞİDDETE UĞRAYAN KADINLAR

Zülfü Livaneli, romanlarında kadınlara uygulanan şiddete, zulümlere yer verir. Şiddete uğrayan kadınları, kadının ruh hâlini anlatır. Şiddet, toplumsal değer yargıları içinde kadına uygulanmaktadır. Yazar, romanlarında kimi zaman fiziksel, kimi zaman da psikolojik şiddete uğrayan kadınları karşımıza çıkarır. Anadolu’nun birçok yerinde bunlara rastlanır. Ülkemizde gazetelerde, televizyonlarda buna yönelik haberlere rastlamak mümkündür. Yazar, bu nedenle kanayan bu yaraya parmak basar. İnsanların yaşam tarzı, yasak olan tavır ve davranışlar, çevrenin

¹⁹ Zülfü Livaneli, *Mutluluk*, Doğan Kitap, 83. Baskı, İstanbul, 2014, s.12

²⁰ Zülfü Livaneli, *Serenad*, Doğan Kitap, 143. Baskı, İstanbul, 2014, s.51

bireylere bakış açısı; onun romanlarında yer tutan unsurlardır. Toplum, kadını her daim erkekten alt seviyede tutar. Erkek hata yapsa da hoş karşılanır, cezasını kadın çeker ve affedilmez. Zülfü Livaneli, kadına yapılan bu değersiz davranışları, eleştirel bir şekilde romanlarında anlatan yazar; eserlerinde sosyal bir sorunu okuyucuyla paylaşır; kadının da erkek gibi değerli olduğunu, çifte standartlarda bulunulmaması gerektiğini vurgular.

Toplumsal değer yargıları içinde yaşayış, ülkemizde çok fazla hissedilir. Türk toplumu çevresindeki olaylardan, kişilerden etkilenerek hareket eder. Toplumun mahalle baskısı içinde bulunduğunu söylemek mümkündür. Toplum ne derse o geçerlidir, anlayışı mevcuttur. Değer yargıları içinde davranmak, bireyin kendi kararını vermesine engel olmaktadır. Bireyin hür iradesiyle vermediği bu kararlar, kişinin kendi tutumlarına, fikirlerine ket vurmuş olur. Toplumumuzda özellikle din üzerinden yapılan toplumsal anlayış, bunun yanında cinsellik, halkın bakış açısını kişinin ona göre karar almasına neden olur. Sergilenen bazı davranışlar, kimi zaman, günahla, ahlâksızlıkla sonuçlanır.

Kadın kendine dikkat etmelidir. Giyimi, kuşamı, davranışlarıyla etrafa kötü intiba bırakmamalıdır. Toplum, ona ‘‘Günah işliyor.’’ gözüyle bakar. Örf ve âdetlere dikkat ederken ayıplanmayacağı, cinsellikten kaçınacağı bir tutum göstermelidir. Toplumda, hurafelere inanış mevcuttur. Yazar, romanda bunlara parmak basar. Kendilerini din kisvesi altında değerli, saygın kişilikler olarak gösteren bazı insanların, bastırılmış duygularını ortaya çıkararak cinsel istismarda bulduklarını anlatır. Yazar sorgulanması gerekenin, bu insanlar olduğuna değinir. Ancak gelenekçi Türk toplumlarında özellikle Anadolu’da kadın suçluymuş gibi görülüp gerekirse ölümle cezalandırılır. Cinsel istismara uğrayan bu kızların sonu genelde hazindir. Yobaz insanlar, hem dini kullanır hem de kadın bedenini sömürür.

Prof. Dr. Rasim Adasal *Normal ve Anormal Açından Psikososyal Yönleriyle Kişilik ve Karakter Portreleri* adlı eserinde, cinsel şiddet gösterenler hakkında şunları söyler:

“Bazı tanınmış seksopsikologlar, ırza geçme dürtüsü gösterenlerde cinsel içgüdünün aşırı bir duyarlılığı kabul ederler. Ancak bu bir tıbbî mazeret teşkil etmez.”²¹

Yazar, *Mutluluk* romanında, Van’ın bir kasabasında yaşayan ve öz amcası tarafından tecavüze uğrayan Meryem’in başından geçen talihsiz olayları anlatır. Meryem on yedi yaşında gencecik bir kızdır. Tecavüze uğradığında kimseye bir şey diyemez. Çünkü kadın burada değersiz görülür. Ailesi, Meryem’i önce ahıra kapatır. Cinsel ilişkiye girdiği düşünülen Meryem’den nefret eden ailesi, ondan kurtulmak ister. Aile, Meryem’in intihar edip namusunu temizlemesini bekler. Burada aile Meryem’e psikolojik baskı uygulayarak intihara sürüklemek ister:

“Demek ki ailesinin ona uygun gördüğü ceza buydu. Meryem’in izbede sessiz sedasız kendisini asıp bu işi temizlemesini istiyorlardı. Sonra da unutulur giderdi her şey. Zaten buralarda kim kalkar da ölen ya da intihar eden genç kızın hesabını tutardı ki? Köşede kıvrık duran halatı eline aldı. İp hışır hışırdı; eski ve çok kullanılmış bir halat olduğu için örmeleri yer yer sökülmiş, aralardan iplerin başıboş uçları fişkırmıştı. Başını kaldırıp izbenin, adı kararmış, çatlamış kirişlerine baktı. Daha önce anlatıldığı için bu işin nasıl yapılacağını biliyordu.”²²

Anadolu’da bu tip sorunlara rastlanırken küçük kızların başından geçen olaylarda, tecavüz eden değil, tecavüze uğrayan cezalandırılır. Çünkü kadın hiçbir şekilde söz sahibi değildir, değersizdir. Kapalı toplumlarda kadına neredeyse her şey yasaktır.

Meryem törelere göre cezalandırılmak istenir. Ancak buna direnir. Kadına yapılan şiddetin bir göstergesi olan Meryem, romanda tasvir edilir:

²¹Rasim Adasal, *Normal ve Anormal Açından Psikososyal Yönleriyle Kişilik ve Karakter Portreleri*, Minnetoğlu Yayınları, 2.Baskı, İstanbul, 1980, s.229

²²Zülfü Livaneli, *Mutluluk*, Doğan Kitap, 83. Baskı, İstanbul, 2014, s.15

“Bastırılmışlık, töre, mutluluk, mutsuzluk, korku, tabular, şehvet, bunların hepsi Meryem’de saklı gibi. Acı tatlı bir peri masalı onunkisi. O sadece acısını çektiği tabuları reddediyordu. Doğduğu topraklarda törelerin doğrultusunda yüze çıkan toplumun ikiyüzlülüğüne tepki duyuyordu. Hatta kendini öldürmekten bile sanki onlara inat vazgeçiyor. Düşlerine sığınsa onlar da cahilce empoze edilmiş, karabasan korkularla tıka basa doldurulmuş.”²³

Meryem’in üvey annesi Döne de Meryem’i sevmez. Ona hep kötü davranır. Kadını, başka bir kadın da değersizleştirebilir. Döne, zaten sevmediği Meryem’in tecavüze uğramasından ötürü ondan bir kez daha nefret eder:

“Döne’nin yüzünde beliren o. ‘Sen belanı buldun kızım!’ bakışı da neydi öyle? Kendisini günahı kadar sevmeyen Döne’nin yüzündeki o yılan bakışı kanını dondurdu hep. Şimdi de öyle olmuştu. Döne ayrılırken, ‘Tabii kendini asanlar dışında.’ diye ekledi.”²⁴

Toplumsal değer yargıları içinde kadın hiçbir zaman erkeğine karşı gelemez, onun onurunu zedeleyemez. Kimi erkek, evinde karısını sever, ona saygı duyar. Ancak erkekliği toplumun gözünde zedelenirse, kocasından “Erkekliğine laf gelir.” diye feci şekilde dayak yer. Bu durum *Mutluluk* romanında kadının uğradığı şiddeti şöyle gözler önüne serer:

“Orada bulunan tanıdık bir kadın, yeni gelinin bu övünmelerini kendi kocasına anlatmış; o da doğru kahveye gidip adamı bulmuş ve ‘Sen ne biçim erkeksin ki karını dövmüyorsun? O da gidip ebe kadına car car anlatıyor.’ demiş; hem de herkesin içinde. Bunun üzerine fena halde onuru kırılan adam eve koşup ‘Sen benim erkeklik şerefimi iki paralık ettin. Dayacağı ye de gör bakalım ‘ diyerek o gün kürtaj olmuş kadının

²³Yaşamdan Transparan Kesitler: Zülfü Livaneli ile *Mutluluk* Üzerine, Cumhuriyet Kitap,6 Aralık 2002 Aktaran: Zülfü Livaneli, *Mutluluk*, Doğan Kitap, 83. Baskı, İstanbul, 2014, s.390

²⁴Zülfü Livaneli, *Mutluluk*, Doğan Kitap, 83. Baskı, İstanbul, 2014, s. 14

kafasına gözüne Allah yarattı demeden yumruklarını indirmeye başlamış.’’²⁵

Geri kalmış toplumlarda kadına verilen değer azdır. Erkek gerekirse karısını döver, ona hakaret eder. Kadın karşısında aciz olmak, erkeğin gözünde, onuru zedelemek olur. Hatta erkekler arasında ayıplanacak, küçümsenecek bir davranıştır. Bu nedenle erkek, sözde onurunu kurtarmak ister. Eşine şiddet uygular. Yazar, kadının uğradığı şiddeti aktarır:

‘‘Gerçekten de Meryem’in kulak kabarttığı konuşmalar hep dayak üzerineydi. Yabani birer böcek gibi kalın örtüler altına gizlenen ve diğer insanların gözlerinden kendilerini sakınan, aslına bakarsanız gösterecek bir şeyi de olmayan bu yıpranmış kadınlar, evde gördükleri şiddeti, kutsar gibi birbirlerine aktarıyorlar ve belki de böylelikle şiddeti yansıtarak rahatlıyorlardı.’’²⁶

Meryem’in tecavüze uğramasını Tarihçi ve Yazar Barbara Goldsmith şöyle yorumlar:

‘‘Vahşi bir tecavüz ve kirletilmiş genç kıza verilen ölüm cezası, okuru geleneksel ve modern Türkiye’nin apayrı dünyalarının içine çekiyor. Bu sürükleyici ve duyarlı roman yalnızca kadınların sorunlarına değil, çelişkiler içindeki bir topluma da ışık tutuyor.’’²⁷

Anadolu kadını; dışlanmış, itilmiş, günahkâr insanlardır. Hayatları hep evlerinde, tarlalarda çalışarak, çocuklarına bakarak geçer. Kocaları, babaları ve diğer yakın çevreleri tarafından değersiz görülür. Erkeklerin gözünde doğuştan şanssız, günahkârdırlar. Eşleri, karılarına gerekirse şiddet uygular, kadın ise namusunu korumak zorundadır. Bir zeval gelirse cezalandırılacaklarını bilirler. Kadının,

²⁵a.g.e., 252

²⁶a.g.e., 251

²⁷Barbara Goldsmith, Aktaran: Zülfü Livaneli, *Mutluluk*, Doğan Kitap, 83. Baskı, İstanbul, 2014, s.384

toplumun gözünde değeri yoktur. Zülfü Livaneli, *Mutluluk* romanında ezilen kadını tarif eder:

“Oysa kendileri erkeklerin yanında konuşamaz, yemek yiyemez, tuvalete gittiğini belli edemez, hatta gebeliklerini bile saklardı. Bir kız bir eve gelin gidip de hamile kaldı mı, bu ayıbı aylarca herkesten gizlerdi ve kayınvalidesi, ancak kızın turşu ve nar ekşisine aşırı düşkünlük göstermesi gibi belirtilerden anlayabilirdi durum. Kız son güne kadar sesini çıkarmadan, yakınmadan çalışmaya devam eder ve saati gelince ebe, sessiz sedasız doğumu gerçekleştirirdi.”²⁸

Ülkemizde kadına verilen değer hitaplarda da göze çarpar. Kadına karşı kaba davranmak, söz konusu olmuştur. *Mutluluk*'ta Meryem'in büyük şehirde gördükleri, duydukları onu şaşırtır. Çünkü kendisi memleketinde kadının yaşadığı şiddeti, zulümleri görmüştür. Ancak kent ortamına girince kadına nazik davranıldığına şahit olur:

“Meryem hayatında ilk kez kendisine ‘sen’ değil de ‘siz’ diye hitap edildiğinin farkına varmıştı. Acaba mucize dedikleri bunlar mıydı? Erkeklerin yanında çıplak kadın resimlerine bakan bir sarışın kadın, erkeklerle kavga eden başka bir kadın, kendisine ‘siz’ diye seslenilmesi. Bunlar mıydı mucize?”²⁹

Mutluluk romanında Profesör İrfan Kurudal, kardeşi Emel'in yakınmalarını dinler. Emel bir yandan evde çocuklarıyla boğuşurken bir yandan da kocası tarafından aldatılır. Emel'in kocası Bakanlıkta çalışan rüşvetçi bir genel müdürdür. Kadın, kutsal olan evlilik kurumunu ayakta tutmaya çalışırken kocası tarafından aldatılıp onu bu anlamda psikolojik şiddete maruz kalır. İrfan'la Emel'in diyaloglarından, Emel'in aldatıldığı, psikolojik şiddete maruz bırakıldığı görülür:

²⁸Zülfü Livaneli, *Mutluluk*, Doğan Kitap, 83. Baskı, İstanbul, 2014, s.172

²⁹a.g.e., 189

‘‘Emel ise eteğine dolanan iki çocuk ve iş arasında yetmiyor gibi bir de kocasının Küçükkesat’ta bir sevgilisi olduğunu bilip buna göz yummak zorunda kalıyor. Senin Bayındırlık Bakanlığında genel müdür diye pek övündüğün damadın aslında rüşvetçinin teki ve paraları kuaförde çalışan Zeliha adında on altı yaşında esmer bir kızla yiyor. Emel de ağlayarak, ‘Artık dayanamayacağım abi, canıma kıyacağım vallahi!’ diye telefon edip içini döktüğü profesör abisinden, ‘Sabırlı ol! Ne yapacaksın; artık ortalık böyle. Herkesin sevgilisi var.’ öğüdünü alıyor.’’³⁰

Kadın, kapalı Türk toplumlarında özellikle taşrada ikinci sınıftır. Erkek, her zaman birinci kişidir. Kadın, karşı cinsle her istediğinde konuşamaz, oturup kalkamaz, başı açık gezemez hatta aynı sofrada yemek yiyemez. Belli bir yaşa geldiğinde erkekle oyun dahi oynayamaz. Berna Moran, Fakir Baykurt’un *Tırpan* romanında Dürü adlı kızın hiçbir söz hakkı bulunmadığını, değersiz olduğunu, zorla evlendirildiği bir erkekle cinsel ilişkiye girerek fiziksel ve psikolojik şiddete maruz bırakıldığını anlatır:

‘‘Birinci kısım boyunca Musdu bastırıldıkça Dürü’nün felaketine adım adım yaklaştığını hissederiz ve gerçekten de sonunda Dürü’yü babası tarafından elleri direğe bağlanmış, sözlüsüne teslim edilmek üzere ahıra kilitlenmiş olarak bırakırız. Kurban edilecek bir koyun gibi.’’³¹

Meryem amcasının oğlu olan Cemal’le küçükken oyunlar oynardı. Bunda bir sakınca yoktur. Ancak genç kızlığa adım attığında halkın gözünde bunlar hem yasak hem de günahdır. Yobaz insanlar, kadını doğuştan günahkâr gördüğü için yaptığı çoğu şey kadının günaha girmesine sebep olur. Yazar romanda hor görülen, değersizleştirilen kadının yaşadığı psikolojik baskı ve şiddeti gözler önüne serer:

³⁰a.g.e., 108

³¹Berna Moran, *Türk Romanına Eleştirel Bir Bakış-2*, İletişim Yayınları, 16. Baskı, İstanbul, 2009, s.250

‘‘Ne zaman ki göğsünde iki tomurcuk belirip gövdesi yuvarlak hatlar edinmeye, bacaklarının arası kanlanmaya başladı, o zaman kendisinin hiçbir zaman Cemal ve Memo gibi olamayacağını kavradı. Onlar insandı, kendisi ise suçlu. Saklanması, örtünmesi, hizmet etmesi, ceza görmesi gerekiyordu.’’³²

Mutluluk romanında halka göre, dini inanışlara uymamak insanı günaha sokar. Yazar, yanlış inanışların getirdiği yasakları eleştirir. Meryem küçük yaşta teyzesiyle türbe ziyareti sırasında çişini yapınca onu korkuturlar. Bu durum, kadına uygulanan psikolojik bir işkencedir. Yazar, küçük çocuklara dini sevdirmek yerine dini, korkulacak bir şey olarak göstermenin ne derece yanlış olduğunu anlatır:

‘‘Sonra ona uzun uzun, Şeker Baba ziyaretinde çiş yapanların nasıl çarpılacağını, nasıl bacakları arasında yaralar çıkacağını ve Allah’ın böyle kişileri nasıl cezalandıracağını anlatmıştı. Dönüş yolunda semer sarsıldıkça bacakları yanan Meryem, teyzesinin söylediklerinden öyle korkmuştu ki evde de uzun süre kendine gelememiş, hep cinlerin kendisini çarpmasını, albastının gelip kendisini kaçırmalarını, günah işleyen yerinde yaralar çıkmasını beklemekten ve ağlamaktan gözleri kan çanağı gibi olmuştu.’’³³

Yazar, kadının değersizleştirildiğini anlatır. Sanatçı; cezalandırılmakta, şiddete maruz bırakılmakta olan Meryem’in durumuna tepki göstermeyen amcasının oğlu Cemal’in tavrını betimler :

‘‘Evde herkesi görüp de bir tek Meryem’in eksik olduğunu anlayınca nerede olduğunu sormuş ve annesinden onun büyük kabahat işlediği için izbede tutulduğunu öğrenince omuz silkmiş ve bu işin üzerinde hiç durmamıştı.’’³⁴

³²Zülfü Livaneli, *Mutluluk*, Doğan Kitap, 83. Baskı, İstanbul, 2014, s.16

³³ a.g.e., 18

³⁴ a.g.e.,116

Yazar, romanda kadının ne kadar dışlandığını, değersizleştirildiğini Meryem üzerinden gösterir:

“Akşam eve geç dönünce teyzem ikimize de ceza vermişti. Her zamanki gibi yine sana kıyamamışlar, beni izbeye kapatmışlardı. Beni öyle çok izbeye kapattılar ki zaten, ne yapsam suçtu: Yüksek sesle gülme Meryem, öyle kırıma Meryem, artık büyüdün, oğlan çocuklarıyla oynama Meryem, onlarla aynı okula gidemezsin Meryem.”³⁵

Küçük kızların yaşayışlarının günah olduğu anlayışına değinen Zülfü Livaneli, *Mutluluk* romanında bunu derinlemesine işler. Bağnaz anlayışta her şeyin günah olduğu bilinip kızların okula gitmesi de öyle kabul edilir. Toplumun böyle inanması ve kabul etmesi kadına acı verir. Yazar, kadına bakışın zulüm derecesinde olduğunu ifade eder:

“Onu ilkokul birinci sınıftan sonra okuldan almışlardı. Çünkü kara sakallarıyla herkesi korkutan amcası, ergenliği gelen bir kızın oğlan çocuklarıyla yan yana oturmasını ‘zinâ’ olarak görüyordu.”³⁶

Şiddetin olduğu yerde kimi zaman kısıtlamalar olur. Yazar, kimi zaman günahın yanlış anlaşıldığını, şiddetin bazı yasakları beraberinde getirdiğini anlatır. Zülfü Livaneli, yobaz anlayışta şiddet ile günahın birlikte kabul gördüğünü belirterek bunun yanlış bir tutum olduğuna değinir. *Mutluluk* romanında, kapalı toplumlarda yaşayan insanlar açısından, teknolojik araçların da günaha sebebiyet verdiği gözlenir:

“Meryem, kendi evlerinde yasak olduğu için arkadaşlarının evinde bir iki kere televizyon görmüş, ama herhalde fazla seyretme olanağı bulamadığı için olacak, hiç de esiri olmamıştı onun.”³⁷

³⁵a.g.e., 142

³⁶a.g.e., 142

³⁷a.g.e., 248

Halk arasında uğursuz sayılan davranışlar her daim yer almıştır. Korkunun olduğu yerde şiddet ve yasak da vardır. Birey, ister eğitilmiş olsun ister olmasın küçük yaşlarda ailesinden, çevresinden öğrendiği batıl inançlarla yaşamını sürdürür. Romanda, gerçek dışı inanışlar insana uğursuzluk getirerek çocuklar, küçük yaşlardan itibaren korku içinde büyütülür:

“Annesinin ikizi olan teyzesinin anlattığına göre annesi bu düşü gördüğü gece korkuyla uyanmış, kız kardeşini de uyandırmış ve ona düşünüy anlatmak için ısrar etmiş. Teyzesi ise, ‘Gece vakti rüya görmek uğursuzluk getirir. Sabah aydınlıkta anlatırsın!’ demiştir.”³⁸

Anadolu’da erkeğin güçlü olduğu inancı vardır. Onlar eşleriyle ilişkiye girdikleri zaman aile planlamasına önem vermezler. Toplumda, erkeğe yakışmaz, erkeğin şerefi var, anlayışı yer alır. Burada yıpranan, yaralanan yine kadın olur. Kadın korunmadığı için hamile kalır, acı içinde kürtaj olur. Yazar, *Mutluluk* romanında kadının uğradığı hüsrani anlatır:

“Bu kadınların hepsi çocuk aldırır, dedi Nazik. Çünkü kocaları, Yakup gibi kılıf kullanmaktan hoşlanmaz. Kanseri yapıyor diye hap da kullanılmıyor. Bu yüzden burası dolar boşalır.”³⁹

Anadolu’da, kırsal kesimlerde, bastırılmış duyguların açığa çıkmasıyla birlikte ensest ilişkiler meydana gelir. Burada dayı, kayınpeder, amca gibi yakınların kızlara tecavüzü içler acısı bir haldedir. Bunun sonunda kadın bunalıma girer. Üstüne üstlük fatura yine kadına çıkarılır, erkek suçsuz görülür. Kadına uygulanan bu şiddet *Mutluluk* romanında şöyle anlatılır.

“Anadolu’da aile içi taciz çok yaygındır; kızlar utanıp sıkıldıkları için bunlardan ancak binde biri mahkemeye intikal eder. Oğlan evlenir, askere gider, kayınpederi gelinin başına çöker. Amcalar, eniştelere, dayılar

³⁸a.g.e., 49

³⁹a.g.e., 251

genç kızların ırzına geçer. Ne yazık ki bunlar çok yaygın. Fatura da hep genç kızlara ödetilir. Ya intihara zorlanırlar ya da öldürülürler.’’⁴⁰

Kadının değersizleştirildiği bir toplumda, kadın hep namusuna sahip çıkmak zorundadır, anlayışı hakimdir. Bu inanış, kadın ikinci sınıf vatandaş haline getirir. Kadının yıpranmasına olan tepkisini romanında ortaya koyan yazar, dramatik yaşantıların içler acısı hâlini gösterir.

Nebil Özgentürk, *Mutluluk* romanında geçen şiddete, soruna dikkat çeker:

‘‘Zülfü Livaneli, son romanı *Mutluluk*’ta, Türkiye’nin toplumsal olaylarını, aşk, cinsellik, ensest ilişki ve şiddet konularını temel alıyor.’’⁴¹

Yazar, *Mutluluk* romanında kadınla erkeğin farklı yapısına, kadının her zaman ikinci plana itildiğine değinir, bu anlayışın kırılması gerektiğine inanır. Eşit olmayan toplumlarda şiddet eğiliminin daha çok artacağını düşünür. Kadının korunmasız olmakla birlikte itilmemesi gerektiğini vurgular, şiddetten uzak tutulmasının gerekli olduğuna işaret eder. Zülfü Livaneli, *Mutluluk* romanında bu sorunlara değinirken başkarakter Meryem’i simgeleştirerek anlatır.

Leyla’nın Evi romanında Roxy (Rukiye) babası ve üvey annesinden zulüm görür, annesi öldükten sonra ailesi tarafından dışlanır. Roxy, kendisini sevmeyen üvey annesinin, babasını doldurmasıyla, gerek sözlü gerekse fiziksel şiddete uğrar. Roxy iyi yetiştirilmediği, iyi aile terbiyesi görmediği için sıkıntılarla boğuşur. Babası karakersiz, ahlâksız biridir. Evladına değer vermez. Her durumda kızını paylar. Babası, üvey annesinin tüm dediklerine inanır, onu tutar. Zalim baba, kızına acımasız davranır, kızını döver:

⁴⁰a.g.e., 320

⁴¹Sabah Pazar, Nebil Özgentürk 24 Kasım 2002, Aktaran: Zülfü Livaneli, *Mutluluk*, Doğan Kitap, 83.Baskı, İstanbul, 2014, s.391

“Bu konuşmanın kaçınılmaz sonucu, yüzüne yediği iki tokat ve otururken canının yanmasına neden olacak bir kış dövme faslı oluyor.”⁴²

Babasıyla yaşamaya dayanacak hali kalmayan Roxy, hem üvey annesinden hem de babasından nefret eder, İstanbul’a kaçar. Yeni bir hayat kurmayı hedefler. Burada müzikle uğraşacak, belki de ünlü olacaktır. Roxy, Yusuf adlı gazeteci bir gençle tanışıp aynı evde yaşamaya başlar. Bir gün babası ve üvey annesi onu bulup eve geldiklerinde şok olur, gitmesini ister. Ancak kötü baba, onun erkeklerle kalmasına içerler ve Almanya’da olduğu gibi kızına, Yusuf ve Leyla Hanım’ın önünde fiziksel şiddet uygular:

“O anda inanılmaz bir şey oldu. Leyla Hanım, Roxy’nin yüzünde babasının şamarının patladığını gördü ve başını çevirdi. İş iyice çığırından çıkmıştı. Yusuf şaşkınlık ve panik içinde donup kalmıştı. Roxy bir yandan hıçkırıyor, bir yandan da tokadın acısıyla haykırıyordu. Kriz geçirir gibiydi.”⁴³

Mutsuz büyüyen Roxy (Rukiye) açık giyinince babası tarafından aşağılanır, hakaretlere uğrar:

“Baba kıza bağırıp çağırıyor: ‘Orospu mu olmak istiyorsun ha! Orospu mu olmak istiyorsun. Ertesi günden itibaren böyle şeyler giymemesi gerektiğini haykırıyordu.’”⁴⁴

Giyimin toplumun gözünde cinsellik barındırması yazarın dikkatini çeken bir noktadır. Yazar, zalim bir babanın kılık kıyafeti yüzünden kızına şiddet göstermesini eleştirir.

⁴² Zülfü Livaneli, *Leyla’nın Evi*, Doğan Kitap, 76. Baskı, İstanbul, 2014, s.66

⁴³ a.g.e., 231

⁴⁴ a.g.e., 69

Leyla'nın Evi romanının bir başka bölümünde, Roxy bir süre sonra İstanbul'a gelir. Bu şehirde rap şarkıcılığı yapmak ister. Yusuf'la kalırken babası ve üvey annesi İstanbul'daki evlerine çıkagelir ve babası yine Roxy'ye haykırır, onu aşağılar: Ailenin bu bakışında 'Toplum ne der?' endişesi vardır. Hâlbuki Roxy (Rukiye) ailesinin, kendisini sevmediğini, kendisine değer vermediğini bilir. Özellikle babası Roxy'ye babalık yapmayı namus bekçiliği yapar. Hâlbuki kendisi de eşi öldükten birkaç ay sonra evlenir, kızına babalık yapmayı ona ahlak dersi vermeye çalışan kötü adam, kızına, rencide eden sözler sarf eder:

“Nasıl bana ne? Ben senin babanım. Metres hayatı mı yaşıyorsunuz?
Bu kadın oğlanın annesi mi? O da mı göz yumuyor bu rezalete?”⁴⁵

Roxy'ye hiçbir şekilde babalık yapmamış bu adam, İstanbul'a geldiklerinde Roxy'ye kötü sözler söylemeye devam eder. Adam, babalık görevini yerine getirmediği gibi, evladına kötü davranmakta, acımayıp ağır hakaretler yağdırmaktadır:

“Ama kendini iyice kaptırılmış olan adamın susmaya niyeti yoktu. Kendisini terk edip giden asi kızını zor durumda yakalamış olmanın zevkini çıkarıyor ve ona olmadık hakaretler yağdırıyor, sonra da kendi kendine konuşur gibi dişlerinin arasından ‘Orospu’ diye mırıldanıyordu: ‘Kabahat bende, kemiklerini kırmadım küçükken, işte böyle orospu oldun.’⁴⁶

Leyla'nın Evi romanında, ailesinin, Roxy'yi hor görme düşüncesi devam eder. Roxy'nin davranışlarını tasvip etmez. Roxy her durumda ailesinden olumsuz tepkiler almaya devam eder. Hiçbir şekilde takdir edilmeyen Roxy, gerek toplumda gerek ailesinde horlanan, küçümsenen bir kadındır:

⁴⁵a.g.e., 230

⁴⁶a.g.e., 231

“Ama ne kadar uğraşırsa uğraşsin bir türlü kurtulamadığı muamele yine karşısına çıkmıştı: Aşağılanma, küçük görme, sen benim eşitim değilsin tavrı. Almanya’da da aynen böyle olurdu.”⁴⁷

Yazarın diğer romanı *Kardeşimin Hikâyesi*’nde, Podima adındaki köy İstanbul’un dışında bir yerdedir. İstanbul’dan bunalan zengin insanlar buraya yerleşir. Arzu adlı karakterin bu köyde bile lüks, çekici, kent yaşamı vardır. Podima’da evinde davetler verir ve davete İstanbul’dan zengin, ünlü insanlar katılır. Arzu güzel, çekici bir kadındır. Yazar, bu tarz kadınların güzellik ve çekici özelliklerinden ötürü şiddete uğradığını anlatır. Ülkemizde kadınlar, kimi sapık denecek insanların tecavüzüne uğramış, şiddet mağduru olmuş, hatta bu kadınlar katledilmiştir. Zülfü Livaneli, sapık insanların dikkatini çekebilecek özelliğe sahip Arzu’yu betimler:

“Arzu’nun üzerinde ince askılı ve göğüslerini gizlemeye ancak yetecek kırmızı bir elbise vardı. Güneş yanığı bacakları da ortadaydı. Çoğu eski arkadaşları olan konuklara sarılıyor, kadeh tokuşturuyor, kahkahalar atıyor, yüksek sesle konuşuyordu. Şimdiden sarhoş olmuş gibiydi.”⁴⁸

Aynı romanda Muharrem adlı özürülü çocuk, tecavüz sonunda dünyaya gelmiştir. Annesi Hatice, zamanla bir adamla evlenir. Adam, Muharrem’i evladı olarak kabul eder. Aile içinde yaşanan cinsel ilişki (ensest) sonucunda çocuklar doğar. Çocukları doğuran kadınlarsa suçlu görülür. Erkek ise hiçbir şey yokmuş gibi davranır veya ortadan kaybolur. Burada Hatice, öz dayısı tarafından tecavüze uğrayan bir kadındır ve mağdurdur. Buna rağmen şu anki eşi, Muharrem’i evlatlığa kabul eder, büyüklük yapar. Kadının cinsel şiddete, üstelik akrabası tarafından şiddete uğradığı gerçeği vardır:

⁴⁷a.g.e., 150

⁴⁸Zülfü Livaneli, *Kardeşimin Hikâyesi*, Doğan Kitap, 150. Baskı, İstanbul, 2014, s.72

“Çünkü bu çocuk bir tecavüz sonucu doğmuş. Dayısı, Hatice’ye tecavüz etmiş, bu çocuk olmuş ama o gördüğün adam, yani Hatice’nin kocası, Muharrem’i evlatlığa kabul etmiş, hatta babasının adını vermiş. Köyde herkes bilir bu hikâyeyi ama kimse anlatmaz.”⁴⁹

Prof. Dr. Rasim Adasal, eserinde, cinsel suç işleyen bireyler ve onların psikolojileri hakkında şunları der:

“İnsanların birçok davranışı, daha ziyade psikososyal manada birtakım karakter bozukluklarına inhisar etmekle beraber hiçbir kayıt ve moral düzen tanımayan cinsel suçları da çoktur.”⁵⁰

Kardeşimin Hikâyesi’nde Hatice dayak yememiş olsa da cinsel şiddet görmüştür. Tecavüz de bir anlamda şiddettir. Yazarın kadınlara yönelik şiddeti, bunu romanlarında işlemesi, onun toplumcu gerçekçi özelliğini ortaya koyar.

Serenad romanında da şiddet yer alır. Yazarın anlatmaktan çekinmediği şiddet, gerek fiziksel gerek sözlü gerekse cinsel olarak karşımıza çıkar.

Maya, romanın ana kahramanı olan bir kadındır. Sosyal meselelerde hassastır. Aslında maddi değil, manevi açıdan doygunluk arzular. Huzur, mutluluk ister. Maya ne çıkarıcı biridir ne de egoist. Çevresindeki sorunlara kayıtsız kalamaz, problem hele ki kadına yönelikse hiç duyarsız olmaz. Kadına yapılan şiddete tepkisini hep gösterir. Maya’nın iç konuşmalarından şiddete uğrayan kadınlar anlatılır:

“Bu arada bütün yasal haklara rağmen pek çok kadının hala dayak yediği, kadın sığınma evlerinin dolup taşıdığı, doğuda genç kızların aile meclisi kararıyla idam edildiği gerçeklerini sağlayacaktım elbette. Çünkü

⁴⁹a.g.e., s.155

⁵⁰Rasim Adasal, *Normal ve Anormal Açından Psikososyal Yönleriyle Kişilik ve Karakter Portreleri*, Minnetoğlu Yayınları, 2.Baskı, İstanbul, 1980, s.227

bunları konuşmak milli gururuma dokunuyordu. Hem bütün bunlar gerçeğin tümü değil, sadece bir parçasıydı.’’⁵¹

Serenad'da, eşinden boşanmış bir kadın olan Maya, bir üniversitede halkla ilişkiler bölümünde çalışır. Amerika'dan konferansa gelecek bir profesörü karşılamak üzere üniversitenin şoförüyle havaalanına gider. Şoför dikiz aynasından Maya'yı süzer. Bakışlar, Maya'yı rahatsız eden, psikolojik şiddete maruz bırakan niteliktedir. Maya, dikiz aynasından kendisini izleyen Şoför Süleyman hakkında yorumlarda bulunur:

‘‘Profesörü karşılamak için havaalanına giderken Şoför Süleyman arada bir dikiz aynasından beni süzüyordu. Göz göze gelmemeye çalışıyordum. Bu salağın bile bana ‘boşanmış kadın’ gözüyle baktığına emindim. Bütün erkekler böyleydi. Bir kadın evlenip boşanmışsa mutlaka ‘erkek’ arıyordur, mutlaka ‘erkek’ ihtiyacı içindedir. Kim bilir neler geçiyordu hayallerinden.’’⁵²

Maya, çocuğuyla birlikte yaşar. Oğlu, okuldan artan kalan zamanlarda bilgisayar başında zaman geçirir. Bir gün oğlu okuldayken, odasına girip açık kalan bilgisayarını gördüğünde oğlunun porno film izlediğini fark eder. Maya, filmi açınca gördüğü manzaralara şaşırır. Kadınların porno filmlerde oynatılması ve erkeklerin önüne yem gibi atılmasına üzüldür. Maya hemcinslerine yapılan şiddetten dolayı sitem duyar. Yazar, bu açıdan kadın sorunlarına değinmeye özen gösterir. Bunlar toplumsal bir gerçektir. Dil, din ayırt etmeksizin dünyanın her yerinde erkeklerin bu tarz yaşantısı, talepleri vardır. Yazar kadınlara yapılanları anlatmaya kayıtsız kalamaz. Maya, açık kalan bilgisayardaki porno filmlerde cinsel şiddete uğrayan kadınlar için şunları söyler:

‘‘Zavallı kızlar şekilden şekile giriyorlardı. Bu filmlerdeki erkekler onların canını yakmaktan, gözlerinden yaş gelecek kadar acı

⁵¹Zülfü Livaneli, *Serenad*, Doğan Kitap, 143. Baskı, İstanbul, 2014, s.17

⁵²a.g.e., 20

çektirmekten, kusturmaktan, kanatmaktan, boğazlarını sıkıp boğma derecesine getirmekten çekinmiyorlardı. Kızların ağızlarına toplar takılıyor, zincire vuruluyorlardı, paket gibi bağlanıyor, kamçılanıyor; atla, köpekle, maymunla, yılanla sevişmeye zorlanıyorlardı. Bir sürü iri kıyım erkeğin küçük bir kıza tecavüz ettiği filmler bile vardı.’’⁵³

Kadın, cinsel şiddete uğrarken psikolojik sorunlar da yaşarken şiddet gösteren adamda sapkınlıklar vardır. Kendini tatmin edememiş bu adamlar, sosyal ve psikolojik olarak olumsuz tutumlar sergiler. Prof. Dr. Rasim Adasal, *Normal ve Anormal Açından Psikososyal Yönleriyle Kişilik ve Karakter Portreleri* adlı eserinde cinsel sapıklık hakkında şöyle der:

“Libido yani cinsel enerji insan organizmasının en önemli ve müspet bir fonksiyonu olduğu halde, en eski zamanlardan beri gerek klasik psikoloji ve moral gerekse modern dinamik psikoloji ve ruh hekimliği bakımından çeşitli suçlar için bir etken teşkil etmiş ve uzun müddet cinsel sapıklıkları itibarıyla suçun dengi sayılmıştır.’’⁵⁴

Maya'nın motel odasında yatakta yaşlı bir adamı, donmasını diye ısıtmaya çalışması sonunda, Süleyman durumu gözleriyle görüp üniversiteye anlatır. Kadın burada psikolojik şiddete uğrar. Maya, iyilik yaparken suçlu hâle gelir. Olay, gazetelere intikal eder:

“İddialara göre üniversitenin halkla ilişkilerini yürüten Maya Duran (36), geçen hafta konuk profesör olarak gelen Amerikalı Maximilian Wagner (87) ile uygunsuz ilişkiler içine girdi. Şile yakınlarında bir motelde çifti uygunsuz durumda gördüğünü söyleyen, üniversitenin bir

⁵³a.g.e., 38

⁵⁴Rasim Adasal, *Normal ve Anormal Açından Psikososyal Yönleriyle Kişilik ve Karakter Portreleri*, Minnetoğlu Yayınları, 2.Baskı, İstanbul, 1980, s.222

başka mensubu S.L. ve motel görevlisi A.K. karşılaştıkları manzarayı ‘iğrenç’ olarak nitelendirdi.’⁵⁵

Maya, toplumumuzun gözünde suçlu görüldüğü için psikolojik olarak yıkılmıştır. Toplumun gözünde horlanan, aşağılanan Maya, bu psikolojiden kurtulmak ister. Kendisine atılan iftirayı, gazeteci kıza anlatır ve kendini aklamaya çalışır:

“Bakın, dedim. İkimiz de kadınız. Bu ülkede kadınlara nasıl bakıldığını biliriz, hele benim gibi dul kadınlara. 14 yaşında bir oğlum var. Sizden bir kadın olarak rica ediyorum, beni bu beladan kurtarın. Hepsinin iftira olduğuna yemin ederim.”⁵⁶

Zülfü Livaneli, kadının şiddetle, ölümlle, ahlaksızlıkla boğuşmasının acı olduğunu vurgular. Kadına değer verilmemesini eleştiren, şiddet mağduru haline getirilmesini kınayan yazar, bunu Maya ile ailesinin sohbetinde açıkça dile getirir:

“Türkiye’deki ailelerin çoğu bu konudan bir dram yaratır ve suçlu olup olmadığına bakmadan kızı mahkûm ederdi. Hele Doğulu ailelerde, aile meclisi kararıyla kızın öldürülmesine karar vermek epeyce yaygındı. Öyle bir aile olsaydık ya bir ip uzatırlardı kendimi asmam için, ya intihar görüntüsü verip traktörün altına atarlardı ya da tarlaya götürüp vurarak oracığa gömerlerdi. Diri diri gömülen kızları bile okuyorduk gazetelerde.”⁵⁷

Yazarın bir diğer romanı olan *Son Ada*’da Lara adlı karakter, eşinden fiziksel şiddet görmüş biridir. Kocası, Lara’yı feci şekilde döver, ardından boşanırlar. Uzun yıllar geçmesine rağmen travması hala sürer:

⁵⁵Zülfü Livaneli, *Serenad*, Doğan Kitap, 143. Baskı, İstanbul, 2014, s.358

⁵⁶a.g.e., 364

⁵⁷a.g.e., 423

‘‘daha o ilk akşam onun hakkında öğrendiklerim, çok mutsuz bir evliliğin pençesinde kıvrandığını anlamam yetti. Korku içindeydi. Daha sonra bir gün kafeteryada onu gördüğümde, yanağını saçıyla kapatmaya çalışmasından anlayacağım gibi kocasından dayak yiyordu. İlişkimiz sürüp gitti, birbirimize açıldık. Kocasını karışık işler yapan, arada bir hapse girip çıkan kaba biriymiş. Eve sarhoş geldiği akşamların çoğunda onu dövüyormuş.’’⁵⁸

Kadına verilmeyen değer, onun şiddet görmesine ve akabinde ölümüne sebep olabilir. Burada ahlakın kadınlara bırakıldığı, erkeklerin ahlaktan muaf tutulduğu bir anlayış vardır. Bu tutum olduğu sürece erkek istediği ahlaksızlığı özgürce yaparken, kadın da ahlaksızlıkla suçlanıp cezalandırılır. Erkeklerin hüküm sürdüğü bir toplumda kadınlar ikinci plandadır. Kadının ikinci sınıf vatandaşı olması, ülkedeki erkek egemenliğinin ne denli fazla olduğunu gösterir. Yazarın temennisi, kadının ön planda daha çok tutulduğu, kadına daha çok değer verildiği, şiddetten uzak bir ülkedir.

Kadın, dünyanın neresinde olursa olsun hem psikolojik hem de fiziksel şiddete uğrar. Yazarın romanlarında şiddet çokça yer alır. Şiddet, yazarın önemseydiği bir durumdur. Yazar romanlarında, Türk toplumun ahlâk anlayışındaki boşluklarına, cinsel istismara, toplumun bastırılmış duygularına ve saplantılarına değinir. Kadınların toplumda hatta aile içinde aşağılanmalara maruz kaldıklarını anlatır. Horlanan, dışlanan kadınların psikolojik sorunlar yaşadığını belirten yazar; kadının, hem evinde hem de dışarıda toplum baskısı altında olduğunu dile getirir. Yazar, ayrıca kadının bu baskılardan kurtulmadığı müddetçe huzuru bulamayacağını vurgular.

⁵⁸ Zülfü Livaneli, *Son Ada*, Remzi Kitabevi, 11.Baskı, İstanbul, 2008, s.56

3.1.3.İRADELİ VE KARARLI KADINLAR

Zülfü Livaneli, romanlarında kadının iradesine, kararlılığına değinir. Sanatçı, kadının dik duran, güçlü bir yapıda olmasını ister. *Leyla'nın Evi* romanında, Leyla'nın kararlı, inatçı aynı zamanda iradeli yanını da irdeler. Arkasından işler çevrilip evinden zorla çıkarılan ve evini almak için uğraşan, seksenli yaşlara merdiven dayamış Leyla Hanım çok dirayetli ve kararlı bir kadındır:

“Büyük Hanım’ın, yetmiş altı yıldır yaşadığı, bir gün bile ayrılmadığı evinden atıldığına inanması mümkün değildi. Valizinin üstüne oturmuş, bu işin düzelmesini bekliyordu. Çünkü dağ başı değildi ya burası, kanun ve nizam devletiydi. Kimse gelip de ev sahibini tapulu evinden çıkaramazdı. Bu yanlışığın düzeleceğinden emin olduğu için de direnişini sürdürüyor, evinin önünden ayrılmıyordu.”⁵⁹

Leyla Hanım’ın içinde, yıllarını verdiği, çocukluk dönemlerini geçirdiği evini kaybetmenin hüznü vardı. Yıllarca sevdikleriyle burada yaşamış, burada büyümüştü. Dedesi ve ninesinin ölümlerinden sonra yine burada yaşamaya devam etmişti. Leyla başka bir evde yaşamıştı. Boğaziçi’nin nemini, tazeliğini barındıran bu evden başka bir ev bilmezdi; burayı sahiplenmiş, benimsemişti. Leyla Hanım, elinden alınan, ona geçmişini, sevdiklerini, güzellikleri hatırlatan evi geri alma kararlılığındadır:

“Büyük Hanım bunların hiçbirine aldırılmıyordu; çünkü Paşa Dedesi’nden kalan evin tapusu cebindeydi.”⁶⁰

Evinden zorla çıkarılan Leyla Hanım, evinin önünde, valizinin üstünde oturarak evine tekrar kavuşmak arzusuyla bekler. O, evine kavuşmak için çok kararlıdır:

⁵⁹Zülfü Livaneli, *Leyla'nın Evi*, Doğan Kitap, 76. Baskı, İstanbul, 2014, s.16

⁶⁰a.g.e., 17

‘‘Büyük Hanım, mahallelinin onu yerinden kaldırmak, evlerine götürmek için ısrarlarını dudaklarının kıyısında acı bir gülümsemeye dinliyor, hiçbir öneriyi kabul etmeyeceğini belirten kararlı bir ifadeyle başını iki yana sallıyordu.’’⁶¹

Leyla Hanım, ileri yaşlarda olmasına rağmen geçmişiyle yaşayan, geçmişine  zlem duyan bir kadındır. Evinin elinden gitmesi Leyla Hanım’ın çok  zer. Onu zor durumda bırakanlar, Leyla Hanım’ın güçlü, kararlı yönünü ortaya çıkarır. Yaşlı olsa da evini geri almak için elinden gelen mücadeleyi kararlılıkla sürdürür. Evini alma konusunda vazgeçirmeye çalışan mahallelinin ikna çabalarını boşa çıkarır. Leyla Hanım, romanın sonunda irade ve kararlılığının  d l n  alarak yıllardır yaşadığı ve çok sevdiği evine kavuşur; inancıyla, iradesiyle, kararlılığıyla herkese örnek olur.

Kararlılık ve irade, değerli özelliklerdir. Yazar, yapıtlarında bu kavramlardan da söz eder. *Mutluluk* romanında Meryem, Cemal ve  rfan Kurudal’la birlikte uzun süre Ege kıyılarında tekneyle gezmektedirler. Bir sahil kasabasına geldiklerinde  rfan’ın arkadaşının evinde kısa süreliğine konaklarlar. Meryem, aklında Őekillenen sahil kasabasında kalma fikrini uygulamaya koyar, Cemal’le yolunu ayırmaya karar verir:

‘‘Niye? Benimle gelmiyor musun?’’

Hayır!

Nereye gideceksin?’’

Meryem, ‘Seni ilgilendirmez.’ dedi.

Cemal, Meryem’e Őařkınlıkla baktı. Kızın yüzünde son derece kararlı hatta sert denebilecek bir anlatım vardı. Alt dudağı küskün bir biçimde b k lm şt . Gözlerini hiç kaçırmadan dosdoğru kendisine bakıyordu. Alabildiğine ciddiye. Cemal bu ifadeden ürktü.

‘Meryem’ dedi Cemal. ‘Tek başına yapamazsın. Benimle gel.’

Bir kez daha ‘Hayır!’ dedi Meryem.’’⁶²

⁶¹a.g.e., 18

⁶²Z lf  Livaneli, *Mutluluk*, Doğan Kitap, 83. Baskı, İstanbul, 2014, s.374

Meryem, köyünden hiç çıkmamış bir kızdı. Töreler nedeniyle cezalandırılması gereken Meryem, amcasının oğlu Cemal’le bilinmedik yollara yelken açar. Trende kentli kadınları gözlemlemesi, onlara olan hayranlığı, İrfan’la tanışması ve ondan bir şeyler öğrenmesi, Meryem’in ufkunu genişletir. Geçmişini unutmaya başlayan Meryem, kendi dünyasını kurma hedefindedir. Bu hedefi gerçekleştirme kararlılığı içindedir. Meryem’in, Cemal’den, köyünden, geçmişinden uzaklaşma kararlılığı Cemal’le yaşadığı diyalogda yer alır:

“Meryem’e doğru atıldı; kızı kolundan yakaladı ve ‘Gidemezsin!’ dedi. ‘Hiçbir yere gidemezsin. Bırakmıyorum seni.’ Meryem durgun ve sakin tavrını bozmadan ‘Bırak kolumu!’ dedi. ‘Ne yaparsan yap, bana engel olamazsın.’”⁶³

Meryem, memleketinden uzakta, farklı insanlarla birlikte zaman geçirdikçe özgüveni artmaya başlar. Her şeyin köyünden ibaret olmadığını görür. Gittiği yerlerde farklı insanlar tanınması, gözlem yapması, İrfan gibi kültürlü, saygın bir kişiyi tanımış olması Meryem’i değiştirir. Kendine olan güveni artıp Cemal’le yollarını ayırarak yeni bir hayata yöneleceğini anlar. Yazar romanın sonunda Meryem’e özgüven aşılayarak Cemal’den uzaklaşıp farklı dünya kurma konusundaki kararlılığını sunar.

Mutluluk romanında, İstanbul’da bir üniversitede profesör olan başkahramanlardan İrfan Kurudal’ın eşi Aysel, zengin bir armatörün kızıdır, kent kadınıdır. Ekonomik sorunları olmayan Aysel, kendini fiziki olarak güzelleştirme derdindedir. Zülfü Livaneli, düzenli olarak spor yapıp estetik olmaya çalışan Aysel’in bu konudaki kararlılığını anlatır:

“Karısı kırk yaşını geçmiş olmasına rağmen, haftada altı gün yaptığı aletli jimnastik sayesinde sıırım gibiydi; hiçbir yeri sarkmamış, bozulmamıştı doğrusu. Birlikte private DVD’leri izlerler, Tania Russof’un, Sylvia Saint’in vücutlarına, gözlerine ve becerilerine hayran

⁶³ a.g.e.,375

kalırlardı. Sonra da Aysel, filmde gördüklerini tek tek uygulamak isterdi.’’⁶⁴

Mutluluk romanında kent kadını temsil eden Aysel kendini güzelleştirmekte, gençleştirmekte kararlıdır. Yazar, Aysel’in spor yapıp estetik ameliyatları olarak ve ilaç takviyesiyle fiziksel anlamda değişim konusunda kararlı olduğunu gösterir:

‘‘Aysel’in düzgün yüzündeki tek ameliyatlı yeri burnuydu. Aslında da pek büyük olmayan burnunu iyice küçülttürüp hafifçe havaya kalkık hale getirmişti. Çevrelerinde en az ameliyat yaptıran kadın oydu. Spor yaptığı, sürekli moda olan rejimleri izlediği, Pritikin, Scarsdale, tek gıda falan filan derken her yemekten önce aldığı Xenical haplarıyla, yağ emdirmeye gerek duymadan yaşayabiliyordu henüz.’’⁶⁵

Kadının, yaratılışı itibariyle güzel görünme, beğenilme hevesi; onu estetik kaygılara sürükler ve onun bu uğurda güzelleşmeye çalışmasını sağlar. Yazar, bakımlı olmaya çalışan Aysel’in bu uğurdaki kararlılık özelliği verir.

Kardeşimin Hikâyesi romanında gazeteci bir kız, Podima adlı köyde yaşanan bir cinayeti araştırmak üzere İstanbul’un dışındaki bu köye gelir. Bu cinayetin tanıklarından olabileceğini düşündüğü Ahmet adlı yaşlı bir mühendisle görüşmek ister. Mühendisin takıntılı ve isteksiz tavrı karşısında gazeteci kız yılmaz. Mesleğinin ve karakterinin verdiği azimle, Ahmet adlı yaşlı mühendisle röportaj yapmadan İstanbul’a dönmek istemez; inatçı ve kararlıdır:

‘‘Bu genç kızın en temel özelliklerinden biri, gazetecilikteki yükselme hırsıydı. İşin ucunda böyle bir havuç olmasaydı sürdürmezdik herhalde. Belli ki anlattıklarım onu iyice heyecanlandırmış, bir haber kokusu aldığına inanmaya başlamıştı.’’⁶⁶

⁶⁴a.g.e.,27

⁶⁵a.g.e., 27

⁶⁶Zülfü Livaneli, *Kardeşimin Hikâyesi*, Doğan Kitap, 150. Baskı, İstanbul, 2014, s.26

Kardeşimin Hikâyesi romanında gazeteci kız, cinayeti araştırmak için Ahmet’le konuşmak ister. Ona birtakım sorular yöneltir. Ahmet Bey, gazeteci kızın kararlılığını görür:

“Bu sefer onu ikna etmek için epey dil dökmem gerekti. Aslında ne evimde kalmaya niyeti vardı ne plaja gitmeye ne de benim tuhafliklarımla uğraşmaya. Ama iki şey onu buna zorluyordu: Gazetecilik hırsı ve kişisel merakları. Ağzımdan laf alarak Podima Cinayeti’ni bir zafer öyküsüne dönüştürmek istediği belliydi. Akıncı bir plan uyguluyor, diğer gazetecileri atlatıyordu ama bunun için benim tuhaf isteklerime uymak zorunda kalıyordu. Bu fikirden nefret etmesine rağmen benimle sahile gelmesi de herhalde bu nedene dayanıyordu.”⁶⁷

Kadındaki kararlılık, irade Zülfü Livaneli’nin vazgeçmediği özelliklerdendir. Kadının çok önemli bir varlık olduğuna değinirken kadının yeri geldiğinde erkekten güçlü olduğunu anlatır. Böylelikle toplumumuzda insanların kadına bakışını değiştirmeyi hedefler. Kadın, erkekten akıllı davranmayı da bilmiştir. Özgürce adımlar atan, dik durmayı bilen bir kadın, kararlılık noktasında, elinden gelen mücadeleyi sürdürür.

3.1.4.İHTİRASLI KADINLAR

Aşırı, güçlü istek ve tutku anlamlarına gelen ihtiras, insanoğlundaki zararlı duygulardan biridir. İhtiras, insanın karşısındaki kişiye zarar verme konusunda tereddüdü yok, denebilir. Kişi kendi çıkarı için hiçbir şeyi görmez. İhtiras kavramı cinsiyet ayırt etmez. Yazar; romanlarında ihtiraslı, çıkarıcı kadın özelliklerine yer verir. Örneğin *Leyla'nın Evi*'nde Necla, Leyla Hanım'ın evini, onun elinden, eşi Ömer'le birlikte, usulsüz bir şekilde alır. Leyla Hanım'ın yaşlılığından yararlanarak fırsatçı davranır. Yunan Filozof Theophrastos *Karakterler* adlı yapıtında fırsatçılıkla ilgili şunları der:

⁶⁷a.g.e., 106

‘‘Fırsatçılık, adice kazanç hırsıdır. Fırsatçı insan öyle bir adamdır ki konuk ağırlarken sofraya yeterli ekmek çıkarmaz. Evine gelen konuktan borç para alır. Pay dağıtırken dağıtanın iki payı olmasının doğru olduğunu söyler ve hemen kendine bir pay daha alır. Şarap satarken su katılmış şarabı dostuna satar. Tiyatroya, işletmecilerin içeri bedava soktukları saatte çocuklarıyla birlikte gider. Devlet parasıyla yurt dışına giderken devletten aldığı yolluğu evde bırakır, görev arkadaşlarından borç alır.’’⁶⁸

Olumsuz duygulara sahip kadın karakteri sanatçının romanlarında mevcuttur. Neticede dünyanın neresinde olursa olsun kadında hırs, ihtiras gibi duygular görülebilir. Horlanan, itilen kadına değer veren; onların çektiği sıkıntılara, acılara değinen yazar, burada ise kadının olumsuz yanlarını anlatır.

Zülfü Livaneli, *Leyla'nın Evi*'nde, Necla karakterine ihtiras duygusunu yükler. Necla, dar gelirli bir ailenin kızıdır ve hayatından memnun değildir. Hep yükselme, zenginlik içinde yaşama gibi istekleri, hırsları vardır. Çalıştığı şirketin sahibi Ömer, oldukça zengindir ve gözüne Ömer'i kestirir. Onu kendine âşık edip evlenecek ve şatafat içinde yaşayacak, emellerine sahip olacaktır. Sonunda bunu başarır. Ancak bunu gerçekleştirirken başta kayınpederi olmak üzere, çevresindeki insanlara da ihtiraslı, hırslı, tuttuğunu koparan gözlerle bakar. Bu nedenle yazar, Necla'yı anlatırken onun ne denli kötü biri olduğunu belirtir. Yazar; Necla'nın yükselme hırsını anlatır:

‘‘Necla, emekli olduktan sonra İstanbul'a yerleşip Bahçelievler'de küçük bir daire alarak başını sokmuş orta halli bir memurun kızıydı. Gözü yükseklerdeydi ve kendi ihtiraslarından başka bir şeyi gözü görmüyordu.’’⁶⁹

⁶⁸Theophrastos, *Karakterler*, Dost Kitabevi, 1. Baskı, Ankara, 1998, s.101

⁶⁹Zülfü Livaneli, *Leyla'nın Evi*, Doğan Kitap, 76. Baskı, İstanbul, 2014, s.48

Necla kendisinden başkasını sevmez. Hep yükselmek, zenginlik içinde yaşamak ister. Küçük şeylerle mutlu olmayı bilmez, onlarla yetinmez. Kimsenin kendinden üstün olmasına tahammül edemez. Çevresindekilere hor gözle bakarken mutlu olur. Evliliği de, emellerine kavuşmak içindir. Necla, Ömer’i sevdiği için değil; zengin olmak, rahat yaşamak için evlenir. Necla karakteri, çıkarıcı ve bencildir:

“Necla sadece mutlu olmakla yetinecek bir insan değildi. Daha doğrusu mutlu olduğunu ancak başka insanların mutsuzluğuna bakarak anlayacak bir yapısı vardı. Onun için hayatın bir ölçüsü buydu. Bu da çevresindekilerin, kendisinden aşağı olması, ondan korkmaları ve ezilmeleri demektir. Necla ancak bu anlarda derinden mutlu olduğunu hissedebiliyordu. Bunun dışında ne doğa ona huzur veriyor ne aile ne de dostluk. Bunların tümünü zayıflık olarak görüyordu.”⁷⁰

Necla’nın anne ve babası mütevazı bir yaşam sürer. Çocuklarını da kıt kanaat geçinerek büyütmüşlerdir. Böyle yaşayarak büyüyen Necla, zenginlik hayalleri kurmuştur. Kendi ailesinin ekonomik durumu ona hiçbir zaman yetmemiştir. Zengin biriyle evlenip lüks içinde yaşamayı hayal eder. İçinde hep böyle bir hırs vardır. Necla, ihtirası ve baştan çıkarıcılığı sayesinde elde etmek istediği zengin kocaya kavuşur. Yazar, Necla’nın ihtirasından söz ederken kadınların isterlerse cazibesıyla erkekleri etkileyebileceklerini, istedikleri gibi yönlendirebileceklerini anlatır.

Gustav Hans Graber *Kadın Psikolojisi* adlı kitabında kadının erkeği istedikten sonra etkileyebileceğini anlatır:

“Sevi yeteneğindeki sınırlılığa karşılık kadının, gizemselliğe kaçarak, güzelliğine ve işveliğine sığınarak, kendini yanına yaklaşılmazlığın mağrur halesiyle kuşatarak, gerek karakter gerek vücut yapısıyla ilgili diğer pek çok iyi ya da kötü önlemlere başvurarak erkeği cezbetmenin ve kendine bağlamanın geçmişte olduğu gibi günümüzde de

⁷⁰a.g.e., 100

üstesinden geldiği görülür. Cezbetme ve kendine bağlamaya yönelik çaba kadında aşırı bir belirginlikle öne çıkar, gerçek teslimiyet yeteneğindeki eksikliği saklayıp gizleme amacını güder.’’⁷¹

Necla, kayınpederi Ali Yekta Bey’den nefret eder, ona hor gözle bakar. Ali Yekta Bey de Necla’yı sevmez ancak oğlu için bunları görmezden gelir. Hatta oğlunun Necla’yla evlenmesini istememiştir. Oğluyla aynı evde yaşama arzusu vardır. Necla ise bunu istemez. Bırakın aynı evde yaşamayı, bunun konuşulmasını dahi duymak istemez. Necla ihtirası uğruna kocasını, kayınpederinden uzak tutmak ister. Ali Yekta Bey, gelini Necla’nın ihtiraslı hâli hakkında yorum yapar:

“Düşüncelerinin burasında yüreğine sivri bir bıçak saplanır gibi Necla aklına geliyor. Galiba inanılmayacak bir şey oldu ve bu kuru maşa kız; bu çirkin, ucube, ihtiraslı fakir kız, oğlunu etkisi altına almayı başardı.’’⁷²

Oğlunun âşık olmasına ve Necla gibi biriyle evlenmesine üzülen Ali Yekta Bey yine de oğlunun yanında yaşamak ister, ancak Necla’nın kayınpederine olan tavrı iyi değildir. Aralarında sorunlar vardır. Ali Yekta Bey sorunları görmezden gelmeye çalışır.

Zülfü Livaneli’nin *Engereğin Gözü* romanında, padişahın annesi olan Valide Sultan’ın ihtirası, onun liderlik özelliği vardır. Bir dönem romanı olan *Engereğin Gözü*’nde, bir kadının hükümdar üzerindeki yer alır. Bu romanda bir anne, devleti yönetmek hırsına kapılır. Bu hırsı yüzünden, evladını hapse attırıp torununu tahta geçirir. Çünkü evladı annesini dinlemez. Oğlunu ortadan kaldırıp torununu tahta geçirerek devleti kolayca yönetmek ister. Padişahın annesi, son derece ihtiras sahibidir:

⁷¹Gustav Hans Graber, *Kadın Psikolojisi*, Cem Yayınevi, 4. Baskı, İstanbul, 2006, s.92

⁷²Zülfü Livaneli, *Leyla’nın Evi*, Doğan Kitap, 76. Baskı, İstanbul, 2014, s.236

“Büyük Valide mutlu değildi, hata ettiğini düşünüyordu. Gerçi son zamanlarda oğluyla arası açılmıştı ve padişah evladı ona gerekli saygıyı göstermiyor, günlerini ve gecelerini şişman gözdesiyle geçiriyor, Valide'nin saray halkına verdiği bazı emirleri iptal ediyor ve onu köşesinde oturan bir bunak haline dönüştürmeye, hatta Topkapı'dan çıkarıp eski saraya sürmeye çalışıyordu. Bu da padişah oğlunun sonunu getirmiş ve kendisine bağlı adamlarıyla bir saray darbesi yapan Valide, anasına gerekli bağlılığı göstermeyen oğlunu devirerek küçük torununu tahta geçirmişti.”⁷³

Büyük Valide, kendi ihtirası için her şeyi göze alır. Ülkeyi kendisi yönetmek ister, ne başka bir kadın ne de başka bir erkeğin emri altında olmaya tahammül edemez. Zülfü Livaneli, burada kadınların yaratılışlarındaki bu hükmetme, yönetme arzusunu uygularken Osmanlı'yı örnek olarak seçer. Büyük Valide'nin ihtirası hiç bitmez:

“İmparatorluğun en güçlü kadınının önünde saygıyla eğildim. İnsanın yüreğini oyan delici bakışlarını yüzüme dikmişti. Küçük gözlerini kırpmadan bana bakıyordu ve ben bu bakışlar karşısında tuhaf oluyordum. Onun herkes üzerinde inanılmaz etkisi vardı. Valide Sultan'ın katlanamadığı tek şey, büyük gücünü ve iktidarını bir başka kadınla paylaşmak zorunda kalmasıydı. Hayatı boyunca buna karşı mücadele etmiş, bu nedenle büyük oğlunu kadınlardan özenle korumuş, onun bir gözde edinerek etkisi altında kalması ve anasına karşı çıkması tehlikesini böylece önlemişti. Kocasının, oğullarının ve dolayısıyla imparatorluğun hayatında kendisinden başka güçlü kadın bulunması onu çıldırtabilirdi.”⁷⁴

Osmanlı İmparatorluğu'nda padişah eşleri, anneleri hep başka ülkelerdendir. Bu kadınlar köle olarak İstanbul'a getirilir, hareme kapatılır. Padişah, haremden

⁷³Zülfü Livaneli, *Engereğin Gözü*, Doğan Kitap, 34. Baskı, İstanbul, 2012, s.68

⁷⁴a.g.e., 43

beğendiği, çoğu zaman da annesinin beğendiği kızla evlenir. İşte Büyük Valide de böyle gelir saraya ve sonunda ihtirasıyla imparatorluğa hükmetmek ister:

“Bir kez tattıktan sonra iktidardan ayrılmak istememiş ve Venedikli eski akrabalarıyla kurduğu ticari ilişkilerden elde ettiği muazzam serveti ve siyasi gücü elinden kaçırmamak için ölümü göze alacak kadar hırslanmıştı.”⁷⁵

Zülfü Livaneli kadınlarda asırlardan beri gelen ihtiras duygusuna burada oldukça yer vermiştir. Valide Sultan öyle büyük bir ihtirasa sahiptir ki oğluna hükmetmek için onun evlenmesine bile engel olur. Oğlunu kadınlardan uzak tutmaya, hatta oğlunun, hemcinsleriyle münasebet kurmasına çaba gösterir. Devlet yönetiminde ikinci bir kadına katlanamaz. Valide'nin büyük ihtirası ve oğlunun kadınlarla ilişki kurmasına engel olmak isteği vardır:

“En çok korktuğu şey, bir başka kadının dört kıtaya yayılan iktidarına ortak olmasıydı. Bu ortak, ancak oğlunun gönlünü kaptıracağı bir hanım sultan olabilirdi. Bu büyük tehlikeyi önlemek için küçük yaştan beri oğlunu kadınlardan uzak tutmuş, imparatorluğun en işvebaz oğlanlarını onun koynuna sokarak kadınlardan nefret eden, sadece erkeklerle düşüp kalkan bir mizaca sahip olmasını sağlamıştı.”⁷⁶

Kardeşimin Hikâyesi romanında kadın karakter Ludmilla, bir Rus rehberdir. Bir şirkette Mehmet'le çalışır. Ortak dilleri İngilizcedir, böyle anlaşabilmektedirler. Mehmet bir gün çarşıda Olga adlı Rus bir kıza âşık olur. Olga'yı sonraki günlerde de görmek, ona ulaşmak, onunla tanışmak ister. Bunu da rehber olan Ludmilla sayesinde yapmayı planlar. Onun yardımıyla Olga'ya ulaşır, onunla tanışır. Yazar, kitabın son bölümlerine kadar Ludmilla'nın da Olga'ya âşık olduğunu okuyucuya anlatmaz, okuyucudan saklar. Bir kadın başka bir kadına âşık olur. Mehmet de bunu bilmez. Mehmet'le Olga ilişkiye başlar. Ancak aralarında ortak bir dil yoktur. Bu

⁷⁵ a.g.e., 113

⁷⁶ a.g.e., 114

nedenle Ludmilla'yı hep yanlarında getirirler. Zamanla Ludmilla da Olga'ya âşık olur. Mehmet'i Olga'dan uzak tutmak için Mehmet'e tuzak kurar. Kitabın son bölümlerde karşımıza çıkan bu gerçeği yazar, okuyucuya aktarır. Ludmilla, Olga'yı elde etmek için Mehmet'in arkasından iş çevirir, bunu Mehmet'e itiraf eder:

“Sonsuz, uçsuz bucaksız, içimi burkan, beni onun uğruna yakıp kül etmeye zorlayacak bir şefkât. Erkeklerin kesinlikle anlayamayacağı bir şefkât. Bir ananın, yeni doğmuş bebeği kucağına verildiğinde duyduğu sevgiden daha yoğun bir şefkât. Aşktan da büyük bir şey bu, iki nehir gibi birbirine karışma, birbirinin içinde eriyip yok olma ihtiyacı. Bunun için seni aradan çıkarmam lazımdı. Soçi seyahati de bana bu olanağı sağladı. Çünkü Olga'yı kimseyle paylaşamazdım.”⁷⁷

İhtiras, karşıdaki insana zarar verdiği gibi, amacına ulaşamadığı müddetçe ihtiras sahibi kişiyi de üzer. İhtirasın kötülüğüne vurgu yapan yazara göre kadının, isteklerine ulaşmak için başkasına zarar verirken kendisini de çıkmaza sokacağından haberi yoktur. Kadın, büyük bir ihtirasa sahipse onun önünde durmak, tehlikeli olabilir. İhtiraslı kadın, istediğini elde etmek için elinden gelen her şeyi yapmaya çalışır; gözü, hiçbir şeyi görmez. Toplumda böyle insanların sevilmediğini belirten Zülfü Livaneli, romanlarında ihtiraslı kadını anlatırken okuyucuların bu kötü duygudan uzak durmasını ister. Romanda belirlediği kadınlara ihtiras duygusunu yükleyerek bu tarz kadınların sonlarının iyi olmayacağını vurgular.

3.1.5.MERHAMETLİ KADINLAR

Merhamet, insanoğlunun benliğinde olan değerli bir duygu, bir meziyettir. Zülfü Livaneli'nin romanlarında sıkça görülen bu duygu her romanında karşımıza çıkar. Yazar, *Leyla'nın Evi* romanında belli bir yaştan sonra sıkıntılı yaşamla karşı karşıya kalan, seksenli yaşlara gelmiş Leyla Hanım'a merhamet duygusunu yükler. Leyla Hanım, babasından şiddet gören Roxy'ye merhamet besler:

⁷⁷Zülfü Livaneli, *Kardeşimin Hikâyesi*, Doğan Kitap, 150. Baskı, İstanbul, 2014, s.293

“Roxy’ye bakmaya gitti. Kız derttop olmuş, ana rahminde yatar gibi bir durumda uykuya geçmiş, yine de derin derin inliyor, hâlâ arada bir hıçkırıklarla sarsılıyordu. Leyla onun üstünü örttü ve ilk kez bir insana bu kadar derin bir merhamet duydu.”⁷⁸

Leyla Hanım, kendisine daha önce kötü davranmış olan Roxy’nin hâlini görünce oldukça üzülür. Leyla, Roxy’nin kendisine yaptığı olumsuz tutum ve davranışları unuttur. Leyla Hanım, babasının Roxy’ye uyguladığı şiddetten ötürü merhamet duygusuna kapılır.

Leyla’nın Evi romanında Ali Yekta Bey, Leyla Hanım’ın elinden alçakça alınan evin tekrar Leyla Hanım’a verilmesi için mücadele eder. Leyla’nın yaşlılığını fırsat bilerek evini alan Necla’dan nefret eden Ali Yekta Bey, gelininin zalimliğine katlanamaz ve sonunda onu tabancayla vurup öldürür. Necla Hanım, evine kavuşur; ancak Ali Yekta Bey’in hapse düşmesine üzülür, ona acır:

“ama bu çözüm için Ali Yekta Bey’in zarar görmesine de çok üzülmüştü. Adamcağızın gelinini öldürüp haislere düşeceği kimin aklına gelirdi.”⁷⁹

Kardeşimin Hikâyesi romanında gazeteci kız, Ahmet Bey’le cinayet üzerine röportaj yapmak ister. Röportaj işi uzayınca kız, Ahmet Bey’in evinde kalmak zorunda kalır. Ahmet Bey’in evinin önünde bekleyen Kerberos adlı köpeğin saldırısına uğrayıp ayağından yaralanır. Ahmet Bey’in evinde dinlenir, ayağının iyileşmesini bekler, tedavi olur. Evin temizlikçisi Hatice Hanım, kızın durumunu fark edince gazeteci kıza üzülür. Onun durumuna acır, ona merhamet gösteren sözler söyler:

“Aradan on dakika geçti geçmedi ki telaşla yanıma fırladı. Kızı o halde görünce çok merak etmiş, üzülmüş, vah garipçik, o koca Kırbaş’ın(Kerberos) yanında el kadarmış zaten, o hayvan da öyle

⁷⁸Zülfü Livaneli, *Leyla’nın Evi*, Doğan Kitap, 76. Baskı, İstanbul, 2014, s.233

⁷⁹a.g.e.,252

yapmazmış, kendi Muharrem'yle kardeş gibi oynarmış ama ne olmuş da acep kızcağızı perişan etmiş böyle.’’⁸⁰

Kadınlık, özellikle kırsal kesimlerde zordur. O bölgelerde haklı olsan da cinsiyetinden dolayı haksızsındır. Bu gibi yerlerde küçük bir erkek çocuk bile yetişkin bir kadından daha değerlidir. Doğuştan bir şanssızlık vardır kadında. *Mutluluk* romanında Meryem'in tecavüze uğraması nedeniyle hamile kalma riski vardır. Gülizar Ebe, Meryem'e yardım eder, çocuğu düşürür ve sonunda kucağına alır, ona merhamet besler:

‘‘aynen çocukken yaptığı gibi Gülizar Ebe'nin dizine yattı Meryem, saçlarını sıvazlayan elin merhametine bıraktı kendini. Bir ara ‘Bibi, karnım sökülüyor!’ dedi. ‘Olsun kızım.’ dedi bibisi. ‘Birazdan geçer.’’’⁸¹

Serenad adlı romanda Maya halkla ilişkiler bölümünde çalışır. Üniversitenin konuğu olarak gelen Prof. Maximillian Wagner'i gezdirmek için üniversitenin aracıyla kaldığı otele gider. Yolda, aracın şoförünün, soğuk havada evsiz olanlar için dedikleri Maya'nın merhametini ortaya koyar:

‘‘Yolda yaşlıca şoför,
‘Allah barınaksızlara, sokak çocuklarına, hayvancıklara acısın! dedi.’
Bu söz içime işledi. Az daha ağlayacaktım.’’⁸²

Yine *Serenad* romanında bir yanda kötü hayat şartlarında çalışan çocukların yaşamları varken bir yanda da eğlence, sefa içinde yaşayan gençler vardır. Maya aradaki farkı görür. Durumun içler acısı olduğuna tanık olur. Okumak, eğitim almak varken küçük yaşlarda çalışan çocuklar, ailesinin geçimini üstlenir. Maya, bu çocuklara merhamet duyar:

⁸⁰Zülfü Livaneli, *Kardeşimin Hikâyesi*, Doğan Kitap, 150. Baskı, İstanbul, 2014, s.184

⁸¹Zülfü Livaneli, *Mutluluk*, Doğan Kitap, 83. Baskı, İstanbul, 2014, s.83

⁸²Zülfü Livaneli, *Serenad*, Doğan Kitap, 143. Baskı, İstanbul, 2014, s.80

“İlyas ilk kavşaktan U dönüşü yaptı ve Maslak’taki Oto Sanayi’ye girdik. Genç çocuklar yağlı mavi tulumlarıyla civatalar, bujiler, yağ bidonları, İngiliz anahtarları taşıyor, lastik değiştiriyor, yükseğe kaldırılmış arabaların altında bir şeyler yapıyorlardı. Bu da başka bir gençlikti işte. AVM’dekilerle aynı yaşıydılar ama onlardan çok farklıydılar. Gres yağı bulaşmış kirli yüzlerinde, yaşlarıyla bağdaşmayan bir keder ifadesi vardı. Ailelerinin geçimin sağlamak için tatil günlerinde bile bu ağır işlerde çalışıyorlar.”⁸³

Merhamet her insanda olabilecek bir duygudur. Bazı insanlarda bu duygunun olmaması yaşamı çekilmez kılar. Kadının merhamet sahibi olması, yazarın romanlarında anlatmak istediği insani bir duygudur. Toplumda her insanın merhamete sahip olması, toplumsal barışa, güzel bir dünyaya sahip olunabileceğini gösterir.

3.1.6.ÖFKELİ VE NEFRET DUYAN KADINLAR

İnsanların ruh hâllerinden olan öfke ve nefret, bireyin iç dünyasını dizginleyemediği bir duygu durumudur. Kişi öfkesine sahip olursa karşısındaki insanı kırmaz. Ancak insanlar genel olarak öfkesine yenik düşer, kırıcı olur. Öfke kontrolünün önemini vurgulayan yazar, bu kontrolü elinde bulundurmanın büyük bir meziyet olduğuna belirtir. Öfke ve nefret erkekte olduğu gibi kadında da yer alan bir duygudur.

Prof. Dr. Rasim Adasal bu konuda şunları söyler:

“Öfkeli davranış, çocukluk çağından beri aile-okul-toplum çevrelerinde şartlandığına ve bilinç dışında işlendiğine göre, diğer kötü ve sapık

⁸³a.g.e., 223

karakterler ve davranışlar gibi bir çocukluk ve erken gençlik ruh sağlığı ve korunması problemidir.”⁸⁴

Zülfü Livaneli, öfke ve nefreti romanlarında özenle işler. Öfke ve nefret duyan kadının, karşısındaki insana olan tavrını anlatır. Romandaki kadın kahramanlar, istekleri elde edilmedikçe öfke ve nefret durumlarını çekinmeden gösterir. Bu tavrı gerek karşı cinse gerekse hemcinsine karşı gerçekleştirir. Yazar romanlarında ezilen, horlanan kadına yer vermekle birlikte öfke ve nefret duyan kadına da yer vermeye dikkat eder. Toplumda özellikle erkeğin öfke ve nefreti görülürken Zülfü Livaneli kadının öfkesine de değinir.

Leyla'nın Evi romanında, kötü bir karakter olan Necla'nın, ihtirası yanında kayınpederine karşı nefreti de yer alır. Kayınpederini evinde istemez, kocasına devamlı bunu söyler. Necla bencil bir kadın olmanın yanında, nefret sahibi de bir kadındır. Necla'nın kayınpederi Ali Yekta Bey'e olan öfke ve nefreti bitmez:

“Aslında Necla, kayınpederi Ali Yekta Bey'in, bırakın o odaya yerleşmesi, kendileriyle birlikte oturma fikrine bile tahammül edemiyor, bu sözü her duyduğunda sinir krizleri geçiriyordu. ‘Otursun oturduğu yerde!’ diyordu. ‘Bunca yıldır yaşadığı Kadızade Konağı’ni terk edip de bize gelmesinin ne manası var?’”⁸⁵

Ekonomik durumu pek iyi olmayan bir ailede büyüyen Necla, istediği zengin adamla evlense de yetinmez. İhtirası onu farklı olumsuz duygulara sürükler. Necla, öfkesini, nefretini kolayca belli eden bir kadındır. Çevresine kimseyi yaklaştırmayı sevmeyen Necla, kayınpederinden bile nefret eder, ona öfke duyar. Öfkesini belli ederken kocasını da kayınpederine karşı kışkırtmaktan geri kalmaz. Romanda Necla'nın herhangi olumlu bir özelliğine rastlanmaz. Zülfü Livaneli, Necla'nın nefret sahibini olduğunu, kayınpederine olan öfke ve nefretini anlatır:

⁸⁴Rasim Adasal, *Normal ve Anormal Açından Psikososyal Yönleriyle Kişilik ve Karakter Portreleri*, Minnetoğlu Yayınları, 2.Baskı, İstanbul, 1980, s.68

⁸⁵Zülfü Livaneli, *Leyla'nın Evi*, Doğan Kitap, 76. Baskı, İstanbul, 2014, s.48

“Ömer, işlerin giderek sarpa sardığını görüyordu. Babası ömrünün en büyük idealini gerçekleştirmeye hazırlanıyor ve yalının üst kattaki paşa odasının kendisine ayrıldığını sanıyordu; ama karısı böyle bir şeyin konuşulmasına bile razı değildi.”⁸⁶

Leyla'nın Evi romanının ana karakterlerinden olan Roxy, asi bir genç kızdır. Ailesi tarafından horlanmış ve şiddetle karşılaşmış bir karakterdir. Özünde temiz bir kızdır; ancak babasının gaddar olması, onu yanlış davranışlara sürükler. Roxy, önce ailesine, sonra çevresine öfke ve nefret duyar hâle gelir. Yazar, böyle bir ailede yetişen kızın öfkesini, nefretini normal karşılamak gerektiğini vurgulamak ister. Asıl adı Rukiye olan “Roxy” kendi isminden bile nefret eder hâle gelir:

“Rukiye, Rukiye, Rukiye...Nefret ettiği bu isim, sanki kendi değersizliğinin, insanlar arasında beş para etmez bir Türk kızı olarak dolaşmanın simgesi gibi: Rukiye çay suyu koy, Rukiye evi temizle, Rukiye sofrayı kur, Rukiye yakanı kapat, Rukiye Alman oğlanlarla konuşma, Rukiye babana karşı gelme; Rukiye, Rukiye, Rukiye...Sanki bu ad daha o doğmadan önce kaderini belirlemiş ve Duisburg nüfusuna kayıtlı bebeği o gün hastanede doğan diğer bebeklerden ayrı kılmış, daha aşağı bir yere yerleştirmiş en alta koymuş. Bu dünyadan nefret ede ede yaşamaya devam etmenin nasıl bir şey olduğunu biliyor Rukiye.”⁸⁷

Roxy, ailesi tarafından horlanıp babasından hep şiddet gördüğü için sağlıksız ortamda büyür. Babasından hiç sevgi görmez. Annesinin ölümü onu derinden etkilemiş, üzerine nefret ettiği babası yeniden evlenmiştir. Roxy'ye göre üvey annesi de babası gibi sevimsiz, nefret duyulacak birisidir. Babasının sevgisizliği, onu hor görmesi Roxy'yi onunla yaşamaktan soğutur. Olumsuz koşullarda büyüyen, anne sevgisini tam olarak göremeyen Roxy, baba konusunda talihsiz bir kızdır. Babasının tavır ve davranışları nedeniyle ondan nefret eden Roxy onun ölmesini dahi ister, dualar der:

⁸⁶a.g.e., 95

⁸⁷a.g.e., 64

“Babasının ölmesini istiyor Roxy; geceleri yatağında bunun için, var olup olmadığını bilmediği bir tanrıya dua ediyor. O kadar çok dua ediyor ki kabul ediliyor bu dilek; ama ufak bir yanlış anlamayla: Babası yerine annesi ölüyor. Roxy, madem bu kadar sıkıntı çekecektik, hiç olmazsa zavallı annem değil de babam için çekseydik bunları, diye düşünüyor. Oysa babasında ölecek bir göz yok. Yıllardır durup dinlenmeden çalışmasına rağmen domuz gibi sağlıklı.”⁸⁸

Bir genç kızın ailesinden sevgi ve şefkat görmemesi onu belki de yanlış yollara sürükler. Sevgisiz bir aile ortamında büyüyen Roxy, hem annenin ölümüyle hem de babanın şiddeti ve sevgisizliğiyle karşı karşıya kalır; babasından hep tiksindir, ondan nefret eder.

Yazarın, *Bir Kedi, Bir Adam, Bir Ölüm* romanında İsveç’te huzurlu bir hayat sürmek için oraya farklı ülkelerden iltica eden insanların yaşamı konu edilir. Romanda Şilili bir kız olan Clara babasından şefkat görür; ama annesinde bu durum söz konusu değildir. Güzelliğinin yanında asabi bir yapısı vardır. En ufak şeye bile sinirlenebilen Clara, kızgınlığını, öfkesini, nefretini hiç içine atamaz:

“Clara beni anlıyordu, belki de Stockholm’de tek anlayan kişiydi. Ben de onu anlıyordum: Onun içindeki korkunç öfkenin durup durup gerçek bir okyanus fırtınası gibi patlayıveren öfkenin, nefretin farkındaydım ve ona hak veriyordum. Clara’nın nefreti, çevresindekileri şaşırtacak boyutlara varıyordu. Göl kıyısındaki evde, olağan bir akşam sohbeti sırasında birinin kullandığı kelime onun zembereklerinin boşalmasına sebep oluyordu.”⁸⁹

Sami Baran, Clara’yı İsveç’e geldiğinde tanımış, onu çok sevmiştir. Onun öfkeli, agresif olması, ondan soğumasına engel olmaz, onu sevmeye devam eder. Başkahraman Sami Baran, Clara’nın öfkesini tasvir eder:

⁸⁸a.g.e., 68

⁸⁹Zülfü Livaneli, *Bir Kedi, Bir Adam, Bir Ölüm*, Doğan Kitap, 1. Baskı, İstanbul, 2012, s.143

“İçten içe biliyordum ki onun da benim gibi derin ve yüzeye çıkaramadığı bir geçmişi var. Çünkü öfkelenildiği zamanlar gözlerine nefret dolu bir bakış gelip yerleşiyordu. Toptan bir nefretti bu.”⁹⁰

Kardeşimin Hikâyesi romanında cinayeti araştırmak için İstanbul’un dışında bulunan Podima adlı köye gelen gazeteci kızın yapısında asabiyet vardır. Bu kız; olumsuz, küçük bir harekete bile sinirlenebilir. Ahmet’in evine gelip onunla konuşmak, röportaj yapmak, mesleğinin başlarında ismini duyurmak amacıyla olan bu kız, Ahmet’in kaprisli tavırlarına öfkelenir. Ahmet, gazeteci kıza sevgilisi olup olmadığı gibi sorular sormaya başlayınca, kız bu sorulara da sinirlenir. Zülfü Livaneli, romanlarında ikili diyaloglarda yaşananları anlatırken karakterlerin değişik ruh hâllerini ayrıntılı şekilde vermeye özen gösterir. Ani değişen tepkiler, onun romanlarında sıkça görülür. Bu durum farklı cinslerin konuşmalarında daha çok görülür. Sanatçı, öfkeyi, ruhsal yapının kişiden kişiye değişkenlik göstermesini romanlarında gösterir. *Kardeşimin Hikâyesi* romanındaki gazeteci kızın öfkesi gözlenir:

“Bu iş beni hiç ilgilendirmezmiş, bunu sormaya nasıl cüret edermişim, ne kadar tuhaf bir adammışım ben böyle falan filan. Ağzının payını iyice verdiğine ikna olunca elindeki dijital kayıt cihazının hala açık olduğunu fark edip ‘Hayret!’ dedi. ‘Kendi kendimi kaydetmişim. Gördünüz mü beni ne hale getirdiğinizi?’ ‘Sinirlerini bozmuşum, muhabirle muhatabı arasındaki sınırı aşmışım, zaten hayatımda hiç benim kadar gıcık birini görmemiş.’”⁹¹

Kardeşimin Hikâyesi romanında Ahmet Bey farklı bir karakterdir. Psikolojik sorunları olan bir kişidir. İyi bir eğitim almış, emekliliğini yaşamaya çalışırken Podima’da yaşanan cinayetin üstüne, yaşamı İstanbul’dan röportaj için gelen bir kızla kısa da olsa hareketlenir. Kızı ilk gördüğünde ona karşı cinsel ya da duygusal bir şeyler hissetmemiş olsa da onu beğenir, onunla vakit geçirmekten keyif alır. Bu

⁹⁰a.g.e., 144

⁹¹Zülfü Livaneli, *Kardeşimin Hikâyesi*, Doğan Kitap, 150. Baskı, İstanbul, 2014, s.36

keyif alma sürecinde gazeteci kızın, Ahmet'ten cinayetle ilgili bir şey öğrenmek istemesi, Ahmet'in de kızla eğleniyormuş gibi yapması, gazeteci kızı çileden çıkarır:

“Boş verin bu hikâyeye! diyerek öfkeyle ayağa kalktı. Saçmalıyorsunuz. Bende kabahat ki bu saçmalıkları dinlemek için tekrar geldim bu tımarhaneye. Siz en iyisi köpeğinizle konuşun artık. Kerkenez miydi neydi adı, onunla işte. Size o yakışır. Bunları söylerken çantasını öfkeyle omzuna asarak kapıya doğru yürümeye başladı. Tam duymadım ama ‘Lanet olsun!’ gibi bir şeyler mırıldandığından eminim.”⁹²

Gazeteci kızın, Ahmet'ten cinayetle ilgili şeyleri bir türlü öğrenememesi onu öfkelenendirir. Ahmet de konuyu sürüncemede bırakır. Çünkü kızla vakit geçirmekten çok zevk alır. Bu nedenle gazeteci kızı oyalar. Gazeteci kız da bir an önce bu röportajı yapıp İstanbul'a dönmek ister; ancak röportaj bir türlü gerçekleşmez, kız sinirlenir:

“Dönelim de anlatın bari!” dedi. Ama sesinde öfke vardı. Aslında kardeşimin hikâyesini dinlemek istediğini söylemişti bana kaç kere. Şimdi böyle öfkelenmesi sanki istemediği bir şeyi mecburen kabul etmiş gibi davranması biraz çelişkiliydi. Asıl öfkelenme nedeni, hikâyeyi dinlemek zorunda kalması değil, bunu istediğini çok açık belli etmesiydi herhalde.”⁹³

Ahmet'in evinde geceleme zorunda kalan gazeteci kız, hâlâ röportajın yapılamamasına sinirlenir. Bir sabah öfkeli bir şekilde uyanır. Ahmet, kendine ait ilginç bir hikâyeye anlatacağını söyleyerek gazeteci kızın gece evde kalmasını sağlar. Fakat kıza hikâyeyi de anlatmaz. Kızı oyalamayı sürdürür. Ahmet'in kendisini oyaladığını ve engellediğini düşünerek öfkesini Ahmet'e yansıtır. Ahmet Bey, kızın öfkesini anlatır:

⁹²a.g.e., 43

⁹³a.g.e.,113

“Kızdığı zaman dilinin endazesini kalmıyordu; ağzın. Vay efendim ben onu kandırmışım da hani hayatında duyduğu en acayip aşk hikâyesini anlatacakmışım da, gece kalması için yalan söylemişim de, aile hikâyesinden başka bir şey duymamış da, ona neymiş ailemden de kardeşimden de, hayal meyal Rusya falan diye bir şeyler duymuş, onu da doğru dürüst dinleyememiş de içkisine ilaç falan mı koymuştum, sabaha kadar sızıp kalmış da... Buna benzer bir sürü laf yedim.”⁹⁴

Gazeteci kızın, oyalandığını düşünmesi, işini yapamaz hâle gelmesi; Ahmet’e kızmasına sebep olur. Yazar, buradan yola çıkarak kadınların olumlu yanlarının yanında olumsuz yanlarının da olduğunu ifade eder, onların ruh hâllerini okuyucuya aktarır.

Mutluluk’ta Meryem tecavüze uğrar. Gülizar Ebese, Meryem’in ağzından laf almaya çalışır. Meryem kimsenin kendisine inanmayacağını, herkesin kendisini suçlu göreceğini düşünüp tecavüz eden söyleyemez. Ebese, Meryem’in çaresizlik içinde kalışına kayıtsız kalmaz. Ona kimin tecavüz ettiğini öğrenmek ister, tecavüz edene öfkelenir:

“Söyle kızım.” dedi Gülizar Ebese, ‘O edepsizlerin adını ver ki seni bu işten kurtarabilelim. Eğer ortaya çıkarlarsa iş onların üstüne döner. Jandarmanın bu ırz düşmanlarının kemiklerini kırar, dayaktan gebertir, sonra da hepsini hapse atarlar. Ya da ailen bu işi kökten halleder. Meryem yine inatla susuyor, hiç ağzını açmıyor’⁹⁵

Yazar *Mutluluk* romanında kadının değersizleştirildiğini, aşağılandığını anlatır. Kadına yapılan şiddeti gözler önüne sermek ister. Hiçbir şeyden haberi olmayan küçük Meryem, cinsel istismara uğrar; suçlu ilan edilir. Köyde kimse ona sahip çıkmak istemez. Annesi onu doğurduğunda öldüğü için ona uğursuz gözüyle bakılır, akrabaları tarafından sevilmez. Sadece bebekliğinden beri onu seven, ona değer

⁹⁴a.g.e., 134

⁹⁵Zülfü Livaneli, *Mutluluk*, Doğan Kitap, 83. Baskı, İstanbul, 2014, s. s.79

veren Gülizar Ebe'si vardır yanında. Gülizar Ebe, Meryem'e yardım etmeye çalışır. Gülizar Ebe, Meryem'le konuşmayı sürdürürken kadınların kaderine kızar. Kadın olmanın ne denli zor olduğundan söz ederek öfkesini belli eder:

“Biliyorum kızım.” dedi. Gülizar Ebe. ‘Sakın böyle bir şey yapma! Sonra kadın olmanın zorluklarından, her kadının geçtiği dikenli yollardan, zaten kadersiz yaratıldıklarından dem vurdu ve arada bir ‘Kadınlık batsın.’ diye tekrarlayan uzun ağıda başladı.’⁹⁶

Mutluluk romanında Döne, Meryem'i hiç sevmeyen birisi vardır. Meryem'in üvey annesidir. Kötü, zalim bir kadındır. Meryem'in yaşadığı olayda ona yardım etmemiş, üstelik cezalandırılması için ne gerekiyorsa yapmaya çalışmıştır. Meryem'in izbeye kapatılmasına da sevinmiş, Meryem ceza alınca mutlu olmuştur. Yazar, kötü bir kadın olan Döne'nin Meryem'e olan nefretini anlatır:

“O zaman, içindeki korku biraz hafiflemişti; demek o tepenin arkasına gidecekti, cezası buydu. Ama bunları söylerken Döne'nin yüzünde beliren o ‘Sen belanı buldun kızım!’ bakışı da neydi öyle? Kendisini günahı kadar sevmeyen Döne'nin yüzündeki o yılan bakışı kanını dondururdu hep. Şimdi de öyle olmuştu.”⁹⁷

Meryem'in yaşadıkları, toplumdaki birtakım gerçeklerdir. Hemcinsi olan kişi çekemediği bu insana karşı nefret besler, onun kötülüğünü ister. Kimseye herhangi bir zararı dokumayan Meryem'in Döne ile münasebeti Türk toplumunun kanayan bir yarası olduğunu belirten yazar, düzensiz bir aile örüntüsünün, bireylerin psikolojilerini bozan etmenler olduğundan söz eder.

Kadının toplumda değer kabulü ikinci plandayken, psikolojileri değişkenlik gösterirken yaratılışları gereği her kadın farklı sinir mekanizmasına sahiptir. Bu nedenle karakterler kişiden kişiye değişiklik gösterir. Yazar, farklı kadın

⁹⁶a.g.e., 78

⁹⁷a.g.e., 14

karakterlerini romanlarına koyarken kimine rind ve kalender kadın yapısını, kimine de öfkeli ve nefret dolu bir kadın modelini uygun görür.

3.1.7.KÜÇÜMSENER KADINLAR

Zülfü Livaneli, romanlarında kadınların horlanmışlıklarına, itilmişliklerine, aşağılanmışlıklarına, şiddete uğramışlıklarına değinir. Ülkemizde erkekten şiddet gören, horlanan kadın çoktur; bu sayı gün geçtikçe artar. Toplum içinde küçük düşürülen kadınlar, çok fazladır. Kadınlar narin yapılı insanlardır. Erkeklerle oranla zayıftırlar. Yazarın romanlarında kadınlar, erkekler tarafından küçümsendiği gibi hemcinsleri tarafından da küçümsenir.

Yazar, *Serenad* romanında Maya Duran, Amerika'dan konferans için havaalanına gelen 90 yaşındaki Maximilian'ı karşılar, onun valizlerini taşımak ister. Ancak bu durum, Avrupa'nın gözünde, kadını küçümsemek, aşağılamak olarak algılanır. Bu nedenle Maya, böyle bir imaj yaratmamak için Maximillian'a yardım edemez. İç konuşmasında buna değinir:

“Yürümeye başladık. İçimden gelmesine rağmen valizini taşımaya yardım etmeyi teklif etmedim. Çünkü bunu bir gencin yaşlıya yardımı değil de Müslüman bir kadının içine yerleşmiş kölelik duygusuyla geleneksel hizmet anlayışı olarak görmesinden çekiniyordum.”⁹⁸

Maya, Şoför Süleyman'a, kendisini eve atmasını söyler. Ancak sözlerinin yanlış anlaşılacağı, Süleyman'ın, ‘Eve atsana!’ sözünü cinselliğe yoracağını düşünür. Çünkü toplumda kadının belden aşağı konuşması yadırganır. Yazar; kadının aşağılanma, küçümsenme, yanlış anlaşılma ihtimalinin olduğunu anlatır; Maya'nın konuşmalarında belirtir:

⁹⁸Zülfü Livaneli, *Serenad*, Doğan Kitap, 143. Baskı, İstanbul, 2014, s.21

“Ne demek, ‘Beni eve atsan!’ Adama şirin görünmek için ne biçim sözler seçmişim. Gerçi söylediğimden başka bir anlamı yoktu elbette sözlerimin. Bunları yazarken bazı kelimeleri hatırladığımdan farklı şekilde kullansam yani söyleme amacımınla daha uyumlu kelimeler seçsem, yalan yazmış olmam. Ama olsun, hiçbir kaygı hissetmeden, yanlış anlaşılmaktan da çekinmeden, içimden geçtiği gibi yazıyorum.”⁹⁹

Türk toplumunda kadın hep erkeğin gerisindedir. Erkek, kadından üstündür, anlayışı vardır. Ancak kadınların ütopyik görüşleri de vardır. Yazar, kendini geliştirmiş, özgüveni yüksek, güçlü kadınların olduğunu ve artık kadınların ezilemeyeceğini, küçümsenip horlanamayacağını *Serenad* romanında Maya’nın ağzından onun gözlemiyle anlatır.

“Arada ben de katılıyordum çevremdeki kadınların bu konuşmalarına. Gelişmiş kadının modern dünyadaki trajedisi bu diyordum. Erkekler evleneceği kızı değil, kızlar evleneceği erkeği seçene kadar da böyle sürüp gidecekti. O mutlu günler geldiğinde kızlar bir yüzük alıp erkeğe evlenme teklifi yapacak, ailelerini ‘oğlan istemek’ için erkek evine göndereceklerdi. Aileler gelin almayacak, damat alacaktı.”¹⁰⁰

Serenad romanında yaşlı Profesör Maximilian ve üniversitenin görevlendirdiği Maya Duran, Şoför Süleyman’ın kullandığı araçla Şile yakınlarına gider. Niçin Şile taraflarına gittiklerini ne Maya ne Şoför Süleyman bilir. Profesör de sebebini söylemez. Soğuk bir kış gecesidir. Deniz kenarına gelirler. Ancak Profesör sahile gelir, anlamsız bakar. Maya ise gitmeleri gerektiğini, soğuktan hastalanacaklarını belirtir. Maximilian’ı araca zorla sokar. Araç çalışmaz. Süleyman tamirci çağırarak için şehre giderken diğer ikisi üşümek için motele girer. Ancak Maximilian soğuktan donmak üzeredir. Maya onu ısıtmak için yatağa sokar, o da fayda etmez, kendisi de yatağa girer, adama sarılır ve ısınısını Maximilian’a vererek onun soğuktan

⁹⁹ a.g.e., 30

¹⁰⁰ a.g.e.,19

donmasını engeller. Diğer yandan Süleyman odaya aniden girip içerideki manzarayı görünce ortada ahlaksız bir ilişki olduğunu düşünür. Yazar, burada kadının ahlaksız görüldüğü imajını verirken onun aşağılanıp küçümsendiğini de belirtir. Hâlbuki amaç sadece yaşlı adamın soğuktan donmasını engellemektir:

“Orada öylece kalmıştık. Şimdi gidip üniversitede neler anlatacağımı tahmin ediyordum. O yaşlı hocayla niye yatağa girdiğimi açıklamak ise bana düşecekti. Biliyordum ki çoğu kişi gerçeği kabul etmeyecek, beni yaşlı adamları yatağa sürükleyen bir sapık olarak görecekti. Ama şimdi bunu düşünmekten daha önemli bir işim vardı. Buradan nasıl kurtulacaktık? Profesörün vücudu biraz ısınmış ve nefes alışları düzelmişti ama hâlâ kendine gelmemiştir.”¹⁰¹

Toplumumuzda kadına karşı genel bir kanı vardır: Kadın, cinsel objedir. Yazar, kadına bu gözle bakılmasının ona saygısızlık, onu aşağılama olduğunu vurgular. Genel olarak bu anlayış tüm toplumlarda mevcuttur. Yakup Çelik, *Sait Faik ve İnsan* adlı kitabında, kadına cinsel bir obje gibi bakılmasına, onun değersiz oluşuna ve küçümsenişine değinir:

“*İhtiyar Talebe* hikâyesindeki kadınların bir kısmına da cinsel obje olarak bakılır. Meyhanedeki kızlara arkadaş, Çingene kız ve Pavel Stefanoviç’in arkadaşı çirkin kadına cinsel obje olarak bakılır.”¹⁰²

Leyla'nın Evi romanında Roxy(Rukiye) karakteri Almanya’da, özellikle Almanlar tarafından hep küçümsenir. Hep bu psikolojide yaşamış olan Roxy, hemcinslerinin bakışlarında da küçümseme görür. Daha sonra dile de getirilmeye başlanan küçümseme, kişinin üzerinde hep bir baskı oluşturur. Hemcinsleri tarafından yapılan küçümseme Roxy’yi bunalıma sürükler. Kadınlar zaten toplum içinde küçümsendikçe daha yoğun bunalımlar yaşar. Roxy’de bu gözlenir:

¹⁰¹a.g.e., 122

¹⁰²Yakup Çelik, *Sait Faik ve İnsan*, Akçağ Yayınları, Ankara, 2002, s.293

‘‘Aşğılama, küçük görme, sen benim eşitim değilsin tavrı. Almanya’da da aynen böyle olurdu. Sokakta kendisini görmezden gelen bakışlarla karşılaşrdı. Özellikle iyi giyimli, orta yaşlı, zengin ve uzun boylu Alman kadınlar, kendisi gibi yabancıları görmeyen bir bakış geliştirmişti. Sanki bakışlar sana takılmadan geçiyor ve uzaklara uzanıyordu. Belki de bu statüden kurtulduğu tek yer, Alman erkeklerinin onun vücuduna kilitlendiğı seks salonuydu.’’¹⁰³

Theophrastos *Karakterler* adlı yapıtında küçümseyen insanlara özgü kullandığı kibir için şunları der:

‘‘Kibir, kendinden başka herkesi küçümsemektir. Kibirli insan öyle bir adamdır ki acelesi olan birine onunla yemekten sonra gezintiye çıktığında görüşeceğini söyler. Yaptığı iyiliğı hiç unutmaz. Hakemlik yaptığı kimselere kararını yolda yürürken bildirir. Bir göreve seçildiğinde hiç zamanı olmadığına yemin ederek görevi geri çevirir. Hiç kimsenin ziyaretine ilk giden olmaz.’’¹⁰⁴

Roxy, bu küçümsemelerden kurtulmak, daha iyi yaşamak, saygı görmek için Türkiye’ye gelir. Ancak burada da aşğılama ve küçümsemeler devam eder. Küçümseyenler her iki cinsten de olabilir. Roxy, burada da mutsuzdur. Bir türlü istediğı saygıyı göremez:

‘‘Almanya’daki aşğılanmalardan, küçük gören bakışlardan kurtulmak için buraya gelmişti ama burada karşılaştığı muamele neredeyse daha beterdi. Kimi ‘‘Almancı’’ diye küçümsüyor, kimi boyalı saçlarına bakıyor, kimi yaptığı müziğe dudak kıvrıyordu.’’¹⁰⁵

¹⁰³Zülfü Livaneli, *Leyla’nın Evi*, Doğan Kitap, 76. Baskı, İstanbul, 2014, s.150

¹⁰⁴Theophrastos, *Karakterler*, Dost Kitabevi, 1.Baskı, Ankara, 1998, s.85

¹⁰⁵Zülfü Livaneli, *Leyla’nın Evi*, Doğan Kitap, 76. Baskı, İstanbul, 2014, s. 150

Cemile gayr-i Müslimlere karşı farklı tavırlar takınmaya başlar. İslam dinine öyle bağlanır ki Müslüman olmayanlara hor gözle bakar. Cemile, *Leyla'nın Evi* romanında gayr-i Müslim olan Leyla Hanım'ı dininden ötürü küçümser:

“Bu yüzden albümdeki resim yüzüne şamar gibi inmiş, onu çok sevdiği o kibar Büyük Hanım'dan neredeyse soğuma noktasına getirmişti. ‘Büyük Hanım gâvur mu?’ diye düşünüyor düşünüyor, işin içinden çıkamıyordu. O güzel, zarif, merhametli hanım nasıl gâvur olabilirdi? Mümkün müydü böyle bir şey?’”¹⁰⁶

Yazar, *Leyla'nın Evi* romanında Cemile'nin Leyla Hanım'a karşı yukarıdaki alıntıda olduğu gibi düşünmesinin hoş görülmeceğini anlatır. Zülfü Livaneli, insanı insan olarak kabul etmek gerektiğini belirtir. Yazar, Cemile'nin Leyla Hanım'ı küçümsemesinin altında, onun yetişme tarzının olduğuna vurgu yapar.

Yanlış inanışlar kadını aşağılar. Yazar, bir insanın uğursuz olacağını hata olduğunu belirtir. Bundan ötürü küçük bir kız hor görülebilir, küçümsenir. Toplum tarafından dışlanmak istenir. *Mutluluk* romanında annesinin ölüm sebebinin Meryem'in uğursuzluğu olduğu düşünülür. Bu nedenle aile onu dışlayıp aşağılar:

“Zaten annesinin gördüğü Meryem Ana rüyasından sonra korkunç acılarla kıvrılarak ölmesi, geride bıraktığı bu iri gözlü tuhaf kızın ‘uğursuz’ olduğu inancına yol açmıştı. Uğursuz bir kızdı bu; annesi onun yüzünden ölmüştü ve gittiği evde uğursuzluk getirirdi. On yedi yaşına kadar talibi çıkmaması, evde kalmış olması da bu uğursuzluk yüzündendi. Oğlan anaları, bu kızı gelin olarak evlerine sokmak istemiyorlardı.”¹⁰⁷

Kadınların kişisel bakımını yapmaması da toplum tarafından günah olarak nitelendirilir. Meryem bundan dolayı günahkâr bir ruh haline bürünür. Dışlanan,

¹⁰⁶a.g.e., 87

¹⁰⁷Zülfü Livaneli, *Mutluluk*, Doğan Kitap, 83. Baskı, İstanbul, 2014, s.53

küçümsenen bir kızı anlatan yazar, kadının her yaptığıının günah olarak algılandığını anlatır:

“Meryem, son haftalarda kirin, pisliğin, içine batmıştı ve bu onu çok rahatsız ediyordu. Ayrıca nicedir, bacaklarının arasında ve koltuk altlarında çıkan tüyleri de almamış; böylece kasabadaki kadınların çok büyük günah dedikleri bir suçu da işlemişti.”¹⁰⁸

Anadolu’da kadınlar neredeyse doğuştan günahkârdır, suçludur anlayışı vardır. Yazar, *Mutluluk*’ta kadının aşağılanışını, dışlanışını belirtir:

“Daha sonra büyükelçi, Anadolu’da kadınların günahkâr, suçlu ve kötü olduğuna dair bir inanç bulunduğunu ve ülkenin ilerlemesine bu görüşün engel olduğunu söyledi. Çünkü toplumun yarısı dışlanıyordu.”¹⁰⁹

Kadın toplumda değersizdir. Yaratılıştta ikinci planda kalır. Erkek, yeri gelir, eşiyile bir yere giderken karısının arkadan gelmesini ister. Muhafazakar anlayışlarda hep erkeğin gerisinde kaldıkları görülür. Yoksa günah sayarlar. Kadınlarda hep hizmet etme zorunluluğu vardır. Hep erkeğini mutlu etmesi beklenir. Buna saygı duyan yazar, aynı durumu erkekten bekler. Ancak erkek karısını ezer, hor görür, Yazar karısını mutlu etmekten yoksun erkeği eleştirir. *Mutluluk* romanında trenin kompartımanında hamile bir kadına eşinin değer vermeyişi, onu dışlayışı yer alır:

“Kompartımana yeni giren köylü, yanındaki sepeti açtı ve içinden yufka ekmeğiyle çökelek çıkardı. ‘Buyurun.’ diye onlara uzattı. Hiçbiri almadı. Bunun üzerine adam çökelekle yaptığı dürümü yemeğe başladı. Karısına pek bakmıyordu. Kadın inleyip duruyordu. Süheyla’nın ‘Senin

¹⁰⁸a.g.e., 293

¹⁰⁹a.g.e., 341

hanım yemez mi?’ sorusu üzerine de ona baktı ve ‘Yoo!’ dedi. ‘Onun boğazından geçmez.’¹¹⁰

Mutluluk romanında Meryem’le Cemal, trenle İstanbul’a giderken aynı kompartımanda oturan Seher’in tavır ve davranışlarını görür. Meryem, Seher’de kendi köylerinde olmadığı gibi bir cesaret, bir başkaldırıya sahip olduğunu fark eder. Bu durum, Meryem’in ilgisini çeker. Çünkü kendi köylerinde böyle bir kadın tipi yoktur. Onların köyünde kadınlar hep ezilen, hor görülen kişilerdir. Ancak Seher, şehirli bir kadındır. Seher’in tavırları, kendini ezdirmeyişi Meryem’in çok hoşuna gider; Seher’e saygı duyar. Ayrıca kompartımanda Seher’den başka şehirli bir kadın daha vardır. Bu kadın da Meryem’in ilgisini çeker. Seher’i gözlemlerken kendi köyünde aşağılanan, küçümsenen kadınları hatırlar. Seher’deki özgüveni görünce ona hayran kalan Meryem, ülkede böyle güçlü kadınların da olduğunu görür:

“İçeri girdi ve düşmemek için tutunarak aynaya baktı. Seher’in gözleriyle kendininkileri karşılaştırdı. Onun gözüne sürme çekilmişti. Çok güzel görünüyordu. Saçlarını da omzuna salıvermişti. Öteki kadının ise yüzü boyalıydı. Gözüne, kaşına, yanaklarına çeşit çeşit boya sürmüştü ve o da çok güzel olmuştu. Onun da başı açıktı.”¹¹¹

Trende Meryem şehirli kadınları gördükçe kendi haline acır. Zülfü Livaneli, Meryem’in yaşamının acı içinde geçtiğini anlatır. Köyünde sorunlarla karşılaşan, aşağılanan, küçümsenen Meryem, İstanbul’a giderken kimi kadınların kendisi gibi olmadığını fark eder:

“Onların ellerini, bakımlı ojeli tırnaklarını, saçlarını, boyunlarındaki kolyeleri, kollarındaki saatleri milimi milimine incelemişti. Süheyla’nın dar eteği gibi siyah bir eteklik içinde hayal etti kendini. Heyecanlandı.

¹¹⁰a.g.e., 156

¹¹¹a.g.e., 157

Belki de İstanbul'da böyle şeyler giyecekti. Belki o da Süheyla ve Seher gibi güzel olacaktı.”¹¹²

Köylü kadınların erkeklerine karşı gelmesi mümkün değildir. Anadolu'da buna kalkışmak bile büyük bir riskken şehirdeki kadın, kimi zaman hakkını arayabilmektedir. Bu kadınlar, Meryem'in hayli ilgisini çeker:

“parmaklarındaki ojeler, yüzükler, dar pantolonlarının kalçalarına oturuşu ya da dizlerinin biraz üstünde biten siyah eteklerin açıkta bıraktığı beyaz bacaklarının beyazlığı, serbest tavırları, saçlarını şöyle bir savurup düzeltmeleri aklından çıkmıyordu. Hele Seher'in trende, anasının ve babasının yanında o yabancı erkekle çatır çatır kavga etmesi, ona öfkelenmesi müthiş bir şeydi. Onu izlerken içi heyecanla dolmuştu Meryem'in. Adam, onca lafi işitmesine ve yüzüne karşı bağırılmasına rağmen Seher'e elini kaldırıp vuramamış, onu ayakları altına alıp çiğneyememiş.”¹¹³

Kentli kadınların yaşamları, kırsal kesimlerde yaşayanlardan farklıdır. İş yaşamları, giyimleri, kuşamları, karşı cinsle olan münasebetleri açısından farklılık gösterir. Onlarda dışlanma, aşağılanma korkusu taşra kadınına göre daha azdır; kentte özgüveni olan kadınlar mevcuttur. Ekonomik özgürlüklerinden ötürü daha saygın, daha rahat ve daha özgürdürler. Eşleri de pek karışmaz, onlara saygı duyar. Kent kadınlarının sözleri önemsenir, dinlenir. Ancak toplumumuzda kent kadınının da yeri geldiğinde taşra kadını gibi değersizleştirildiği, aşağılandığı, namus kavramı içinde tutulduğu görülür. Zülfü Livaneli, kent kadınının giyinip kuşanmasına, haksızlıklara karşı gelmesine, düşüncelerini rahat bir şekilde ifade etmesine değinir. Yaşam standartları bakımından, taşra kadınından ne kadar farklı olduğunu gösterir.

¹¹²a.g.e., 158

¹¹³a.g.e., 171

Erkeğe verilen haklar toplumda kadına sunulmaz. Çifte standart vardır. Kadın değersiz görülür. Alfred Adler *Bireysel Psikoloji* adlı kitabında kadının, aile içinde değersiz görüldüğünü anlatır:

“Aynı biçimde ailesini ihmal eden bir babanın çocuğu olan kız; dünyadaki bütün erkeklerin aynı olduğu düşüncesini özellikle, erkek kardeşlerinin, yakın akrabalarının, komşularının, kitaplardaki gözlemlerinin verdikleri benzer örneklerin de etkisiyle değiştirmez. Erkek kardeşin daha yükseköğrenime, daha önemli bir mesleğe yönelmesi, genç kızlarda aynı şeyi yapamayacakları veya haksız olarak yükseköğrenimden yoksun edildikleri düşüncesini kolayca doğurur.”¹¹⁴

Kadın, her ortamda özellikle erkekler tarafından aşağılanıp hor görülür. Zülfü Livaneli'nin romanlarında, horlanan kadına “değersiz” damgası vurulur. Dengesiz bir yaşam mücadelesindeki kadına değer gösterilmesini bekleyen yazar, bu insanların kadınları küçümseyip aşağıladıklarını belirtir. Bu kibirli insanlar yeri gelir, erkek olur yeri gelir hemcinsleri olur. Yazar buna tepki olarak her insanın eşit yaratıldığını, dünyada eşit haklara sahip olduğunu düşünür. Zülfü Livaneli, romanlarında bunlara değinerek okuyucunun bazı şeyleri görmesini, duyarlı olmasını ister; yaşanması bir dünya, düzenli bir toplum ve birey arzular.

3.1.8.SADIK KADINLAR

Zülfü Livaneli, romanlarda sadakat duygusuna pek yer vermez. Daha çok toplum baskısı, toplumsal değer, eşitsizlik, kadına şiddet gibi konular üzerinde durur. Ancak *Engereğin Gözü* romanında sadakat duygusuna değinir. Romanda sarayda cariye olarak bulunan Safiye karakteri, Haremağası Habeş Ağa'ya sadık bir köle olarak yaşar. Bundan hiçbir kuşku duymayan Habeş Ağa, Safiye'nin kendisine itaat etmesinden büyük mutluluk duyar. Safiye'ye önemli bir görev veren Habeş Ağa,

¹¹⁴ Alfred Adler, *Bireysel Psikoloji*, Altınpost Yayıncılık, 1. Baskı, Balıkesir, 2012, s.20

onun bu işi yapması sonunda sadakatini tekrar ölçer, Safiye'nin kendisini hayal kırıklığına uğratmadığını fark eder:

“Böylece şimdi on yedisini süren Çerkez kızı Safiye'nin zenci efendisine koşulsuz, ölümüne bağlılığı anlatılmış oluyor. Odaya giren Safiye'ye durumu özetledim ve bu konudaki bütün bilgileri toplamasını istedim.”¹¹⁵

Yazar, *Engereğin Gözü* romanında Safiye karakterinin sadakatini anlatırken de onun güzel ve değerli bir duygu olduğuna değinir. Günümüzde her kadında ve erkekte olması gereken bu duygunun önemi *Engereğin Gözü* romanında görülür.

Yazarın romanlarında sadık kadınlar görülmektedir. Taşra kadını eşine, işine gücüne bağlı kişilerdir. *Kardeşimin Hikâyesi*'nde Hatice Hanım, ailesiyle köyünde kıt kanaat geçinerek yaşamını sürdüren mütevazı bir köylü kadınıdır. Ahmet Bey'in hizmetçisi olarak çalışır. Zülfü Livaneli, Hatice Hanım'ın işine, evine bağlılığını, sadakatini anlatır:

“Kapıyı Hatice Hanım açtı ama daha önce geleceğimi söylemiş olmama rağmen bir telaşlandı, bir telaşlandı, görmelere. Ev dağınıkmış, kusura bakmamalıymışım, yemek yapıyormuş, herif kahveye gitmiş, şimdi çayımı, kahvemi hazır edermiş. Girdiğim odanın ortasında üzerine yeşil beyaz kareli muşamba çakılmış kare bir masa duruyordu. Masada yarısı ayıklanmış, yarısı ayıklanmak üzere olan taze fasulyeler vardı.”¹¹⁶

Yazarın *Leyla'nın Evi* romanında, Cemile karakteri, evlenip Anadolu'dan İstanbul'a yerleşen bir kadındır. Başta din konusunda hassas değildir. Zamanla, mahallesinde bir kadından aldıkları bilgilerle kendini iyice dine vermeye başlar. Cemile dini eğitim aldığı, Hoceste Abla adlı kadının her dediğini yapar, ona sadakat gösterir:

¹¹⁵Zülfü Livaneli, *Engereğin Gözü*, Doğan Kitap, 34. Baskı, İstanbul, 2012, s.37

¹¹⁶Zülfü Livaneli, *Kardeşimin Hikâyesi*, Doğan Kitap, 150. Baskı, İstanbul, 2014, s.139

“İstanbul’a gelin geldiği ilk yıllarda da din meselesini fazla düşünmemişti. Ama sonradan mahalledeki kadınları dini konularda aydınlatan, onlara yanlış yolda yürüdüklerini gösteren ve hepsini peşine takıp Beykoz’daki Nakşibendi şeyhine götürən Hoceste Abla çıkmıştı ortaya. Elli yaşlarını süren bu mübarek hanım, onlara dini diyaneti anlatıyor, usul öğretiyor; bir şeyhe bağlanmanın, ikrar vermenin kendilerini, evliliklerini, çoluk çocuklarını her türlü kaza ve beladan koruyacağını bildiriyordu.”¹¹⁷

Cemile karı-koca ilişkilerinde de şeyhinin söylediği emir ve yasaklara uymaya özen gösterir, ona sadık davranır. Bu doğrultuda eşiyle münasebeti değişir:

“Mesela Cemile, karı koca ilişkide bulunurken birbirlerinin tenasül uzuvlarına bakmalarının helal olduğunu öğrenmişti. Oysa daha önceden bunu yasak zannedirdi. Şimdi ise o Hasan’ın uzvuna, Hasan da kendisinininkilere bakabilirdi. Koskoca hoca böyle söylüyordu. Ama şunu da ekmeden geçemiyordu: ‘Kadının tenasül uzvuna uzun süre bakılması unutkanlık getirir. Kitaplarda böyle yazılıdır. Bunu yapan adam her şeyi unutmaya başlar. Hatta çok bakarsa adını bile unuttur. Zinhar yapılmaya!’”¹¹⁸

Sadakat, toplumda azalan bir duygudur. Yazar, romanlarında az değindiği bu özelliği bazı kadınlarda gösterir. Zülfü Livaneli, sadakat duygusunun, her kadında mutlaka olması gerektiğini vurgular. Romanda sadakat örüntüsü içindeki kadınların bağlılıklarını anlatan yazar, toplumda böyle kadınların olduğunu belirtir. Kadınlara değer veren sanatçı, onların hak etmedikleri şeylerle karşılaşmaması gerektiğini düşünür. Bireylerin, birbirlerine dürüst olmasıyla güven duygusu içinde yaşayacağını, insanların böylelikle mutlu olacağını anlatır.

¹¹⁷Zülfü Livaneli, *Leyla'nın Evi*, Doğan Kitap, 76. Baskı, İstanbul, 2014, s.87

¹¹⁸a.g.e., 197

3.1.9.KISKANÇ KADINLAR

Yazarın romanlarında kıskançlık duygusu az yer tutar. Bu duyguyu yazarın iki eserinde görmek mümkündür. Kıskançlık, genellikle cinsel alanda olur. Aşk duygusu tarafından meydana getirilir. Bu aşk olgusuna sahip olan kadın, her türlü tehlikeyi göze alır.

Prof. Dr. Rasim Adasal kıskançlığı şöyle tarif eder:

“Kıskançlık, insanın hayvanlardan farklı olarak düşünmeye ve özellikle duygulanmaya başladığı zamandan beri olağan bir insancıl tutku ve tepkisidir.”¹¹⁹

Kardeşimin Hikâyesi romanında Ludmilla, Mehmet gibi Olga’ya âşık olur. Bir kadının bir kadına âşık olması pek rastlanan bir durum değildir. Yazar bunu romanında okuyucuya aktarır. Mehmet, Olga ile aşk yaşarken, Ludmilla da onların iletişim kurlmalarını sağlar, ortak bir dil köprüsü yaratır. Bu böyle sürdükçe Ludmilla da Olga’ya âşık olmaya başlar. Zaman geçtikçe Ludmilla’nın Olga’ya aşkı, onu elde edememesi büyük bir kıskançlığa doğru gider. Ludmilla, Olga’yı kıskanır ve artık bu duruma tahammül edemez:

“Senin söylediklerini çevirmiyorum, kendi aşkımı anlatıyordum. Bana dil üstünden âşık olduğumu söylersen buna itiraz etmem. Ayrıca Olga’nın insanlar üstündeki etkisini en iyi sen bilirsin, işte bende de aynı etki oldu, ona tutuldum, onsuz yaşayamayacağımı anladım. Bir süre böyle gitti ama sonra onu senden ölürcesine kıskanmaya başladım. Hele Olga’yı İstanbul’a götürme planın beni çılgına çevirmeye yetti. Onu kaybedemezdim!”¹²⁰

¹¹⁹Rasim Adasal, *Normal ve Anormal Açından Psikososyal Yönleriyle Kişilik ve Karakter Portreleri*, Minnetoğlu Yayınları, 2.Baskı, İstanbul, 1980, s.159

¹²⁰Zülfü Livaneli, *Kardeşimin Hikâyesi*, Doğan Kitap, 150. Baskı, İstanbul, 2014, s.291

Prof. Dr. Rasim Adasal, kıskanç bir kadının nasıl oluştuğunu açıklar:

‘‘Kıskançlık kadının kritik çağ döneminde şiddet gösterir; marazi bir hal alır ve (kıskançlık paranoiası) şeklini alabilir. Bunda kadınlık hormonlarında tedrici tükenmenin kısmi rolü olmakla beraber esas etken psikolojiktir.’’¹²¹

Bir Kedi, Bir Adam, Bir Ölüm romanında Clara'nın, sevgilisi Göran'a olan kıskançlığı yer alır. Göran, İsveçlidir. Gayet bakımlı, fiziksel anlamda çekici biridir. Etraftakiler tarafından beğenilen Göran, bir gece göl evinde konuklarla otururken görüşmelerin yaşandığı bir ortamda, Clara'nın kıskançlığı patlak verir. Clara, sohbe katılmayıp üst katta yalnız başına oturmayı tercih eder. Clara, etraftakilerin Göran'a olan ilgisini kıskanır:

‘‘Clara başının ağrıdığını söyleyip yemeğe gelmemiş, odasında kalmıştı ama gecenin sonuna doğru o meşhur öfke krizlerinde biri patlayıverdi. Genellikle bu krizler bir ağlama nöbetiyle biterdi. Daha sonra da yatışırdı ortalık. Her şey geçtikten sonra Göran'a ne olduğunu sorduk. Bilmediğini söyledi. Clara onun başkalarıyla o kadar konuşmasına ve özellikle de gülmesine dayanamamış. Göran: ‘‘İyi ama yalnız kalmayı sen istedin. O kadar ısrar ettim, dışarı çıkmadın.’’Clara ise ‘O kahkahaları benim yerime sen dinleseydin anlardın ne demek istediğimi.’ demiştir.’’¹²²

Clara, babasından sevgi görse de annesinden yeterli ilgi ve sevgiyi göremez. Onda bu yönde bir eksiklik vardır. Anne sevgisinden yoksun olması da dışarıda farklı sevgilere ihtiyaç duymasına dayanak sağlar. Ülkesinden ayrılıp farklı bir ülkeye gelişi onu aile sevgisinden tamamen koparır. İsveç'te tanıştığı sevgilisinin kendisine olan ilgisinin yetersizliğine, kendisiyle ilgilenmeyişine içerler. İlginin kendinde

¹²¹Rasim Adasal, *Normal ve Anormal Açından Psikososyal Yönleriyle Kişilik ve Karakter Portreleri*, Minnetoğlu Yayınları, 2.Baskı, İstanbul, 1980, s.166

¹²²Zülfü Livaneli, *Bir Kedi, Bir Adam, Bir Ölüm*, Doğan Kitap, 1. Baskı, İstanbul, 2012, s.144

toplanmasını bekleyen Clara, sevgilisi Göran'ın içinde bulunduğu kahkaha dolu ortamdan rahatsızlık duyar. Göran'dan ilgi beklese de beklentisi boşa çıkar. Onun kızılı erkekli arkadaş grubundaki neşeli tavrına katlanamaz, Göran'ı bu gruptan kıskanır.

Prof. Dr. Rasim Adasal kıskanç bir kadının ruh hâlinin edebi eserlerde de işlendiğini belirtir:

“eserlerde en çok işlenen konulardan biri kıskançlık olmuştur. Euripides'in *Medee* adlı eseri bunlardan biridir. Aşkında kocasından ilgisizlik gören son derece ihtiraslı ve kıskanç bir kadının bütün düşünceleri ve hareketleri kıskançlıkla örgütlenmekte ve son derece sevdiği iki çocuğunu, kocasını kahretmek için çok trajik bir sahne içinde soğukkanlılıkla öldürdüğü gibi, kocasının evlendiği kralın kızını da büyük bir ustalıkla zehirlemektedir.”¹²³

Yazar, romanlarında pek fazla yer vermediği bu özelliği, kadının hemcinsine veya karşı cinse davranışları olarak anlatır. Toplumun genelinde bir kıskançlığın söz konusu olabileceğini düşünen Zülfü Livaneli, kadındaki kıskançlığın agresif davranışlarla sonuçlanacağını belirtir. Yazar, kıskanç kadının, duygularına hâkim olamayıp saldırgan bir tutum takınabileceğini ifade ederken kıskandığı insanı elde edemediği bir durumda zararlar verebileceğini de gösterir.

3.1.10. KADIN TİPİ ÜZERİNE DEĞERLENDİRME

Yazar, romanlarında kadına öncelik verir. Kadın onun için değerlidir. Başkarakterlerde kadın, onun daha çok vurguladığı cinsiyettir. Romandaki kadınların zihinlerinde, dil ve anlatımlarında kendilerini yaşatır. Sanatçının eserlerinde kadın, erkekten önemlidir. O, değer verdiği kadına; cinsellik, merhamet, yalnızlık, şiddet, ihtiras, öfke, nefret gibi duygular yükler. Toplumumuzda kadının erkekten ön planda

¹²³Rasim Adasal, *Normal ve Anormal Açından Psikososyal Yönleriyle Kişilik ve Karakter Portreleri*, Minnetoğlu Yayınları, 2.Baskı, İstanbul, 1980, s.159

olmayışını, geri planda kalışını, birçok sebebe bağlar. Kadının sosyal statüsünün düşük oluşu, toplumun gözünde ‘’günah’’ olarak değerlendirilmesi ve kadına cinsel obje olarak bakılması, onun ekonomik özgürlüğünün olmaması, kadını erkekten aşağıda bulunmasına sebep olur. Bu durum, kadının erkekten üstün olmaması, eşit dahi olamaması hatta dışlanması olarak nitelendirilebilir. Kadının demokratik yaşam çerçevesinde erkekle eşit haklara, özgür yaşayışa sahip olması gerektiğini vurgulayan Zülfü Livaneli roman kahramanlarında bunlara değinir. Yazar, toplumun kadına ne şekilde baktığını anlatırken hemcinslerinden olumsuz eleştirenleri de eserlerinde yer vermeye çalışır. Yazar, erkeğin özgür tutumu hoş karşılanırken kadının da erkekten farksız olduğunu düşünür. Kadını, cinsiyetinden ötürü olumsuz değerlendirmenin yanlışlığına değinen sanatçı, her kadının hür iradesiyle mutlu ve huzurlu bir şekilde yaşama hakkına sahip olduğunu savunur.

Kadının özgür iradesiyle yaşaması gerektiğini romanlarında vurgulayan yazar, taşra-kent kadınının huzurlu bir yaşam hakkı olduğuna inanır. Kadın, sadece taşrada değil, modern toplumlarda da kısıtlanabilir, onun özgür yaşamı engellenebilir. Kadın, toplumun gözetiminde izlenip takip edilir hâdedir. Ne yaptı? Nereye gitti? Bir ahlaksızlık yaptı mı? gibi soruların içindedir. Zülfü Livaneli, romanlarında bunlara yer vererek toplumsal değer yargılarına tepkisini gösterir.

Türk toplumunda her davranışın cinsellik barındırması, halkın bunu yanlış anlaması Zülfü Livaneli'nin, romanlarında eleştirdiği konulardır. Karşı cinse karşı takınılan bir tavır ya da bir davranış toplum tarafından cinsellik olarak algılanır. Yazara göre bu tür davranışların yanlış anlaşıldığını, karşı cinse duyulanın cinsellik veya aşkı çağrıştırmadığını belirtir. Bu duygunun farklı anlamlara meyil verdiğini anlatırken burada saf, dostane bir sevginin olduğunu ifade eder.

3.2.ZÜLFÜ LİVANELİ'NİN ROMANLARINDA ERKEK

Zülfü Livaneli, romanlarında erkek karakterini değişik şekillerde ele alır. Erkek, kadına göre daha sert olup korunmaya daha az ihtiyaç duyan bir varlıktır. Kadına göre daha az duygusaldır. Yazar, erkekteki farklı duyguları, romanlarında kesitler sunarak aktarır. Erkeğin de kadın gibi hislerini gözler önüne serer. Sanatçı, erkekleri, içinde yaşadığı çevreden, sosyal ve siyasal hayattan ayrı düşünemez. Onların kendi duyguları, istekleri, arzuları vardır. Erkeğin karşı konulmaz aşkını, yalnızlığını, öfkesini, nefretini, toplumsal değer yargılarını, kadına bakışını, merhametini, zalimliğini anlatır.

Çalışmamızın bu bölümünde Zülfü Livaneli'nin romanlarındaki erkeğin karakter özellikleri incelenmeye çalışılacaktır.

3.2.1.MERHAMETLİ ERKEKLER

Merhametlilik, mağduriyetin getirdiği bir duygudur. Yazar, romanlarında mağdur insanlara karşı merhamet sahibi olunması gerektiğini vurgular. Romanlarında, kadın olsun erkek olsun her tür insana gaddar davranılır. Bu da acıma duygusunu meydana getirir. Yazarın romanlarında merhametli erkeklerin, mağdur insanlara nasıl davrandıkları incelenecektir.

Engereğin Gözü romanında padişah öz annesi tarafından zindana atılmıştır. Padişahın zindandan kurtulma ümidi vardır. Kurtulması için kendi öz çocuğunu öldürtmesi gerekir. Bu fikri Habeş Ağa verir. Ancak padişah tekrar tahta çıkmak için bu düşünceden rahatsızlık duyar. Kendi öz evladının katledilmesine gönlü razı olmaz. Burada tahttan indirilen padişah, kendi hırsına yenik düşüp evladına kıyamaz. Habeş Ağa'nın, evladını katletme teklifini hiç düşünmeden reddeder. Çünkü o padişah olmaktan önce, bir babadır. Yazar, padişahın evladına olan merhametini anlatır:

“Bir Osmanlı padişahı nasıl olur da oğullarının canını, tahttan üstün görürdü?

Padişah, ‘Onlar’ dedi, ‘Benim belimden indi. Canımın parçaları. Hem çocuk öldürmek nasıl bir şey, hiç düşündün mü?’

‘Efendimiz’ diyebilirdim, ama bütün atalarımız...

‘Atalarımız ne yapmışsa yapmış’ diye bağırır. Ben çocuklarımı öldüremem!’¹²⁴

Padişah, Habeş Ağa’nın, evladını öldürme teklifi konusundaki ısrarı üzerine, bir evladın taht için dahi öldürülemeyeceğini düşünür. Bunu yapmanın acı verici olduğunu görür, küçük oğluna merhamet duyar:

‘Atalarım çocukların ölüm emrini verdi ama hiçbiri bir sabiyi, günahsız bir yavruyu öldürmenin ne demek olduğunu bilmedi, hiçbir atam böyle bir cehennemlik manzarayı seyretmedi. Ben kendi öz çocuklarıma bunu yapamam. Onların narin boyunlarına ibrişim urgan attıramam. Kendi ölümüm pahasına onların canlarını koruyacağım’¹²⁵

Babalık duygusu padişahın yüreğinde yer eder. Baba kendi çıkarı, istikbali için bile olsa evladına kıyamaz. Zülfü Livaneli romanında, padişahlık gibi lider özelliğın dahi babalık duygusuna yenildiğini anlatır.

Bir Kedi, Bir Adam, Bir Ölüm romanında Sami, İsveç’e iltica eden bir kişidir. İsveç’te bir kış gecesi orman yolunda arabasıyla giderken bir geyiğe çarpar. Aracını sürdükten bir süre sonra vicdan azabı duyar ve geriye döner. Geyiğe bir şey oldu mu, korkusuna, endişesine kapılır. Bir şey olmamasını diler, suçluluk ve acıma duygusu içine girer:

“Omuz yüksekliğı en az bir buçuk metre olan kahverengi bir geyik yatıyordu yerde. Çatal boynuzlarının biri, dibine yakın bir yerden

¹²⁴Zülfü Livaneli, *Engereğın Gözü*, Doğan Kitap, 34. Baskı, İstanbul, 2012, s.137

¹²⁵a.g.e., 138

kırılmıştı. Ağzından kan sızıyordu. Sami geyiğin önünde yere diz çöktü. O iri ve nemli gözlerdeki ölüm acısını ve göz diplerinden usulca süzülen kanı gördüğü anda, yüreği dayanılamayacak kadar büyük bir merhamet duygusuyla kanırdı.¹²⁶

Yine aynı romanda Sami, Türkiye’de siyasi karışıklıkların olduğu bir dönemde nişanlısı Filiz’le eve giderken askerler onları durdurur. Nişanlısı Filiz’i öldürürler. Sami, bundan ötürü dönemin bakanını sorumlu tutar. Nefret ettiği, öldürmek istediği bu eski bakan, yıllar sonra hastalığı nedeniyle İsveç’teki bir hastaneye tedavi amaçlı gelir. Yine aynı hastanede yatan Sami, nişanlısının ölümünden sorumlu tuttuğu bu bakanı tanır. Onun bu hastalıklı hâlini görür. İlk zamanlar ona nefret besler, kin güder ve onun ölmesini ister. Ancak Sami, bakan kadar gaddar ve acımasız olamaz. Bakanın hasta hâlini görünce zamanla ona merhamet duyar:

“Neden bilmem o anda adama bir yakınlık duydum, belki de acıma kırıntısıydı bu.”¹²⁷

Sami, bakanı öldürmek için arkadaşıyla onu hastaneden çıkarıp evlerine götürür. Bakanı burada öldürmek istediye de başarılı olamaz. Bakanın, yakında ağır hastalığından ötürü ölecek olması, hâline acımasına sebep olur:

“Elimi tuttu: ‘Beni bağışlayabilir misin delikanlı?’

Kendimi Filiz’e ihanet eder gibi hissediyordum ama yaşlı adama acıma duyguları oluşuyordu içimde.”¹²⁸

Sami, yüreğinde intikam, öfke, nefret barındırmayan biridir. Sakin bir yapıya sahiptir. Asabi davranışlar, içinde yoktur. Acıma duygusunu içinde barındırır. Nişanlısının katledilişine kayıtsız kalmak istemez; ama onun merhametli yüreği her şeyin üstesinden gelir. Merhamet duygusuna sahip insanlarda, intikam duygusu

¹²⁶Zülfü Livaneli, *Bir Kedi, Bir Adam, Bir Ölüm*, Doğan Kitap, 1. Baskı, İstanbul, 2012, s.23

¹²⁷a.g.e., 179

¹²⁸a.g.e., 199

yoktur. Kişinin, merhamet duygusu sayesinde, zulüm gördüğü insana aynı karşılığı vermediği görülür. Yazarın *Bir Kedi, Bir Adam, Bir Ölüm* romanında bu, apaçık görülür.

Son Ada romanında adada ailesiyle yaşayan bir çocuk vardır. Bakkalın oğludur ve özürdür. Zamanını babasına yardım etmekle, hayvan beslemekle geçirir. Adaya yeni gelen Başkan adlı kişi martılara tahammül edemez. Onların öldürülmesini ister. Bu nedenle Başkan, adanın huzurunu bozar. Bu özürlü çocuk ise başkan ve adamlarının verdiği zarar yüzünden yaralanan martılara kol kanat gerer, onları bahçelerindeki kümeste iyileştirmeye çalışır. Anlatıcı adlı kahraman, bu çocuğu görünce onun haline acır, ona saygı duyar. Martıları koruyan ve kümeste iyileştiren özürlü çocuk, onları iyileştirdikten sonra doğaya salar. Bunu gözlemleyen Anlatıcı, onun sakat hâline merhamet besler:

“Koşarak gitti yanımdan. Yamaçtan aşağı seğirterek koşan bu zavallı, sakat çocuğa bakarken içimin hem merhamet hem de derin bir saygıyla dolduğunu fark etmek şaşırtmadı beni.”¹²⁹

Fiziksel olarak sakat olmayan insanlar, merhamet duygusundan yoksundur ve yürekleri özürlü, sakattır. Zülfü Livaneli, toplum içerisindeki bu duyarsızlığa parmak basar, yüreği katılaştıran insanları eleştirir.

Son Ada romanında bakkalın özürlü oğlu, martı katliamında, martı yumurtalarının zarar görmemesi için onları kendi kümeslerine taşır. Özürlü çocukta merhamet duygusu yer alır. Anlatıcı, çocuğun martı yumurtalarını koruma adına yaptığı davranışı ve merhametini anlatır:

“Gözümün önüne, martı katliamı yapıldığı gün yere eğilip kalkması geldi. O zaman bu hareketine hiçbir anlam verememiştim ama şimdi

¹²⁹Zülfü Livaneli, *Son Ada*, Remzi Kitabevi, 11.Baskı, İstanbul, 2008, s.147

anıyordum ki çocuk, yumurtaları kurtarmaya çalışıyor, onları gizli gizli kümese taşıyor ve tavukların altına yerleştiriyor.››¹³⁰

Yazar, romanda bir insan özürli de olsa yüreğinde merhamet barındırdığını anlatır. Önemli olanın, kalbin özürli olmaması gerektiğini belirten yazar, insanların merhamet duygusuyla zulümden, kötülüklerden uzaklaşacağını, barış içinde yaşayacağını ifade eder.

Leyla'nın Evi romanında Leyla, seksenli yaşlara gelmiş bir bayandır. Ailesinden kalan evde yalnız başına yaşar. Ancak birilerinin kanundaki boşluklardan faydalanarak Leyla Hanım'ı evinden atması, yaşlı kadını zor durumda bırakır. Evinden çıkarılan yaşlı kadın Ali Yekta Bey'e evinin elinden nasıl alındığı anlatır. Ali Yekta Bey, Leyla Hanım'ın evinin haksız olarak elinden alınmasına kızar, tepki gösterir. Bu duruma üzülen Ali Yekta Bey, Leyla Hanım'a merhamet gösterir, yardım elini uzatır:

“Daha sonra Ali Yekta Bey, Leyla Hanım'a duruma samimiyetle üzüldüğünü belirtti ve düzeltmek için elinden geleni yapacağını, oğluyla bu konuyu hemen görüşeceğini söyledi.››¹³¹

Leyla Hanım, mağdur bırakılmıştır. Yazar, insanların yaşlı kişilerden dahi faydalanmasını, haksız kazanç elde etmesini eleştirir. Ali Yekta Bey, burada merhamet gösteren bir karaktere sahiptir. Yaşlı olan bir insana yardım elini uzatmak için uğraşır. Özellikle iyi evlat olması, vatana millete saygılı olması için yetiştirdiği, üstüne titrediği oğlu Ömer'in, eşi Necla ile birlikte yaşlı bir kadına merhametsiz davranması Ali Yekta'yı üzer, hayal kırıklığına uğratar. Aslında bütün kötülüğün, Necla'nın başının altından çıktığını bilir. Ama oğluna da sitem eder.

Mutluluk romanında Cemal, askerden yeni gelmiş, sivil hayata ayak uyduramamış bir gençtir. Her ne kadar iri cüssesiyle korkulacak gibi görünse de

¹³⁰a.g.e., 130

¹³¹Zülfü Livaneli, *Leyla'nın Evi*, Doğan Kitap, 76. Baskı, İstanbul, 2014, s.184

merhamet duygusuna sahiptir. Doğu'da askerde teröristlerle çarpışırken girdikleri köyü yakmak isterken köylü çocuğu yanlışlıkla terörist diye öldürülür. Dedesi yalnız başına kalır. Cemal, dedeye ve yanlışlıkla öldürülmüş torununa acır, bu acıyı içinde fazlasıyla hisseder:

“Daha sonra gidip cesede baktıklarında bunun küçük bir çocuk olduğunu gördüler. Birkaç koyunla keçiden oluşan yoksul sürüsünü otlatıyordu. Delik deşik olmuş çocuğu görür görmez Cemal, köyde kendisine minnetle bakan bir çift kara gözü hatırladı. Yufkalaşıyorum.’ diye düşündü Cemal. Ölen çocuğa üzülmeye gibi karmaşık duyguların yüreğinde kıpırdadığını hissediyordu.”¹³²

Cemal, törelerin ve babasının emri üzerine, günah işleyen Meryem’i öldürmek için İstanbul’a gelir. Meryem’i yüksek ve ıssız bir otoyol viyadüğüne götürüp viyadükten aşağı atacaktır. Cemal’in merhamet duygusu, onun bu işi yapmasını engeller:

“O anda içine güneş doğdu sanki; kara bulutlardan sonra görünen rengarenk gökkuşağına benzer bir ferahlık ve o gri, sevimsiz günü al bir yazmayla dalgalandıran bir sevinç hissetti. Ölmemişti; uçuruma savrulmamıştı; daha da önemlisi üç adım ötede gördüğü, yere çömelmiş gölgenin, yani Cemal’in durumu bu işin artık hiç olamayacağını anlatıyordu.”¹³³

Türk toplumunda karşı cinse karşı en küçük bir ilgi, kötü niyet olarak algılanır. *Mutluluk* romanında profesörün art niyet beslemeden merhamet gösterdiği bir kıza, cinsel bir duygu beslemeden sarılmak isteği anlatılır. Toplumumuzda böyle davranışların art niyet göstergesi kabul edildiğini, toplumun yadırgadığını ancak bunun yanlış anlaşıldığını hatırlatır. Sanatçı, profesörün Meryem’e şefkatle,

¹³²Zülfü Livaneli, *Mutluluk*, Doğan Kitap, 83. Baskı, İstanbul, 2014, s.97

¹³³a.g.e., 246

merhametle yaklaşmak istediğini; ama kızın yanlış anlamasından çekindiğini ifade eder:

“Profesör yanında oturan kıza büyük bir şefkat ve sevgi duydu. Onun çelimsiz omuzlarına sarılmak, bağına basmak istedi. Gariptir ama cinsel bir istek değildi bu. Kızla sevişmek arzusu değildi. Daha çok şefkat kelimesiyle açıklanabilirdi. Kıza sarılıp göğsüne bastırması ve onu bir süre öyle tutması yeterliydi sanki. Ama bunu yapamazdı; çünkü kız yanlış anlardı.”¹³⁴

Serenad romanında Maya Duran, Maximilian Wagner’i tanıyan Matilda adındaki yaşlı bir kadını arar, ona ulaşmaya çalışır. Matilda’yı tanıyan kişi, İstanbul’un eski mahallelerinden birinde oturur. Mahallenin bakkalına, Matilda Hanım’ı tanıyan kişiyi sorar. Bu esnada Maya ile mahalle bakkalı arasında diyalog yaşanır. Bakkal, muhafazakâr, yaşlı bir adamdır. Maya’ya yardım etmek ister. Bir yandan da ona ikramlarda bulunur. Ona inançları gereği dua verir. Yazar burada iyi niyetli bir bakkalın Maya’ya olan şefkatini, merhametini gösterir. Türk toplumunun misafirperverliğini, onların ne denli samimi olduğunu anlatır. Bu insanlar evlerine, iş yerlerine gelen kişileri mutlu etme çabasının içindedir. Kimi zaman da onlara, Allah’ın onları koruması için dualar hediye eder. Yazar, bazı insanların, dini, kötü emelleri için kullandığını söylese de böyle iyi niyetli, merhametli insanların olduğunu hatırlatır:

“Bunu üstünde taşı kızım, dedi. Ayete’l-Kürsi’dir, yani Allah kelamıdır. Seni bu şehirde her türlü kazadan, beladan, kem gözden korur. Hiç üstünden ayırma.”¹³⁵

Zülfü Livaneli, merhamet duygusuna çok önem verir. İnsanların birbirlerine saygılı davranması, kötülük, zulüm, yapmayıp merhamet beslemesi gerektiğini ifade eder. Merhametli insanlar sevecendir, dost canlısıdır. Merhamet, birbirlerine karşı

¹³⁴a.g.e., 315

¹³⁵Zülfü Livaneli, *Serenad*, Doğan Kitap, 143. Baskı, İstanbul, 2014, s.334

saygı içinde yaşamayı doğurur. Sanatçı, insanların, merhamet duygusunu yüreklerinde barındırdığı müddetçe toplumun barış içinde yaşayacağını söyler. Yazar, romanlarında merhamet sahibi insanların değerli bir özelliğe sahip olduğunu vurgular. Zülfü Livaneli, romanlarında merhamet duygusuna yer vererek okuyucuların dikkatini çekmeye çalışır.

3.2.2.KÜÇÜMSENEN ERKEKLER

Yazar, insanların horlanmasına, küçümsenmesine karşıdır. Kimi insanlar zenginliği yüzünden, kimileri yaşadığı yerden, kimileri ise statülerinden ötürü karşılarındaki insana hor gözle bakar. Yazar, buna karşıdır. Çünkü insanlar eşit yaratılan varlıklardır. Bir insan ne olursa olsun başkalarına hor gözle bakamaz. Yazar, bu durumu eserlerinde eleştirir.

Leyla'nın Evi romanında Ali Yekta Bey, gelini Necla tarafından evde istenmez, küçümsenir. Necla, ihtirası, hırsı için Leyla Hanım'ı evden attırır. Bununla yetinmeyip kendini ve eşi Ömer'i, kayınpederinden uzak tutmak ister. Eşi Ömer'i kayınpederine karşı doldurur. Necla, kayınpederi Ali Yekta Bey'in, kendi evlerine yerleşmesini engellemek ister. Her ne kadar kayınpederi Ali Yekta Bey, gelinini sevmese de oğluna olan düşkünlüğünden dolayı oğluyla aynı evde yaşamak amacındadır. Gelinin engellemelerine karşı koymaya çalışan Ali Yekta Bey'den nefret eden Necla, ona hor gözle bakar, başka bir yalıda uşak olarak çalışmasından ötürü Ali Yekta Bey'i küçümser. Bunu yüzüne söylemese de gerek iç konuşmalarla gerekse eşi Ömer'e anlatarak yapar:

“Yüksek sesle konuşuyorlar, bir şeyi tartışıyor olmalılar. Ali Yekta Bey, sessizce merdivenlere yöneliyor, üst kata çıkıyor, büyük odanın kapısından içeri girmeden bekliyor. Çünkü içeride kendisi hakkında konuşulduğunu duyuyor. Kulakları uğulduyor, gelini Necla'nın

kendisinden ‘uşak’ diye söz ettiğini işitiyor. Ömer’e uşak oğlu denmemeli.’’¹³⁶

Necla, kendisinden başka kimsenin mutluluğunu istemez. Herkese hor gözle bakar. Zengin biriyle evlenmesine rağmen Necla’da herhangi bir şükran ve minnet duygusu yoktur. Aksine ihtirasına yenik düştüğü için tahammülsüz, sevgisiz, küçümser tavır vardır. Fakir bir hayattan gelmesi onun mütevazı olması için yeterli olmaz. Necla kayınpederi Ali Yekta Bey’i hiç sevmediği gibi onu küçük görür. Zihninden Ali Yekta Bey’i aşağlayan, ona hor gözle bakan sözler geçer:

‘‘Genç kızlık dönemlerini babasının görev yaptığı Malatya, Manisa ve Uşak gibi Anadolu şehirlerinde geçiren, onun emekli olmasından sonra geldiği İstanbul’da Ömer’le tanışan ve hayatı değişen Necla, kayınpederine zavallı bir meczup gözüyle bakıyor, onunla görüşmüyordu. Hele onunla aynı evde oturma fikri onu çıldırtmaya yetiyordu.’’¹³⁷

Leyla’nın Evi romanında yazar, başka bir yerde yine Necla’nın küçümseme özelliğine değinir. Kayınpederini küçümsemesi devam eder. Tüm emeli zenginlik, refah, başkalarının mutsuzluğundan mutluluk duymak olan Necla, kayınpederinden nefret eder, kayınpederini küçümsemeye devam etmektedir:

‘‘değil adamın paşa odasında oturması, o yalıya sokulması fikrine bile tahammül edemiyordu. Kayınpederi için ‘Uşak’ diyordu. ‘Uşak işte, ne olacak! Bu asil yalıda bir uçakla mı yaşayacaksın?’’’¹³⁸

Necla, yalnızca kayınpederini küçümsemekle kalmaz, çevresindekileri hatta kendi öz babasını, annesini de küçümser. Necla kendi ailesini ziyarete gittiği bir gün babasının kendisine parası olup olmadığını sorar. Babası, Necla’ya parası yoksa

¹³⁶Zülfü Livaneli, *Leyla’nın Evi*, Doğan Kitap, 76. Baskı, İstanbul, 2014, s.245

¹³⁷a.g.e., 48

¹³⁸a.g.e., 95

vermeyi teklif eder. Necla, zengin karısıdır; babasını küçümser. Çünkü babasının vereceği para ona bir gün yeter:

“Necla: ‘Acaba babam biriktirdiği parayla benim İstanbul’un iyi bir lokantasında bir akşam yemeği yiyeceğimi bilmiyor mu?’ diye düşündü.”¹³⁹

Leyla'nın Evi romanında İstanbul’a sonradan gelip yerleşen Anadolu insanına, İstanbul’un yerli halkı ve yalı sahipleri ‘dağlılar’ der. Bir tarafta yerli İstanbul halkı, diğer tarafta ise Anadolu’dan göç eden taşra insanı...Yazar, romanında bu iki tipi İstanbul’da bir araya getirir. Yerli halkın kalkıp memleketlerinden göç edenlere ‘dağlılar’ diyerek ayırmaya gittiğini anlatan yazar, bu taşra insanının küçümsendiğini belirtir:

“Yalı sahiplerinin diline ‘dağlılar’ sözü ne zaman yerleşmişti, kim bilir. Belki de yalıların eskisi kadar personel beslemeye güçlerinin yetmediği ve bu insanların teker teker ayrılarak arka tepelere yerleştiği zamana rastlıyordu.”¹⁴⁰

Serenad romanında Maya, Maximillian’ı çalıştığı üniversitenin davetlisi olarak ağırlar, gezdirir. Maya’nın erkek arkadaşı Tarık, Maya’ya Maximillian’ı sorar. Aralarındaki telefon konuşması, Tarık’ın Maximillian’ı küçümsediğini gösterir:

“Biraz önce aklımdan geçenlerin izi bile olmadan konuşmaya başladık.

‘Nasıl senin ihtiyar?’ diye sordu.

‘Şık ve kibar biri. Çok da yakışıklı.’

‘Aman hayrını gör’ diye gevrek gevrek güldü. ‘80’liklere bakacak hale mi geldin artık?’¹⁴¹

¹³⁹a.g.e.,238

¹⁴⁰a.g.e.. 45

¹⁴¹Zülfü Livaneli, *Serenad*, Doğan Kitap, 143. Baskı, İstanbul, 2014, s.49

Tarık'ın küçümseyen ve alaycı tavrı, Maya'nın hoşuna gitmez. Maya hümanist bir insandır. Tarık ise zengin, ukala, havalı bir kişidir. Tarık'ın aşağılayan tavrına Maya tepkisiz kalmaz.

Son Ada romanında Başkan adlı karakter, 1 numaralı evde yaşayan komşusunu kendi safına çekmek ister. Çünkü Başkan, adanın üzerinde otorite kurmak istemektedir. Bu nedenle daha önceden tanıdığı 1 numaralı adlı şahısla kendi tarafına katılması için konuşur, onu etkilemeye çalışır. Başkan, adamı etkilemek adına onun, adaleti isteyen tarafta olmaması için uğraşır, onu küçümser:

‘‘Bunca servet ve isim sahibi ünlü bir ailenin oğlu olarak şu haline bak. Adadaki ayak takımına karışmış durumda yaşayıp gidiyorsun. Çünkü seni zararlı eşitlik fikirlerine, uyuşukluğa, haklarını savunmamaya alıştırmışlar.’’¹⁴²

Son Ada'da Başkan, zorbalık yaparken gücün önemini vurgular. Güçlü olmak için yaşar. Onun felsefesinde gücünün güçsüzü ezmesi vardır.

Çevresi tarafından horlanan, küçümşenen erkek kahramanları anlatan yazar, her insanın eşit olduğunu düşünerek bunları eleştirir. Toplumda horlanan yalnızca kadınlar olmadığı gibi erkekler de olabilir. Zülfü Livaneli, insanların, Allah'ın yarattığı varlıklar olduklarının farkına varabilse birbirlerine saygıyla yaklaşacağını belirtir. Sanatçıya göre erkeğin de statü olarak farklı olması onun küçümşeneceği anlamına gelmez. Kadın gibi erkeğin de yaşama hakkı vardır, horlanmasının bir anlamı yoktur. İnsanların birbirini ezmesine, hor görmesine, dışlamasına karşı çıkan yazar, romanlarında olumsuz düşüncelere karşı çıktığını okuyucuya göstermeye çalışır. Toplumun küçümsemek adına yanlış tutum ve davranışlardan kaçınması gerektiğini ifade eder.

¹⁴²Zülfü Livaneli, *Son Ada*, Remzi Kitabevi, 11. Baskı, İstanbul, 2008, s.67

3.2.3.ÖFKELİ VE NEFRET DUYAN ERKEKLER

İnsanoğlu, güzel duygulara sahip olabildiği gibi olumsuz duygulara da sahiptir. Erkeklerde bu özellikler sıkça bulunur. Nefret ve öfke, erkeğin kimyasında vardır. Erkeğin bu özelliğini hem kadına hem erkeğe karşıdır. Yazar, romanlarında öfke ve nefret hâlini çeşitli sebeplerle anlatır.

Bir Kedi, Bir Adam, Bir Ölüm romanında Sami, eski Bakan yüzünden Türkiye’de sıkıntılar yaşar ve bu bakan yüzünden nişanlısı Filiz öldürülür. İsveç’te onu hastaneden yatarken görür, tanır ve öldürmek ister. Ondan nefret eder. Sami, ondan nefret etmekle kalmaz, ona intikam besler. Kin duyduğu o adamı öldürmek için arkadaşlarıyla plan yapar:

“Hayatında en çok nefret ettiği insandı bu. Yıllarca ölümünü arzuladığı düşmanıydı ve şimdi çok az bir çabayla yaşlı adamı yok edebileceğini hissetmek, tadına doyulmaz bir içki sarhoş ediyordu Sami’yi. Elmacık kemikleri çıkık, çenesinin altında gerdanı torbalanıp sarkmış yüze bir yastık bastırmak yeterliydi. Ama hastanede onu, büyük ve dayanılmaz acılar da bekliyor olabilirdi. O zaman adamın ölüm acılarını, yüzünün ölüm karşısında kasılmasını, gözbebeklerinde büyüyen korkuyu yakından izleyecek, bunun tanığı olacaktı.”¹⁴³

Sami, aslında kötü karakterli, zalim biri değildir. Zalim bakanın ona yaşattıklarını unutamaz. Tedavi altındayken onun ölmesini ister. Sami, bakanın ölümünün, hastane yatağında uykusunda kendi kendine olmasını dilerken ona nefret besler:

¹⁴³Zülfü Livaneli, *Bir Kedi, Bir Adam, Bir Ölüm*, Doğan Kitap, 1. Baskı, İstanbul, 2012, s.52

“O gece yatağıma döndüğümde aynen çocukluğumdaki gibi yaşlı adamın ölmesi için dua ettim. Ertesi sabah uyandığımda ölmüş olduğunu duymak istedim. Belki o zaman babamın yüzünü hatırlayabilecektim.”¹⁴⁴

Zülfü Livaneli, bir başka romanı olan *Son Ada*'da hayata karşı dik duran, isyankâr ama bir o kadar da içine kapanık; mücadeleci, haksızlığa karşı duran bir kişi olan Yazar'ın nefretini anlatır. Kahramanlar, alegorik isimlerdir. Bu romanda “Yazar” adlı karakter, siyasi suçlu olarak ülkesinden kaçıp bir adaya yerleşir. Kendisi, kanunlarca aranır. O da huzuru adada bulmak ister. Yazar adlı kahramanın huzuru, adaya gelen “Başkan” adlı eski devlet lideri yüzünden bozulmaya başlar. Bu huzursuzluk yalnızca Yazar'ı değil, diğer insanları da rahatsız eder. Yaşamları değişir. Başkan adlı kahraman, adayı yönetmeye, yeni düzen getirmeye çalışırken insanları ayırıştırmaya, doğanın dengesini bozmaya başlar. “Anlatıcı”, “Yazar”ın öfkelerini betimler:

“Sakin görünüşünün altında çok öfkeli ve gergin olduğunu hissedebiliyordum. Kendini o kadar kasmıştı ki neredeyse ince gövdesindeki adalelerin seğirdiğini görebiliyordum”¹⁴⁵

“Yazar”ın öfke ve nefreti, başka bir bölümde farklı şekilde tasvir edilir:

“Dişlerinin arasından, ‘Bu bile az gelir!’ diye homurdandığını duydum. İçindeki nefretin yoğunluğunu hissetmek beni ürpertti.”¹⁴⁶

Yine *Son Ada* romanında haksızlığa boyun eğmek istemeyen Başkan'a kızan Yazar'ın öfkesi devam eder:

“Öğleden sonra toplantı sona erdi ve hepimiz, akşamüstü çardak altında yapılacak genel kurul toplantısına çağrıldık. Ben hemen Yazar'a

¹⁴⁴ a.g.e., 165

¹⁴⁵ Zülfü Livaneli, *Son Ada*, Remzi Kitabevi, 11.Baskı, İstanbul, 2008, s.25

¹⁴⁶ a.g.e., 26

koştum. Onu öfke içinde bulacağım tahminimde yanılmamıştım. Evde sepetleri tekmeliyor, küfredip duruyordu. Birer bira açıp üzüm salkımlarının altına oturduğumuzda bile Başkan'a sövüp saymayı bırakmamıştı.¹⁴⁷

Adada mutlu bir şekilde yaşayan halkın yaşamı, Başkan adlı karakterin gelmesiyle değişir. Başkan, sözleriyle halkı etkisi altına alır. İstediklerini onlara yaptırmaya çalışır. Başkan'a muhalif insanlar da vardır. Bunların başında Yazar adlı kişi gelir. Halkın Başkan'dan etkilenmesine, onu dinlemesine sinirlenir. Halkın yanlış yaptığını düşünür, tepkisini, öfkelerini ada halkına bağırarak dile getirir:

‘‘Şaşkına dönmüş adalı komşularımıza ‘Siz deli misiniz?’ diye bağırdığın günü hiç unutmayacağım. Öfkeden, sanki seyrek sakalların bile titriyordu. Ellerini iki yana açmıştın, herkesin gözünün içine tek tek bakıyordun ve haykırarak soruyordun: ‘Siz deli misiniz, deli misiniz yahu?’¹⁴⁸

Başkan eskiden devleti yöneten biriydi. Zulmeden, baskıcı bir insandır. Devleti yönetirken halkı bezdirmişti. Emekli olduktan sonraki yaşamında bu özelliklerinden vazgeçmediği görülür. Huzurlu bir ortamın bozulması için uğraşır. Adaya yerleşerek olumsuz özelliklerini göstermekten çekinmez. Başkan, doğanın işleyişine bile tahammül edemeyen, zalim bir zihniyettir. Kendisinin sevmediği hiçbir şeyin yaşamaya hakkı yoktur. Doğanın dengesini bozmak için uğraşır. Bunları yanındaki korumalarıyla gerçekleştirmeye çalışır. Başkan'a her zaman muhalif olan Yazar adlı karakter, onlara engel olmak ister, karşılarına çıkar. Başkan bu duruma öfkelenir, adamlarına Yazar'ı dövdürtür:

‘‘Hayır efendim. Martılar bu adanın düşmanıdır. Çekin şu salağı yolumun üstünden. Başkan'ın bu sinirli emri üzerine, zaten kendilerini

¹⁴⁷ a.g.e.,59

¹⁴⁸ a.g.e., 126

zor tutan iki adamın Yazar'a doğru atıldığını ve başına bir dipçik indirerek onu yolun kenarına sürüklediğini gördük. ¹⁴⁹

Kinci, zalim bir yapıya sahip olan Başkan'da merhamet adına hiçbir şey yoktur. Yazar'ı dövdürtmesine rağmen ona olan öfkesi bitmez ve adamlarına emir vermeye devam eder:

‘‘Sonra Başkan'ın, adamlarına, ‘Bu bozguncu serseriye bir yere kapatın!’ dediğini duyduk.’’¹⁵⁰

Erkek, kırsal kesimlerde, her zaman sözü dinlenecek kişidir. Dini olarak belli bir mertebeye halk ona değer verir. Halk onun korkutucu özelliğine bile olumsuz bakmaz. *Mutluluk* romanında sahte şeyh, insanların sevdiği ancak bir o kadar da korktuğu öfkeli kişidir. Yazar sahte şeyhin öfkesini, korku dolu duruşunu tasvir eder:

‘‘Amcasını, sadece o evde, o kasabada değil, her yerde sayarlardı. Elleri adaklarla, hediyelerle ziyaretçiler gelir, amcasının elini öper, ona büyük saygı gösterirdi. Bu sert, öfkeli ve herkesi korkutan amca onlara Kur'an-ı Kerim'den ayetler okur, peygamberin hadislerinden söz edip günlük hayatlarında yol gösterirdi. Tarikat şeyhi olduğu için, o tepenin arkasındaki İstanbul'da bile müritleri vardı onun.’’¹⁵¹

Mutluluk romanında şeyh olarak bilinen ve halkın çok sevdiği kişi, öz yeğeni Meryem'e tecavüz eder. Ancak kimse, onun bu rezilliğini bilmez. Herkes ona değer verir. Bu adam, günahtan bahsederken kadınların yaratılıştan günahkâr olduğunu söyler ve kadınlara öfke duyar. Halk bunu böyle bilir, şeyhe her daim inanır. Yazar, kadınların doğuştan günahkâr olduğunu söyleyen şeyhin öfkesini, kadınlar hakkındaki nefret dolu sözlerini anlatır:

¹⁴⁹ a.g.e., 96

¹⁵⁰ a.g.e., 96

¹⁵¹ Zülfü Livaneli, *Mutluluk*, Doğan Kitap, 83. Baskı, İstanbul, 2014, s.13

“Amcasına göre insanların hepsi günahkârdı ama kadınlar iyice cehennemlikti. Bu dünyaya kadın olarak gelmek, cezalandırılmak için yeterliydi. Kadın şeytandı, pisti, tehlikeliydi. Havva anamız gibi adamların başını derde sokardı; karnından sıpayı, sırtından sopayı eksik etmemek gerekirdi; çünkü onlar insan soyunun yüz karasıydı.”¹⁵²

Mutluluk romanında Cemal, askerden yeni gelen bir delikanlıdır. Babası kasabada sahte bir şeyhtir. Kasaba halkı bu sahte şeyhe körü körüne bağlanır. Bu sahte şeyh, İslam dinini oğluna sevgiyle aşlamak yerine, korkutarak aşlamayı seçer. Bu da Cemal’in, babasından korkmasına sebep olur. Cemal’de günah işleme korkusu oluşur. Sevecen, cana yakın bir baba yoktur karşısında. Din baskısıyla oluşan bir korkudur bu. Kasaba halkı da bu şeyhe çok değer verir. Çünkü burada din ögesine çok fazla önem vardır. İşlenecek küçük bir kabahat, şeyhe göre kişiyi cehenneme götürür. Halk da buna göre davranmaya çalışır, sahte şeyhin emir ve yasaklarına uymaya özen gösterir. Bunu bilen Cemal de dini, sevgiyle değil, korkuyla öğrenir; küçüklüğünden beri bu yasaklardan sakınır:

“Tam kendini bu rahatlatıcı düşünceye alıştıırıyordu ki babası geldi gözünün önüne. Kara sakalları ve sarığının altından bakan delici gözleriyle onu süzüyor, elindeki tespihi öfkeyle sallıyordu. Cemal çocukluğundan beri içine yerleşmiş olan müthiş korkunun verdiği itkiyle yerinden fırlayıverdi.”¹⁵³

İnsanlar dini sevgiyle kabullenmelidir. Zülfü Livaneli, dindarlığın sevgi sayesinde oluşacağını belirtir. Yazar, dinin korkutucu olmadığını, sevgiyle yüceltiğini belirtirken toplumumuzda din olgusunun insanlara öfke, korku aşılammaması gerektiğini, sevgi tohumları ekmesi gerektiğini vurgular. İnsanların büyüklerine saygı göstermesinin önemini vurgulayan yazara göre her şeyin başının sevgi olduğuna dikkat çeker. Dinin gereği büyüklere saygı, kaçınılmaz bir gerçektir.

¹⁵² a.g.e., 16

¹⁵³ a.g.e., 38

Yakup Çelik'in *Sait Faik ve İnsan* adlı kitabında Türk toplumunda dini yaklaşımların büyüklere saygıyla gerçekleşeceğini açıklar:

“Büyüklerle saygı hem bir davranış değeri hem de yüksek değerdir. Çalışmanın para kazandırdığı ve madde ile ilgili çıkarlarını sağladığı düşünülürse köylülerin, az da olsa, değerlerin tümünden yana tavır koyduklarını söyleyebiliriz. Din tarafından konulmuş davranış değerleri de, davranışları yönlendiren durumundadır.”¹⁵⁴

Mutluluk romanında başkahraman olan Cemal, askerden gelmiş, güçlü ama bir o kadar da içine kapanık bir kişiliktir. İçinde bitmeyen bir sinir, öfke vardır. Onun kimyasında olan bu öfkeli tavır, kendisine dokunulduğu zaman karşısındaki kişiye saldıracak bir yapıya kadar gider. Memo adlı karakterden nefret eder. Memo, Cemal'in köyden arkadaşıdır. Ancak büyüdüklerinde Memo, artık PKK'ya katılmış bir teröristtir. Cemal de köyden arkadaşının yaptığı bu harekete anlam veremez. Onun hainlik yaptığını düşünür. Cemal de askerdeyken Memo'yla karşılaşmayı, ondan intikam almayı umar. Her an ondan nefret eder, ona kin besler:

“Cemal öfkeden soluğunun boğazına sığmadığını hissediyor, bu manyak katili tepelemeden bu işten kurtuluş olmadığını düşünüyordu. Biraz sonra Memo karşısına çıkacak ve hak ettiği sonla cezalandırılacak, elindeki tüfeği ateşleyemeden paramparça edilecekti. ‘Köpek!’ diye tısladı Cemal, ‘Azgın, kudurmuş, arkadaş katili nankör köpek!’”¹⁵⁵

Cemal'in Memo'ya olan öfkesi bitmez:

“Cemal, Memo'ya müthiş öfkeleniyordu. Hayatında hiç kimseye duymadığı kini Memo'ya duyuyordu. Çünkü onun keklikleri,

¹⁵⁴Yakup Çelik, *Sait Faik ve İnsan*, Akçağ Yayınları, Ankara, 2002, s.177

¹⁵⁵Zülfü Livaneli, *Mutluluk*, Doğan Kitap, 83. Baskı, İstanbul, 2014, s.92

tavşanları avlayan silahının namlusu, şimdi kendisinin ve arkadaşlarının üstüne yönelmişti.’’¹⁵⁶

Cemal’in askerlik yaptığı yerde PKK ile çatışma vardır. Teröristlerle gece gündüz çatışan askerler telsizde onlarla konuşur. PKK’lılar, Türk komutanlarının kendilerine verilmesini ister. Böylece askerleri tahrik etmeye, onların motivasyonunu bozmaya çalışır. Subay, PKK’lı terörist ile telsizde konuşurken teröristin kışkırtan sözlerini işitir. Bunun üzerine subay öfkelenir:

‘‘Başınızdaki subayın elini ayağını bağlayıp bize verin. Yoksa bu gece o karakoldan hiçbiriniz sağ çıkamayacaksınız. Size yazık değil mi TC askerleri! Bölgeye yeni gelmiş olan heyecanlı yedek subay teğmen hemen telsize sarılıyor ve ‘Sıkıysa buraya gelip de söylesene bu sözleri, orospu çocuğu!’ diye bas bas bağıırıyordu.’’¹⁵⁷

Mutluluk romanında Cemal her zaman olduğu gibi bir yanlışa düşecek olursa hep babası aklına gelir. Babasının günah diye öğrettikleri, gözünün önünden gitmez. Babasının sözleri, onun hep yanlışlardan, hatalardan uzak durmasını söyleyişi Cemal’i, işin içinden çıkılmaz bir psikolojiye sokar. Babası içinde bulunduğu durumu görse öfkelenir. İçkinin günah olduğunu öğreten babasının anlattıkları, bunların yasak oluşu Cemal’in aklına gelir, babasının öfkesinden çekinir:

‘‘Daha önce hiç içki içilen bir masada oturmamıştı. Mübarek babasına bir kez daha ihanet ediyordu ve bu durum kezzap gibi içini yakıyordu Cemal’in ama yaşlı başlı profesöre de sesini çıkaramazdı. ‘Herkesin günahı kendine diye düşündü.’’¹⁵⁸

Kapalı toplumlarda bastırılmış duygular, dinin arkasına saklanmış durumdadır. İnsanların çevresinden korkması, büyüklerin günah baskısı neticesinde kişiliklerini

¹⁵⁶a.g.e., 91

¹⁵⁷a.g.e., 47

¹⁵⁸a.g.e., 297

bulamaması, bireylerin davranışlarını da etkiler. Cemal, karşı cinse olan davranışını, bastırılmış duygularını ve babasının onu bu bakımdan korkutup yasaktan uzak tutmaya çalışmasını aklından çıkaramaz. Babasının öfkesini hep ensesinde hisseder:

“Ama biraz sonra, sınırlarını bozan ve bunların hepsinden daha önemli olan şeyi anladı: Onu o çıplak kadın görüntüsü altüst etmişti. Bugüne kadar bir kadın tenine değmemiş olan vücudu cayır cayır yanmaya başlamıştı yine. Babasının içine saldığı korkudan, bırak başka kadınları, eşeklere bile dokunamamıştı.”¹⁵⁹

Bir köyde şeyh olan ve kendisine çok bağlanan halk onun tüm sözlerinden etkilenir. Halk bu şeyh ne derse önem verir. Bu şeyhin oğlu olan Cemal de küçüklüğünden beri babasını dinler, ondan korkar. Korkuyla eğiten bir babadır bu adam. Yazar, romanında korkuyla yetiştiren babayı toplumda sık karşılaşılan biri olarak örnek gösterir. Toplumda babanın evladına ve çevresine sert olması, kişinin yaratılışı ve hâlet-i ruhiyesindedir. Baba öfkeliyse evlatlar onun öfkesinden korkar, etkilenir:

“Bu tip babaları çocuklar büyük bir kaygı ve korkuyla beklerler ve görünmemeye çalışırlar. Ünlü Rus edibi Dostoyevski'nin özel hayatını okuyanlar bu tipte bir babanın kendisine ve kardeşlerine yapmış olduğu işkencelerin ruh hayatlarına ne tesirler yaptığını okurlar.”¹⁶⁰

Erkek kadına oranla rahattır. Yanlarında eşleriyle eğlenirken karılarının dans etmesini izleyebilir ve kıskançlık yapmazlar. Ancak bu erkek tipi farklı durumlarda eşleri için kavga edebilirler, öfkesini böyle gösterir. Yazar, *Mutluluk* romanında bu erkek tipinden söz eder:

¹⁵⁹ a.g.e., 197

¹⁶⁰ Rasim Adasal, *Normal ve Anormal Açından Psikososyal Yönleriyle Kişilik ve Karakter Portreleri*, Minnetoğlu Yayınları, 2.Baskı, İstanbul, 1980, s.66

‘‘İrfan bir yandan masanın üstünde kan ter içinde göbek atan Aysel’e bakarken, bir yandan da bunun bir tür katharsis olduğunu düşünüyordu. Toplumun cinsel enerjisi böyle boşalıyordu işte; bir arınma ritüeliyle. Gündelik yaşamda bu insanların çoğu, karılarına yan gözle bakanla kavga ederlerdi.’’¹⁶¹

Engereğin Gözü romanında padişah, öz annesinin ihtirası yüzünden hapse atılır. Hapis yatarken Habeş Ağa adlı haremağası onu ziyarete gelir. Habeş Ağa, Gülbeden adlı cariyesinin de hapiste olduğunu bilir ve cariyesine zarar gelmesinden korkan Habeş Ağa, kızın sağlığını padişaha sorarken padişah öfkelenir:

‘‘Siz bu dünyanın ve öteki dünyanın direği olan padişah ve halifemizsin. Askerimiz hala sizin adınızla gülbank okur, nevbet vurur. Sadık kullarınız sizi unutmadı, dedim. Cümleler ilerledikçe eli cendere gibi sıkıyor ve parmaklarıma kan oturacak kadar bastırıyordu. Hızlı hızlı nefes alıp vermeye başlamıştı.’’¹⁶²

Habeş Ağa, padişahın hizmetkârlığını eksiksiz yerine getirmeye çalışır. Ona sevgi gösterip onu mutlu etmeye çalışır. Aslında Habeş Ağa, padişahın mutluluğundan çok kendi huzurunu düşünür. Hapiste olan cariyesi Gülbeden’e de gönülden değer verir. Gülbeden’in sağlığını sorup karşılığında elini sıkarak acılar içinde kıvrınmasına neden olan padişahından iyice nefret eden Habeş Ağa, ona içten içe öfke duyar:

‘‘İçerideki kıllı canavardan nefret ediyordum. Öylesine koyu ve derin bir nefretti ki bu, her yanıma kaplıyordu ve ben aklıma ne okuduğum Kur’an-ı Kerim’e ne sarayın günlük işlerine ne de olan bitene verebiliyordum. Bir zamanlar nasıl olup da böyle bir zalimi, bu kadar

¹⁶¹Zülfü Livaneli, *Mutluluk*, Doğan Kitap, 83. Baskı, İstanbul, 2014, s.31

¹⁶²Zülfü Livaneli, *Engereğin Gözü*, Doğan Kitap, 34. Baskı, İstanbul, 2012, s.106

değersiz bir insan müsveddesini efendim olarak kabul edebildiğime, yüreğimin hayranlık duygularıyla dolabildiğine şaşır kalıyordum.”¹⁶³

Kardeşimin Hikayesi eserinde Mehmet, Olga adlı kıza aşık olur. Olga, Ludmilla ile arkadaştır. Ludmilla da Olga’ya yani hemcinsine aşıktır. Mehmet, Ludmilla’dan Olga konusunda yardımcı olmasını beklerken Ludmilla, aynı isimdeki bir teröristle ilişkilendirip Mehmet’i polise ihbar eder ve Mehmet’i saf dışı bırakır, hapse gönderir. Mehmet, suçsuz bulunup hapisten çıkınca bu kötülüğü Ludmilla’nın planladığını öğrenir. Bir yandan Olga’nın nerede olduğunu sorarken bir yandan da Ludmilla’ya olan öfkesini gösterir:

“Bunun üzerine kan beynime sıçradı., iki elimle boğazını kavrayıp Ludmilla’yı yere yatırdım ve boğmaya başladım.”¹⁶⁴

Zülfü Livaneli, erkeğin öfke, nefret dolu haline yer verirken bu duyguları gerek hemcinsine gerekse karşı cinse uygulamaktan çekinmez. Erkeğin bu öfkeli durumu, roman karakterlerinde süreklilik arz ederken kimilerinde ani tepkiler şeklinde kendini gösterir. Yazar, haksızlığa uğrayan kişilerin gösterdiği öfke hâlini, bireyin ne denli bir başkaldırış içinde tahammülsüz olduğunu anlatır. Kişi mağduriyete uğradığında, kendisinin tepkisiz kalamayacağını belirtir. Yazarın felsefesine paralel olan bu davranış ve yaklaşımlar onun romanlarında da kendini gösterir. Haksız ve adaletsiz bir düzen, mağdur edilme, kısıtlanma, yazarın yaşam tarzındaki öfke sebepleri olarak belirtilip romanlarında işlenir. İsyan etmenin ne kadar doğru olduğu üzerinde bir tartışma meydana getirir. Bireyin yaratılışından, kalıtımından gelen öfke hali, kahramanın psikolojik yapısına da bağlıdır. Yazara göre; haliyle toplumda bu tip insanların da olabileceği bir gerçektir ki romanlarında buna değinir. Sanatçı, öfke ve nefret duyan erkekleri anlatırken bunu doğuran sorunlara değinir, karakterlerin tepkilerindeki haklılık durumlarını okuyucuya bırakır.

¹⁶³ a.g.e., 107

¹⁶⁴ Zülfü Livaneli, *Kardeşimin Hikâyesi*, Doğan Kitap, 150. Baskı, İstanbul, 2014, s.295

3.2.4.ZALİM ERKEKLER

Zülfü Livaneli'nin romanlarında zulüm gösteren erkekler sıkça yer alır. Huzurlu bir yaşam sürdürmek isteyen insanlara sırf zevk için bile zulüm yapılır, işkenceler edilir. Zalim erkekler, hem psikolojik hem de fiziksel zulümlerde bulunur. Romandaki bu erkek tipi, kadına da erkeğe de zulmeder.

Siyasi ve alegorik roman olan *Son Ada*'da devlet kademesinde çalışıp darbe yapan Başkan isimli karakter, emekli olduktan sonra adaya gelerek ada halkını istediği gibi yönetmeye çalışır. Darbe döneminde olduğu gibi adada da insanları baskı altına almaya çalışır, onların yaşamlarına müdahale ederek hayatlarını zehreder. Adadaki masum martılardan rahatsızlık duyar, onların yok edilmesini ister. Kendi korumalarıyla birlikte halkı örgütlemeye çalışarak nefret ettiği martıları öldürme planı yapar. Zülfü Livaneli, Başkan isimli karakterin zalimliğini gözler önüne serer:

“Söylediğine göre Başkan toplantı açılır açılmaz hemen konuya girmiş, bu adadaki en büyük tehdidin martılar olduğunu söylemiş. Adanın en güzel kıyılarını kapladıkları ve buralarda insanların denize girmesini önledikleri yetmiyormuş gibi bu vahşi kuşlar insanlara saldırıyor, adayı yaşanmaz bir cehenneme çeviriyormuş. Bu yüzden Başkan komiteye, bu kuşların yok edilmesini önermiş, uzun uzun kuşların zararını sayıp dökmüş.”¹⁶⁵

Halkı organize edip birlikte masum hayvanları katletmek için uğraşan Başkan, her gün yenisini eklemekte kararlıdır. Tabiatın dengesini, toplumun huzurunu bozmak için uğraşır. İçindeki zalim ruhu her defasında gösteren Başkan, her ne kadar martıları öldürme konusunda halkı ikna etmeyi başaramasa da kötü düşüncelerinden vazgeçmez. Kendi adamlarıyla martıları öldürüp onların yumurtalarını kırma konusunda kararlıdır. Başkan bu zulmü, şiddeti zevk olarak da görür:

¹⁶⁵Zülfü Livaneli, *Son Ada*, Remzi Kitabevi, 11.Baskı, İstanbul, 2008, s.60

“Siz hiç av partisi görmediniz mi? Tüfekle hepsini avlayacağız, yumurtaları kıracağız. Anlayacağınız bir çeşit av şöleni.”

“Peki mademki kararlısınız, bu barbarlığa hiç gerek kalmadan kuşları ikiz adalara yönlendirmek yolunu deneyemez miyiz?”¹⁶⁶

Başkan adlı zalim karakter; zulme, şiddete doymaz. Başkan gelmeden önce refah içinde yaşayan ada halkı, onun konuşmalarından etkilenir, her durumda yanında yer alır. Romanın bir başka yerinde yine başkan ve adamlarının zulmü vardır:

“Tepeye vardığımızda gördüğümüz manzara dehşet vericiydi. Başkan ve adamları sahilde durmuş, martılara ateş ediyor ve usta atıcılar olan profesyonel adamlar sayesinde bir sürü martıyı vuruyorlardı.”¹⁶⁷

Başkan ve adamlarının öfkesi bitmez. Martıları öldürmeye çalışırlar. Bu masum hayvanlara yapılan saldırılar, büyük haksızlıktır. Başkan ve adamları martılara ateş etmeyi bırakıp martı yumurtalarını kırarak zulme devam eder:

“Başkan ve adamları hiç ummadıkları bu sessizlik karşısında silahlarını indirmekten başka çare bulamadılar ve başladılar vahşi bir sevinçle yumurtaların üstünde dolaşmaya. Ayaklarını kaldırıyor, sonra büyük bir hızla yumurtanın üstüne indiriyorlardı. Çatır çutur kırılıyordu yumurtalar, seslerini bulduğumuz noktadan bile duyabiliyorduk. Adalılar bu işte de gönülsüz davranıyor, hiç yumurta ezmiyorlardı.”¹⁶⁸

Başkan adlı karakter kendini herkesten üstün görür. Başkan'da toplumu yönetme, yönlendirme duygusu vardır. Yazara göre, insanların kendilerini diğerlerinden üstün görmelerinin temelinde, bireylerin geçmişinde olumsuz şeyler yaşandığı yer alır. Kişinin üstünlük kompleksi içinde olması, diğer insanlara zarar

¹⁶⁶a.g.e., 71

¹⁶⁷a.g.e., 86

¹⁶⁸a.g.e., 98

verir. Alfred Adler *Bireysel Psikoloji* adlı kitabında üstünlük kompleksini nelerin oluşturduğunu anlatır:

“Hiddet, öç almak arzusu, kederlilik, coşmalar, gürültülü gülme alışkanlığı, kaçıcı bakış, konuşmayı dinleme dikkatsizliği, çoğu zaman manasız haller karşısındaki devamlı coşmalar, duygusal aşırılık da üstünlük kompleksini doğuran duygulardır.”¹⁶⁹

Mutluluk romanında amcası, Meryem’e tecavüz eder. Bunu kimse bilmez. Tecavüze uğrayan Meryem, ailesi ve halkın gözünde suç işler. Amcası ise suç kendisinin işlediği bilinmediği için ortalığa çıkıp namus timsali olarak yeğenine tepki gösterir. Aile ve halk, amcaya her zaman destek olur. Zalim amca, Meryem’i izbeye kapatırıp ağza alınmayacak küfürler eder:

“İzbede korku içinde titreyerek otururken bazen, ‘kapatın şu rezil, namussuz, ahlaksız fahişeyi!’ diyerek kendisini buraya kapattıran amcasının öfke dolu sesi geliyordu kulağına; bu, daha çok titremesine neden oluyordu.”¹⁷⁰

Halka kendisini din adamı olarak gösteren zalim amca, halkın inançlarıyla oynar, onları dinle korkuturken kendisi şehvet peşinde koşar. Daha sonra da küçük kızın itiraf edemeyeceğini bilerek namus bekçiliği yapar. Yazar, böyle insanların dini kullanarak insanları istedikleri gibi kullandıklarını belirtip eleştirir.

Mutluluk romanında Cemal’in babası küçük Meryem’in öldürülmesi konusunda acımasızdır. Suçu kendi işlerken cezayı Meryem’in ödemesi acı vericidir. Amca, öz yeğeninin öldürülmesi için oğlu Cemal’e talimatlar verir:

“Ama babasının İstanbul sözü ettiğini duyunca Cemal ona biraz kulak kabartmaya başladı. ‘Cemal!’ diyordu adam, ‘İstanbul’a gitmen

¹⁶⁹ Alfred Adler, *Bireysel Psikoloji*, Altınpost Yayıncılık, 1. Baskı, Balıkesir, 2012, s.91

¹⁷⁰ Zülfü Livaneli, *Mutluluk*, Doğan Kitap, 83. Baskı, İstanbul, 2014, s.14

gerekıyor! Bu kız hem Allah'ın indinde hem kul gözünde suçludur. Kancık it kuyruk sallamazsa erkek it arkasından dolanmaz. Kim bilir tenhalarda neler yaptı ki bunlar başına geldi. Törelерimizi iyi bilirsin. Bu pisliği temizlemek sana düşüyor.’¹⁷¹

Kadının tecavüze uğramasını suç gören toplumda, erkek suçsuz kabul edilir ya da görmezden gelinir. Erkeğin suçlu olduğu durumlarda toplumsal değer yargıları önünde kadının değil, erkeğin cezalandırılması gerekir. Bu, ya kadının intiharıyla ya da İstanbul'a bir erkek yakını tarafından götürölüp tanımadıkları bir yerde hiç kimse görmeden öldürölmesiyle gerçekleştirilir.

Taşra kadını erkeğine itaat etmek zorundadır, itaat etse dahi erkeğe yaranamaz. Erkek, kadına zalimce davranır. Yazar, *Mutluluk* romanında kadına ikinci sınıf muamelesi yapan taşra erkeğinin zalim davranışını anlatır:

“Akşam namazından sonra yere kurulan ve kadınların hizmet ettiği sofrada sadece erkekler yemek yiyor, bu arada kadınlar ayakta bekliyor, onların yemeği bittikten sonra sofradan arta kalanları götürdükleri mutfakta yemeye başlıyorlardı.”¹⁷²

Engereğin Gözü romanında padişah, İstanbul sokaklarında atıyla giderken önüne hiç kimsenin çıkmasından hoşlanmaz. Önüne çıkan atlı, padişahın geçmesine izin vermeyince padişah onu sırf bu yüzden öldürür. Yazar, padişahın tavrının zalimce olduğunu belirtir:

“ama gafilin biri eceline susamış gibi, bir cuma günü at arabasıyla Efendimizin önünde belirivermişti. Dar yolu tıkayıp da koskoca İslam halifesinin geçmesine izin vermeyen gafilin atları geri bastırılmaya ve

¹⁷¹a.g.e., 120

¹⁷²a.g.e.. 22

yolu boşaltmaya zorlanırken, Padişah Efendimiz bir kılıç darbesiyle arabacı garibinin göğsünü delivermiş.¹⁷³

Padişah, ülkesini yönetirken kendisini her şeyin üstünde görür. Kimsenin emrinden çıkmasını, kendisine karşı gelmesini istemez; buna tahammül edemez. Aksi takdirde o kişinin sonu ölümdür. Gerekirse kişiyi kendi elleriyle bile öldürür. Padişah, öldürme işini bir süre sonra bir zevk olarak görmeye başlar. Bundan hoşlanır. Onun öldürmesinde zevkle zulmün birlikteliği vardır. Yazar, padişahın acımadan, zalimce öldürdüğü insanlara olan tavrını, onların can çekişini ve tattığı zevki anlatır:

“Ölen adamın canının çekildiği anı yakalamak istiyor ve onu çocuk gözleriyle seyrediyordu. Göğsünden oluk oluk akan kanın azalmasıyla ölüm hırıltılarına giren arabacıyı da neredeyse kucaklayacak, sevecek, bağrına basacak gibiydi. Çünkü Efendimiz, ölen adamları seviyordu. Yaşamaktan daha güzel, daha kutsal bir iş yaptıklarına inanıyor, gerçi öldükten sonra ilgisiz kalıyor, ama ölüm anını büyük bir iştahla yutuyordu.”¹⁷⁴

Padişah, kurbanlarını öldürtürken değişik duygular içerisinde. Her zaman her yerde karşılaşılmayacak bir ruh haline bürünür. Sadece kızdığında değil, beğendiğinde bile öldürtecek zalim ve garip bir kimyası vardır. Kendisi cezalandırma yetkisine sahiptir. Böylelikle hoşuna giden insanları bile zalimce öldürtüp ölümlerini keyifle izler:

“Öyle ki, artık sadece kızdığı değil, çok beğendiği insanları da öldürtmeye başlamıştı. Bir gösteride at üzerinde müthiş kılıç oyunları sergileyen genci o kadar çok sevmişti ki hayran olduğu bu delikanlının

¹⁷³ Zülfü Livaneli, *Engereğin Gözü*, Doğan Kitap, 34. Baskı, İstanbul, 2012, s.98

¹⁷⁴ a.g.e., 98

ölümünü görme şansına kavuşmak isteyerek çocuğu boğdurtuvermişti.¹⁷⁵

Padişah, en yakınındakilere karşı bile acımasızdır. Yakınındakiler, ister yönetici olsun, ister asker olsun hiç fark etmez. İşine gelmediği insanları, aleyhinde konuşanları öldürtmekten hiç çekinmez. Padişahın öldürtmesi için en ufak bir şeye kızması yeterlidir. Emri altında tuttuğu cellada yetki verip istediği kişileri her an boğdurtur:

“Bakışını beğenmediği adama cellada verirdi. Hakkında dedikodu çıkan vezir, hemen kapı dibinde boğuluverirdi. Çingene cellat gece gündüz hazırdu ve her gün yapacak iş çıkardı ona. Eski Padişah yüzlerce kişiyi boğdurtmuştu, kılı bile kıpırdamamıştı.¹⁷⁶

Zülfü Livaneli'nin bir başka romanı *Bir Kedi, Bir Adam, Bir Ölüm*'de, Türkiye'de eskiden bakanlık yapan kişinin zalimlikleri anlatılır. Sami Baran, kendisine zulmeden, terörist muamelesi yapılarak nişanlısını askerler tarafından öldürten devrin zalim bakanına kin duyar. Bakanın zalimliği, genç kızın sonu olur:

“Filiz'in yüzünün yarısı yoktu. Parçalanmış kafatasının da yarısı uçmuştu ve bir gözü incecik bir sinirin ucunda sallanıyordu.¹⁷⁷

Sami, evlilik hayalleri kurarken anarşist olarak görülen nişanlısı Filiz askerler tarafından vurulur. Ne olduğunu anlayamayan Sami yıkılır, mahvolur. Nişanlısı gözünün önünde hiç acımadan öldürülürken Filiz'in örgütsel bağlantısını öğrenmek isteyen askerler, hiçbir şeyden habersiz Sami'ye işkence uygular:

¹⁷⁵ a.g.e., 100

¹⁷⁶ a.g.e., 70

¹⁷⁷Zülfü Livaneli, *Bir Kedi, Bir Adam, Bir Ölüm*, Doğan Kitap, 1. Baskı, İstanbul, 2012, s.107

“Durmadan canımı yakan iki adam. Hep sorular soruyorlardı. Filiz diyorlardı, örgüt diyorlardı, dergi diyorlardı, Kürt diyorlardı, isimler sayıyorlardı ve bu arada bana çok acı veren şeyler yapıyorlardı.”¹⁷⁸

Toplumsal sorunlara değinen Zülfü Livaneli romanlarında halka duyarlılık aşılama özen gösterirken sorunları irdelemeye çalışır. Zalimliğin kötü olduğunu, diğer insanlara da zararlar verdiğini belirtir. İnsanlar zalim olmadığı, birbirlerine saygı duyduğu sürece sağlıklı bir toplum meydana gelir. Her insanın iyi yaşam sürme hakkı olduğuna değinen sanatçı, zulmün kimseye fayda getirmediğini, zulüm yapanın eninde sonunda hak ettiği cezayı bulacağını belirtir. Yazar, yapıtlarında ele aldığı bu konuyla toplumu aydınlatmak ister.

3.2.5.İRADELİ VE KARARLI ERKEKLER

Sanatçı, erkeğin iradesindeki güçlülüğü göstermek, kararlılığını vurgulamak ister. Erkeğin kararlı duruşu, istediğini elde etme gücü, mücadelesi yazarın romanlarında yer eder. Kararlı erkeklerin, gerçekleştirmek istediği şeye cesaretle atılacağını anlatan yazar, romanlarında irade ve kararlılık unsurlarına önem verir. *Mutluluk* romanında Cemal ve arkadaşları, dini baskıların olduğu bir yerde büyür. Hayatın her anında dini inanışlar, çocukların yaşamını da etkiler. Çünkü büyüdükleri çevrede öyle yetişirler. Dini düşünceler altında küçük yaştan beri yetişen çocuklar inançlarına bağlılık konusunda kararlı olurlar. İsteklerinin böyle gerçekleşeceklerine inanırlar:

“Bir seferinde komşu kasabanın rakip takımını mutlak yenmek istiyorlardı, işi sağlama bağlamak için Cemal bir akıl vermiş ve hocaya gidip takımlarını gollere karşı koruyacak muska yazdırmayı önermişti. Hocanın muskasını kalenin ağzına gömeceklerdir, bu sayede hiçbir top içeri girmeyecekti. Hoca muskayı yazdı ve kalenin önündeki toprağa gömdüler. İlk devre hepsi sevinç içinde kanatlanmıştı; çünkü muskanın

¹⁷⁸a.g.e., 112

sayesinde en sert şutlarda bile toplar kaleye girmiyor, ya direğe ya da ortada duran kaleciye çarpıp dışarı çıkıyordu. Hocanın ve muskanın kerametine iyice inandılar.’’¹⁷⁹

Mutluluk romanında İrfan Kurudal, üniversitede çalışan bir profesördür. Hayattan zevk almamaya başlar. Her isteğini gerçekleştirebilecek bir maddi güce sahiptir; ancak yaşamını değiştirmek ister. Çalıştığı ortandan, yaşadığı şehirden uzaklaşmak, yeni heyecanlar aramak ister. Herkesin kolaylıkla bırakıp gidemediği, yaşantısını değiştirmeye cesaret edemediği bir hayatı İrfan Kurudal terk eder; eşini dahi geride bırakır:

‘‘Havuzun başında otururken ertesi günü planlıyordu. Bugün, ömründe ilk kez korkaklıktan ve başkalarının koyduğu kurallara göre yaşıyor olmaktan kurtulma şöleni olacaktı. Deniz dibinde ayakları yosunlara takılıp da soluksuz kalmış, sonra dibe vurduğu bir tekmeyle yukarıya yükselip ışığa ve temiz havaya kavuşmuş bir insan gibi temizlenecek, arınacaktı. Bütün zayıflıklarından, korkularından arınacak, hayatını değiştirmenin o hiçbir şeye benzemeyen zevkini tadacaktı.’’¹⁸⁰

İrfan Kurudal kararını verir; eşini, yaşadığı şehri ve çalıştığı işi geride bırakır. Bu konuda aklında hiçbir soru işareti yoktur. Yazar, İrfan’ın kararlılığını anlatır:

‘‘Azgın bir nehrin akıntısına kapılarak sürüklenmekte olan bir insanın tam o sırada ‘Sürükleniyorum!’ diye düşünmesi kendisine ne kadar yarar sağlarsa İstanbul-İzmir uçağına binmiş olan profesörün hayatını değiştirecek bir adımı atmış olduğunun bilincinde olması da o kadar işine yarıyordu.’’¹⁸¹

¹⁷⁹Zülfü Livaneli, *Mutluluk*, Doğan Kitap, 83. Baskı, İstanbul, 2014, s.93

¹⁸⁰a.g.e., 84

¹⁸¹a.g.e., 99

Leyla'nın Evi romanında yazar, Ankara'ya Meclis'e milletvekilleriyle görüşmeye gelen köylülerin işlerini halletme kararlığında olduğuna değinir. Halk, onları seçip Ankara'ya gönderdikten sonra kendileri veya memleketleri için yardım bekler. Yazar, hiç üşenmeden uzak yollardan gelip Ankara'da milletvekilleriyle görüşmek isteyen köylülerin kararlığını anlatır:

“Kapılarda saatlerce beklemeyi, polis kontrollerinden geçmeyi göze alıyor ve kendi bölgelerinin milletvekillerine dertlerini anlatmaya geliyorlardı. Çoğu köylüydü bunların ve köylüler için zaman yitirme kavramı yoktu.”¹⁸²

İnsanlar, vekillerinden istediklerini elde ederek gerçekleştirecek şeylerin mutluluğunu yaşamayı arzu eder. Bunun için elinden geleni yapar, kilometrelerce yol teperler. Buradaki kararlılığı yazar, önemle vurgular.

Leyla'nın Evi'nde Leyla Hanım oyuna getirilip evinden atılır. Evine kavuşmak ister, evinin önündeki duvarın dibinde oturur. Mahalleli ve esnaf onun bekleyişinin boş olduğunu görür, Leyla Hanım'ı ikna etmeye çalışırlar, kendi evlerine götürmekte kararlıdır:

“Ne olur Büyük Hanım, ısrar etme de bize gidelim. Burada hasta olacaksın. Kim kimin malına el koyabilirmiş canım! Memlekette kanun var, nizam var. Dağ başı mı burası!”¹⁸³

Toplumumuzda mağdur insana yardım elini uzatmak esastır. Halk bunu göz ardı etmek istemez, kadın başına kalan bir insanın düştüğü duruma üzülür. Onu ikna edip daha çok üzülmesini engellemek isterler. Bu kararlılıkları Leyla Hanım'ı olumlu olarak çok etkilemese de halkın duyarlılığına, kararlılığına vurgu yapılır.

¹⁸²Zülfü Livaneli, *Leyla'nın Evi*, Doğan Kitap, 76. Baskı, İstanbul, 2014, s.212

¹⁸³a.g.e., 17

Kardeşimin Hikâyesi romanında Mehmet, suçsuz yere hapse giren âşık bir mühendistir. Hapse girse de Olga'yı aklından çıkaramaz. Olga'yla Soçi'ye hafta sonu tatiline gitmek isterken Rus polisler tarafından tutuklanır. Tutuklanmasında Ludmilla'nın parmağı vardır. Hapiste bir buçuk yıl suçsuz yere yattıktan sonra çıkıp Olga'yı bulmayı amaçlar. Ona olan aşkı hiç bitmez. Mehmet'in, Olga'nın nerede olduğunu bilemese de ona bir şekilde ulaşmak isteşiindeki kararlılığı vardır:

“Bu duygu boşalması biraz iyi gelmiş olmalı ki neler yapmama gerektiğini düşünmeye başlayabildim. İlk uçakla Borisov'a gidecektim elbette ve Olga'yı bulacaktım. İşaret parmağımın ucundaki nasırlaşmış yaranın ve hiçbir zaman nasırlanmayacak olan kalbimdeki yaranın sürekli hatırlattığı Olga'yı.”¹⁸⁴

Mehmet hapishaneden çıktıktan sonra, daha önce çalıştığı inşaat firmasının sahibi Dinç abinin, ona yardım edeceğini düşünür. Onun yanına gider. Olga'yı aramayı sürdüren Mehmet, bu yolda kararlıdır:

“O zaman Dinç abiye Ludmilla üzerinden gitmeyi önerdim. ‘Ludmilla'yı bulursak Olga'yı da buluruz.’ dedim. Onun da soyadını bilmiyordum ama şirket kayıtlarında olmalıydı. Dinç abi, sekreterinden yardım istedi, beş dakika sonra şirket dosyalarından Ludmilla Belinskaya adına ulaşmış olduk. Ama adresi belli değildi. Borisov'dan sonra ne yaptığı, nereye gittiği bilinmiyordu.”¹⁸⁵

Mehmet, bir şekilde Olga'ya ulaşma konusunda kararlıdır ve aşkına ulaşır. İnsanlar amaçlarına ulaşmak için kararlılık özelliğine sahip olmalıdır. Yazar, romanlarında kararlı erkeklere de değinerek istedikleri sonuca ulaştıklarını gösterir.

Kardeşimin Hikâyesi romanında Podima köyündeki bakkal, kararlı erkek özelliğine sahiptir. Bu bakkal, ailesini ve evini disiplinli bir şekilde yönetirken hiçbir

¹⁸⁴Zülfü Livaneli, *Kardeşimin Hikâyesi*, Doğan Kitap, 150. Baskı, İstanbul, 2014, s.267

¹⁸⁵a.g.e., 278

şeyden taviz vermez. Yazar onun iş yaşamındaki disiplin ve kararlılığına vurgu yapar:

“Kır bıyıklı bakkal, yaz geceleri 12’ye kadar beklerdi; belki turist gofret, leblebi, çekirdek, rakı ya da helva ekmek alır diye. Ön tarafa bir de dondurma tezgâhı koymuştu. İki katlı uydurma yapının üst katında ailesiyle birlikte oturur ama bir odayı da pansiyon olarak kiralarlardı. Karısını, yetişkin kızını ve iki oğlunu sürekli çalıştırırdı. Aslında kasada hacı babası otururdu ama o, geçen yıl gırtlak kanserinden ölmüştü.”¹⁸⁶

Serenad romanında Maximillian Wagner, Almanya’da üniversitede asistanken orada gördüğü Nadia’ya aşık olur. Evlenmek ister. Nadia Yahudi’dir ve Maximillian’ın annesi bu evliliğin sorun olacağından endişelidir. Oğlunu bu evlilikten vazgeçiremez, oğlu evlilikte kararlıdır:

“O akşam Maximillian, ilk kez cevap verdi anne babasına:
‘Nadia’yla evleneceğim. Dün akşam o da kabul etti.’”¹⁸⁷

Maximillian’ın ailesi Yahudi’yle evlenmenin büyük cezası olduğunu bilir. Evlatlarının bu konuda kararlı olduklarının farkındadırlar. Yapacak bir şey olmadığını düşünür, çaresizce oğullarına destek olurlar. Annesi Maximillian’ın evlilik kararı için şunu söyler:

“Ben zaten vazgeçmeyeceğini biliyordum, diyordu. Çünkü o da bir Wagner. Ben bu aileyi çok iyi tanırım. Bir şeyi kafalarına koydular mı yaparlar.”¹⁸⁸

¹⁸⁶ a.g.e., 47

¹⁸⁷ Zülfü Livaneli, *Serenad*, Doğan Kitap, 143. Baskı, İstanbul, 2014, s.281

¹⁸⁸ a.g.e., 282

Maximillian ile Nadia evlendikten sonra Nazi Almanya'sında yaşamaları risk teşkil eder. Çift çareyi Almanya'dan kaçmakta bulur. Maximillian'ın haberi olmadan Nadia trenden Naziler tarafından kaçırlır. Maximillian, karısının kaçırıldığını öğrenince ona kavuşmak için mücadele verir, bu konuda kararlıdır:

“Max, kendisini kimsenin tanımadığı bu şehrin sokaklarında, gözünden yaşlar akarak dolaşıp durdu. Bir şey yemiyor, içmiyor, bir yere oturup dinlenmiyordu. Kendini çok yorarsa belki trende uyuyabileceğini, sağ kalabileceğini ve İstanbul'a kadar çıldırmadan gidebileceğini umuyordu. Yaşamak istiyordu. Nadia için yaşamak zorundaydı.”¹⁸⁹

Max, eşine ulaşabilmek için uğraşır. Onun Hristiyan olması için gerekli olan vaftiz belgesini verecek pederle tanışır. Amaç, Nadia'nın Yahudilikten Hristiyanlığa geçmesi ve tutukluluğunun kaldırılmasıdır. Vaftiz belgesini pederden alan Max, Nadia'yı bir şekilde bulup belgeyi verip onun özgür kalmasını sağlamak ister. Bu konuda elinden gelen her türlü çabayı sarf eder:

“Öyle bir ihtimal yok Monsenyör. Nadia vaftiz belgesini sevinerek kabul edecektir. Çok mantıklı bir kadındır o. Çocuğunu ve beni düşünür. Bana böyle bir belgeyi verebilir misiniz? Mutlaka Nadia'yı bulup ona ulaştıracağım. Ama bütün bunlar gizli kalacak! diye uyardı. Sonra kurtaracağımız binlerce insanın hayatı tehlikeye girer. Kimsenin duymayacağına dair yeminler etti Max.”¹⁹⁰

İnsan sevdiği uğruna her şeyi göze alır. Tüm tehlikelere göğüs gerip mücadelesini sürdürür. Maximillian, tehlike içinde boğuşurken canından çok sevdiği Nadia'nın kurtulması için uğraşır. Nadia Yahudi olmasına rağmen Max, çok sevdiği karısının dinine, ırkına vurulmamıştır. Aşkta, ne dinin ne milliyetin olduğunu belirten yazar, Maximillian'ı idealize eden bir karakter olarak çizer. Onun sevgideki kararlılığına vurgu yapar.

¹⁸⁹ a.g.e., 294

¹⁹⁰ a.g.e., 300

Yazar, romanlarında erkeğin kararlılık mücadelesini verirken elinden gelen tüm çabayı harcadığını gösterir. Roman kahramanlarının tutum ve davranışlarında belli bir istek ve arzu neticesinde emellerine kavuşmak vardır. Bu çaba ve arzular, kimi zaman sevgi, aşk, tutku şeklinde; kimi zaman kaybettiği bir eşini bulmak, kimi zaman da değer verdiği bir insana yardımcı olmak adınadır. Yazarın kimi roman kahramanında, mutlu olamadığı hayatı terk edip değiştirmek hedefinde olduğu da gözlenir. Burada yeni bir hayata başlangıç yapma kararlılığı bulunur. Erkek, gerek hemcinsi için gerekse karşı cins için olsun istediği her şeyi yapmak amacıyla mücadele eder. Kararlılık konusunda adımlarını sağlam bir şekilde atmaya gayret gösteren erkek, amacına ulaşmaya çalışır.

3.2.6.YALNIZ ERKEKLER

Dünyada teknolojinin gelişimi, sanayileşme, toplumun yabancılaşması; bireylerin bunalıma sürüklenmesine sebep olur. Bu olumsuz durumlar bireylerin kaçışını da doğurur. Zülfü Livaneli, romanlarında erkeklerin yaşadığı yalnızlık psikolojisini işler. Roman kahramanlarını yalnızlığa iten sebepler ve kaçış durumlarını anlatan yazar, bireylerin çevreleriyle olan iletişimlerinin nasıl olduğu üzerinde durur.

Bir Kedi, Bir Adam, Bir Ölüm romanının bir bölümünde, İsveç'te bir evde yaşayan mülteci grubun sohbetini anlatırken burada iletişim sorunu yaşayan bir kişinin grup tarafından yalnızlığa itilişi yer alır:

“Bölünmüş bir dünyada, sağduyulu kalmaya çalışan ve herhangi bir takıma girmeyen adama duyulan kuşku, sonunda o insanın çarmıha gerilmesiyle sonuçlanıyordu.”¹⁹¹

Bakan'ın, nişanlısını öldürtmesiyle ona duyduğu nefret Sami'de ortaya çıkar. Arkadaşlarıyla planlar yapar. Aslında Sami, kin beslese de insan öldürecek birisi

¹⁹¹Zülfü Livaneli, *Bir Kedi, Bir Adam, Bir Ölüm*, Doğan Kitap, 1. Baskı, İstanbul, 2012, s.94

değildir. Arkadaşlarının etkisinde kalır. Sami, Bakan'la olan münasebeti sonunda yalnızlıkla boğuşur:

“Birden yine içimdeki karanlığın koyulaştığını duydum. Bütün gücüyle içimdeydi. Yerin binlerce metre altındaki taş bir hücreye, yedi kat zincirlerle bağlanmış gibi soluksuz bırakarak boğuyordu beni.”¹⁹²

Sami, nişanlısı Filiz'in öldürülüşünü kabul edemez. Haksız bir şekilde öldürüldüğünü düşünüyordu. Kendini kaybettiği bir anda yanlışlıkla Filiz'in babasını arar, durumun farkında değildir. Sami'nin bu esnadaki yalnızlığı ortaya çıkar:

“Çevremi, yavaş yavaş, sezdirmeden yükselen buzlu su gibi bir yalnızlık ve soğukluk sarmıştı.”¹⁹³

Sami'nin iç dünyasındaki yalnızlık, kedi Sirikit'le simgeleşir. Sirikit, Sami'nin zihninde doğan yalnızlığın dışavurumudur. Sami'nin yalnızlığında, Sirikit'i zihninde yaratışı, gerçek dışı oluşu vardır:

“Bunun üzerine geyiği hatırladım, gözlerimi yumdum, bana onca arkadaşlık eden can yoldaşım, öğretmenim, kahramanım Sirikit'in bir hayal ürününe dönüşmesi için Tanrı'ya yalvardım. Gözlerimi açıp baktığımda radyonun üstü boştu, Sirikit yoktu. Umutsuzluk içinde kalkıp radyonun yanına gittim, elimle yokladım ama bir kediyi hatırlatabilecek hiçbir iz bulamadım orada. Kitaplıktaki büyük kedi kitaplarını görebiliyordum, onlar gerçektir ama kedi değildi.”¹⁹⁴

Sami, bunalıma sürüklendiğinden yalnızlık psikolojisine girer. Bundan mutsuz olan Sami Baran, kendine bir dost edinmek ister. Hayalinde canlandırdığı kedi Sirikit, yalnızlığını ortadan kaldıran bir varlıktır.

¹⁹² a.g.e., 133

¹⁹³ a.g.e., 133

¹⁹⁴ a.g.e., 194

Son Ada romanında Yazar adlı karakter yalnız bir insandır. Yazar'ın ne bir ailesi ne de bir akrabası var. Geçmişinden söz etmez. Gereklikçe konuşmayan içine kapanık biridir. Yazar adlı kişi, hem psikolojik olarak yalnızdır hem de akrabası olmadığı için yalnızdır. Adadaki evde yalnız yaşar:

“Yazar arkadaşım ise burada kendisine ve ailesine ait bir evi olmamasına rağmen, onun kitaplarını seven ve yazmak için sakin bir köşe arayan Yazar'a evini veren dostu sayesinde 7 numara diye anılır.”¹⁹⁵

Sessiz olan, pek konuşmayan Yazar adlı karakter bazı olayları içinde yaşar. Gerektiğinde tepkisini vermekten de çekinmez. Sevdiklerine kızdığı durumlarda bir şey diyemez, yalnız kalmayı yeğler:

“Hiç aramıyor, ortalığa çıkmıyor, gündelik buluşmalarımızdan uzak duruyordu. İki gün sonra bir sabah onu Mor Su dediğimiz yerde buldum.”¹⁹⁶

Yazar adlı karakter genel olarak iç dünyasında yaşayan biridir. İnsanlarla çok fazla iletişim kurmaz. Yapısı itibariyle yalnızlığı seven, çok fazla konuşmayan bir kişiliktir. Onun sessiz hâli, bazen ortadan kalkabilir. Zulme tanık olursa tepkisini çekinmeden gösterir. Ancak sevdiği insanlara kızdığında onlara bağırıp çağırmak yerine ortamdaki uzaklaşıp yalnız kalacağı bir mekân seçer:

“ama garip bir önseziyle Mor Su'ya yöneldim. Belki de hiçbirimizi görmek istemeyen Yazar'ın, böyle bir aykırılık yapacağını hissetmişim.”¹⁹⁷

Sanatçı, *Son Ada* romanında insanların yalnızlığı tercih ettiğini, modern hayattan uzakta yaşam sürdüğünü anlatır. Küçük bir adada yaşayan insanların yalnızlığını Anlatıcı adlı karakter şöyle ifade eder:

¹⁹⁵Zülfü Livaneli, *Son Ada*, Remzi Kitabevi, 11.Baskı, İstanbul, 2008, s.10

¹⁹⁶a.g.e., 24

¹⁹⁷a.g.e., 24

‘‘Başkentten bir yönetici atanamayacak kadar küçük bir yerleşim birimiydi adamız. Bizi göz ardı etmişlerdi. Ah unutulmuşluk, terk edilmişlik...Ah bu yalnızlık!’’¹⁹⁸

Modern toplumlarda kalabalık nüfus fazladır. İnsanoğlu böyle ortamlarda bir sıkılabilir. Yalnız kalacağı, kafasını dinleyeceği yerlere gitmek ister. Bir süre sonra yalnızlık bir yakınmaya dönüşür. Bu yalnızlık, bireylerin ruh hâllerinde yer eder. Bazı şeylerden kaçmak, uzaklaşmak isterken iç dünyasındaki yalnızlıktan kaçamaz. Kişilerin yalnızlık psikolojileri bazı kaçışların temelini oluşturur. Zülfü Livaneli, *Son Ada* romanında bireylerin yalnızlık psikolojilerine dem vurur.

Engereğin Gözünde adlı romanda Habeş Ağa, on iki yaşında Habeşistan çöllerinden kaçırılıp getirilen bir köledir. Sarayda harem ağası olarak görevlendirilmiştir. Habeş Ağa, sarayda kalabalık bir ortamda yaşamasına rağmen kendi yalnızlığına bürünür:

‘‘Sarayın loş ve nemli boşluğunda geçen hayatıma, zülüflü baltacıların koğuşuyla, mutfak ve harem arasına sıkışmış günlerime, dağlıç koyunu, pilav, zerde uğruna katlanılan el etek öpmelere; kısacası bu noksan, eksik, yarım, âciz, ihtiyarın katlandığı zillete öylesine acıyor ve yanıyordum ki içimden kendi kaderime ağlamak geliyor ve artık çok uzaklarda kalmış, hayal bile edemediğim ailemden, köyümden koparılmamdaki haksızlığa lanet okuyordum.’’¹⁹⁹

Habeş Ağa'nın bulunduğu ortam, kendini kapana kısılmış gibi yapar. Onun memleketinden alınıp saraya getirilişindeki haksızlık, psikolojisini olumsuz etkiler, bu durum kendini yalnızlığa itmesine sebep olur.

Yazarın *Serenad* adlı eserinde Kerem, Maya'nın oğludur. Anne babası boşanmış, yeterli sevgiyi görememiş bir çocuktur. Sorunlarından, yetersiz sevgiden

¹⁹⁸ a.g.e., 15

¹⁹⁹Zülfü Livaneli, *Engereğin Gözü*, Doğan Kitap, 34. Baskı, İstanbul, 2012, s.108

kaçış, onu bilgisayarlara yöneltir. Kerem’i gerçek dünya değil, sanal dünya tatmin eder. Günlerini internette geçiren Kerem, yalnızlık bunalımından kurtulmak için bunu bir çare olarak görür:

“Kerem benimle konuşmuyordu. Sadece benimle değil hiç kimseyle konuşmuyordu. Bütün iletişimini internet üzerinden kurmaya başlamıştı. Kerem’i güç bela razı ederek, diller dökerek götürdüğüm psikolog, bu durumu ‘Hayat korkusu’ olarak nitelemişti. ‘Bu çocuklardan ne kadar çok olduğunu bilerseniz şaşar kalırsınız.’ demişti. ‘Dünya çok hoyrat ve sert bir yer artık. Hele büyük şehirler. Okullar şiddet yuvası. Bazı hassas ve zeki çocuklar, kişiliklerinin yaralanacağı korkusuyla kendilerini tamamen kapatıp online iletişim kuruyorlar.’²⁰⁰

Küçük yaşlarda arkadaş ve aile çevresinde yeterli ilgi ve sevgiyi göremeyen çocuklar, içine kapanık büyür. Sosyal ortamlarda mutlu olamaz. Kendi yalnızlıklarına gömülür. Kerem de böyle büyüyen bir çocuktur. Ailesi parçalanmış olup yeterli sevgiye sahip değildir. Yalnızca anne sevgisinin bir çocuğu doyurmaya yetmeyeceğini dile getiren yazar, baba sevgisinin de başka olduğunu, annenin bunu karşılayamayacağını belirtir

Kardeşimin Hikayesi’nde Ahmet Bey, yalnız bir kişiliktir. Geçmişinde yaşadığı tatsız olayları hatırlamak istemez. Toplumdan, sosyal ortamdan kendini soyutlamayı tercih eder. Kalabalıktan uzak durmak için köye yerleşir:

“İstanbul’un bunaltıcı kalabalığından uzak kalmak için yıllar önce geldiğim Podima köyünde iki katlı bir evin satılık olduğunu, hem de çok ucuza verildiğini öğrenince hemen almıştım burayı. Önceki sahibinin amacı da benim gibi yalnız kalmakmış.”²⁰¹

²⁰⁰Zülfü Livaneli, *Serenad*, Doğan Kitap, 143. Baskı, İstanbul, 2014, s.38

²⁰¹Zülfü Livaneli, *Kardeşimin Hikâyesi*, Doğan Kitap, 150. Baskı, İstanbul, 2014, s.18

Ahmet Bey, kaçışın sembolüdür. Geçmişiyile barışık biri değildir. Ona hüzünler yaşatan olayları hatırlamak istemeyen Ahmet Bey, yalnız kalmak, olumsuz gördüğü tüm olaylardan kaçmak ister. Kardeşi olarak adlandırdığı Mehmet adlı karakter, aslında Ahmet Bey'in kendisidir. Ahmet, geçmişten kaçışı temsil eder.

Mutluluk romanında İrfan Kurudal, yaşadığı hayattan, mesleğinden, evliliğinden tat almaz. Eşiyle, çevresindeki insanlarla iletişim sorunları yaşamaya başlayan İrfan, yalnızlaşmaya başlar. Yalnızlığından kurtulmak için parayı, şöhreti, kariyeri bir kenara itip her şeyi geride bırakır; yeni bir hayata yelken açar:

“İnsan kendi adını on kez üst üste söylediğinde bile yabancılaşıyordu da doğumundan ölümüne kadar taşıdığı ‘ben’ bilincine ya da ‘kendi’ damgasına niye yabancılaşmıyordu. Profesör bu konu üzerinde kafa yordukça aslında bu yabancılaşmanın en derin anlamıyla yaşandığını kavradı. Herkes yabancılaşmıştı, yabancılaşıyordu. Toplum kuralları ve çevremizde tahkim ettiğimiz maddi dünya, bizi bu yabancılaşmadan koruyan gardiyanlardı adeta. Yolumuzu şaşırдықça alışkanlık denen ılık kaplıca sularının içine gömülüp rahatlıyorduk. Sonunda bize yol gösteren şey; evde her zaman oturduğumuz koltuğuna aşına yumuşaklığı, gözü kapalı çevirebildiğimiz banyo musluğu ve başımızın yastıkta bıraktığı iz oluyordu. Kendi egemenlik alanını belirlemek için ağaçların altına sidik fişkırtıp sonra kendini bu sidiğin sınırları içinde güvenli hisseden köpeklere benziyordu insanlar da.”²⁰²

İrfan Kurudal, uzun süredir mutsuz olduğu eşini, İstanbul’u, çalıştığı üniversitesini terk edip yeni hayaller peşinde koşarken yalnızlaşma korkusundan kurtularak arzu ettiği mutluluğu yakalamak ister.

Zülfü Livaneli, romanlarında yalnız insanların kalabalıktan kaçışından, yalnızlıklar içinde kayboluşundan söz eder. Yalnızlık, roman kahramanlarında

²⁰²Zülfü Livaneli, *Mutluluk*, Doğan Kitap, 83. Baskı, İstanbul, 2014, s.33

kendini belli ederken bireyler, toplumun sosyal yapısından uzak kalarak kendini, iç dünyasına hapsedip hayattan öyle tat almayı yeğler. Yazar, eserlerinde yalnızlık imgesine yer verirken her toplumda bu tür insanlara rastlanılabileceğini belirtir.

3.2.7.ERKEK TİPİ ÜZERİNE DEĞERLENDİRME

Zülfü Livaneli, romanlarında erkeğin kişisel yapısını, bu yapı içindeki ruh hâlini vermeye çalışır. Kimyasında yer alan duygulanmalar, kadına oranla farklılık gösterir. Erkeğin duygu durumunun kadına oranla değişiklikler arz ettiği gözlenir. Erkek, ister taşrada ister kentte yaşasın ortak özelliklere sahiptir. Yapısı gereği, kadından güçlüdür, daha özgür bir yaşam sürer. Kısıtlanmaya gelemmez. Bununla ilgili olarak Gustav Hans Graber şöyle der:

“Erkek, tüm karakteri bakımından zincirlere vurulmaktan çok, özgür yaşamaya eğilim gösterir.”²⁰³

Roman kahramanlarının merhamet özellikleri, öfke ve nefreti, kadına veya erkeğe zulmü, kararlılığı, yalnızlığı hatta küçümsenme ve dışlanmasını anlatan yazar, kadın erkek ilişkisini derinlemesine anlatarak aradaki farkı okuyucunun bulmasını ister. Kimi romanlarında beklenmedik sonlar yaratarak erkeğin roman sonundaki durumunu göstermek ister. Okuyucu üzerinde farklı tatlar bırakmak isterken romandaki erkeğin iyi-kötü ayırımını okuyucunun kendisine bırakır.

Erkeğin kadın üzerindeki baskısı, toplumsal değer yargıları içindeki konumu, her istediğini yapma özgürlüğünü eleştiren yazar, kadına pozitif ayrımcılıkların yapılması gerektiğini düşünür. Erkek, kadını cinsel obje olarak görür. Erkeğin, her istediğini kadına, yaptırma özgürlüğü olmadığını vurgulayan Zülfü Livaneli, taşra-kent ayrımı yapmadan erkeğin, kadına yaşam özgürlüğü tanıması gerektiğini vurgular.

²⁰³Gustav Hans Graber, *Kadın Psikolojisi*, Cem yayınevi, 4.Baskı, İstanbul, 2006, s.93

Erkek, kadına cinsel istismarda bulunduğu zaman suçlunun kadında olmasının yanlışlığına değinen yazar; erkek kendi suçunu kadına yansıtarak cezalandırmasına sebep olur. Sanatçı, toplumsal bu yaklaşımı eleştirir. Toplumun değer yargıları içinde sadece kadının kendisine çeki düzen vermemesi gerektiğini söyleyen sanatçı, erkeğin de öz eleştiride bulunması gerektiğini belirterek kadın-erkek eşitliğinin önemine vurgu yapar.

Cinselliğin erkek egemen toplumlarda yer ve zaman barındırmadığına değinen yazar, kent erkeklerinin ne denli özgür bir yaşama sahip olduğunu ifade eder.

Anadolu'daki halkın yasakları, mahalle baskısı bireylerin üzerinde fazlaca görülür. İnsanların kendi düşüncelerine göre değil de toplumun genel fikirlerine, kalıplarına göre hareket etmesi, kişilerin kararlarını değiştirip yaşamlarını etkilemesine neden olur. Bu durumlar, genellikle olumsuzdur. Daha çok din olgusu etrafında gelişen değer yargıları nedeniyle yaşam, tavır ve davranışlar değişir; kararlar ona göre verilir.

SONUÇ

Yazmaya 1978 yılında öyküyle başlayan Zülfü Livaneli, günümüzde de yazın yaşamını sürdürür. İlk romanını 90'lı yıllarda yayımlar. Yazdığı romanlarla günümüz romancıları arasına girmeyi başarır, eleştirmenlerce olumlu eleştiriler alır. Yazar, edebiyat dünyasında romanlarıyla tanınmakla birlikte bir adet öykü kitabına da sahiptir.

Toplumun aynası olmaya çalışan sanatçı, her tabakadan insana romanlarında yer verir. Toplumcu anlayışın bir temsilcisi olan sanatçının dinsel baskı, cinsel istismar, sosyal adaletsizlik ve şiddete olan tepkisi her zaman zihninde yer eder. Yazar; ezilen, horlanan, haksızlığa uğrayan roman karakterlerini acı içinde bırakmayıp her zaman bir umut ışığı bulunduğunu belirtir.

Yazar, ahlakın toplum tarafından şekillendirilmesini, insanların yapmak istediklerini toplumsal baskıdan dolayı yapamamasını eleştirir. Bu durumun, bireyin kendini ifade edememesine, özgür iradesini yaşamına yansıtamamasına neden olduğunu belirtir.

Yazar, roman kahramanlarını günlük hayattan seçer ve bu kişilerin özelliklerini gerçekçi bir şekilde aktarmayı başarır. Taşra ve kent insanını yakından tanıyan Zülfü Livaneli, romanlarında bu insanları usta bir gözlemci tutumuyla anlatır. Kimi romanlarında bu iki farklı kültür bir arada yaşar. Kent insanının yaşam tarzının farklı olduğunu, taşradan kente göç edenlerin de kent yaşamına uyum sağlamaya çalıştığını söyler. Fakat yazar, bu insanların bir arada yaşamalarına rağmen yaşam kalitelerinin farklı olduğunu belirtir.

Zülfü Livaneli, kalabalık kentlerin insan ilişkilerinde yol açtığı tahribatlara dikkat çeker. Romanlarında beklentilerinin karşılığını göremeyen insanların hayal kırıklıklarına, hüznü ve mutsuzluklarına da değinir. Gerçeklerin peşinden gitme amacıyla olan yazar, toplumun aydınlanması ve duyarlı olması için çaba gösterir.

Merhamet, yazarın romanlarında söz ettiği diğer kavramdır. Hor görülen, itilen, değersizleştirilen insanların yalnızlıklarını, dışlanmışlıklarını okuyucuya aktarır. Merhamet eden kişi; kimi zaman bir genç, kimi zaman zengin, kimi zaman da yaşlı bir adamdır.

Zülfü Livaneli'nin romanlarında olaylar, kahramanlarının psikolojik ve sosyal yapılarına bağlı olarak gelişir. Toplumsal değerler, romanlarının en belirgin özelliğidir. Toplumsal değer yargıları, daha çok, kadın ekseninde açığa çıkar. Kadının Türk toplum yapısındaki yeri ve önemi, erkeğin kadına bakışı romanlarında yer alır.

Zülfü Livaneli, yalnızlık karşısında çaresiz kalan roman kahramanlarından söz eder. Mutsuz bir yaşayış, yalnızlık hissi bazı kahramanların bunalımına hatta intiharına kadar gider. Sosyal adaletsizlik veya belli bir psikolojik temele dayalı farklı olma durumu, diğer olayların oluşumuna sebep olur. Dünyaya yalnız gelen kişi yaşam mücadelesinde de yalnızdır.

Yazarın romanlarındaki başkahramanlar, gerçek hayatla iç dünya arasında kalmışlardır. Bu durum bireyi arayış içine sürükler. Bu arayış kahramanın istediği noktaya varmasıyla biter.

Zülfü Livaneli, sosyal meselelere parmak basarken yarattığı roman kahramanlarının okuyucuların gönlünde, zihninde yer etmesi için çalışır. Okuyucuları etkisi altına almayı başaramayan karakterlere romanlarında yer vermez. Yazar, kahramanlar aracılığıyla okurları üzerinde etki bırakmaya çalışırken onların günlük yaşamlarındaki bunalımlara karşı dirençli olmalarını sağlar.

Sanatçı zengin dil yapısını karmaşık şekilde ifade etmez. Okuyucu, roman anlatıcısının verdiği hayalleri gerçek zaman ile kaynaştırır. Böylelikle anlatılan olaylar şimdiki zaman ile geçmiş zamanın bütünleşmesinden doğan genel görünümdür. Sanatçının anlattığı dünya, okuyucunun içinde bulunduğu dünyayla

yaşanılan an itibariyle aynıdır. Sanatçı, toplumun, yozlaşma kurbanı olmadan gelişim ve değişimlerini sağlamaları, çağa ayak uydurmalarını ister.

Romanlarında mesaj verme kaygısı taşıyan Zülfü Livaneli, anlaşılır cümleler kullanmaya özen gösterir. Yazar, romanlarında daha çok birinci kişili anlatımı seçer, canlı üslûbuyla da okuyucuyu sürükler.

Dönemin önemli yazarlarından olan Zülfü Livaneli, dünya görüşüne paralel olarak evrensel sanat anlayışı çerçevesinde, yalnız kendi çağına değil gelecek nesillere de ulaşmayı amaç edinir.

KAYNAKÇA

ADASAL, Rasim, *Normal ve Anormal Açından Psikososyal Yönleriyle Kişilik ve Karakter Portreleri*, Minnetoğlu Yayınları, 2.Baskı, İstanbul, 1980.

ADLER, Alfred, *Bireysel Psikoloji*, Altınpost Yayıncılık, 1.Baskı, Balıkesir, 2012.

ÇELİK, Yakup, *Sait Faik ve İnsan*, Akçağ Yayınları, Ankara, 2002.

GOLDSMİTH, Barbara, Aktaran: Zülfü Livaneli, *Mutluluk*, Doğan Kitap, 83. Baskı, İstanbul, 2014.

GRABER, Gustav Hans, *Kadın Psikolojisi*, Cem Yayınevi, 4.Baskı, İstanbul, 2006.

GÜNDÜZ, Osman, *Yeni Türk Edebiyatı 1839-2000 El Kitabı*, (Editör, Ramazan Korkmaz) , Grafikler Yayıncılık, 3.Baskı, Ankara, 2006.

LİVANELİ, Zülfü, *Sevdiğim Hayat*, Remzi Yayınları, 5. Baskı, İstanbul, 2007.

LİVANELİ, Zülfü, *Leyla'nın Evi*, Doğan Kitap, 76. Baskı, İstanbul, 2014.

LİVANELİ, Zülfü, *Serenad*, Doğan Kitap, 143. Baskı, İstanbul, 2014.

LİVANELİ, Zülfü, *Kardeşimin Hikâyesi*, Doğan Kitap, 150. Baskı, İstanbul, 2014.

LİVANELİ, Zülfü, *Mutluluk*, Doğan Kitap, 83. Baskı, İstanbul, 2014.

LİVANELİ, Zülfü, *Bir Kedi, Bir Adam, Bir Ölüm*, Doğan Kitap, 1. Baskı, İstanbul, 2012.

LİVANELİ, Zülfü, *Engereğin Gözü*, Doğan Kitap, 34. Baskı, İstanbul, 2012.

LİVANELİ, Zülfü, *Son Ada*, Remzi Kitabevi, 11. Baskı, İstanbul, 2008.

LİVANELİ, Zülfü, Yaşamdan Transparan Kesitler: Zülfü Livaneli ile *Mutluluk* Üzerine, Cumhuriyet Kitap, 6 Aralık 2002, Aktaran: Zülfü Livaneli, *Mutluluk*, Doğan Kitap, 83. Baskı, İstanbul, 2014.

MORAN, Berna, *Türk Romanına Eleştirel Bir Bakış-2*, İletişim Yayınları, 16. Baskı, İstanbul, 2009.

MORAN, Berna, *Türk Romanına Eleştirel Bir Bakış-3*, İletişim Yayınları, 16. Baskı, İstanbul, 2009.

ÖZGENTÜRK, Nebil, *Sabah Pazar*, 24 Kasım 2002, Aktaran: Zülfü Livaneli, *Mutluluk*, Doğan Kitap, 83. Baskı, İstanbul, 2014.

THEOPHRASTOS, *Karakterler*, Dost Kitabevi, 1. Baskı, Ankara, 1998.

ULUDAĞ, Sema, ‘‘Zülfü Livaneli’nin *Mutluluk*’u’’, Radikal Kitap, 15 Kasım 2002, Aktaran: Zülfü Livaneli, *Mutluluk*, Doğan Kitap, 83. Baskı, İstanbul, 2014.

ÖZGEÇMİŞ

KİŞİSEL BİLGİLER

Adı Soyadı : Taner KILIÇ

Doğum Yeri : Fethiye

Doğum Yılı : 1978

Medeni Hali : Evli

EĞİTİM VE AKADEMİK BİLGİLER

Lise 1992-1995 : Fethiye Lisesi

Lisans 1996-2001 : Eskişehir Osmangazi Üniversitesi Türk Dili ve Edebiyatı

Yabancı Dil :İngilizce

MESLEKİ BİLGİLER

2001 yılından beri Milli Eğitim Bakanlığına bağlı kurumlarda Türk Dili ve Edebiyatı Öğretmeni olarak çalışmaktadır.